

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК**

**ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”**

(Загальна частина)

**відповідно до вимог ECTS
для студентів II курсу**

**Харків
«Право»
2010**

ББК 67ю9(4УКР)308я73

Н 15

Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни „Кримінальне право України (Загальна частина)” / Уклад.: В. І. Борисов, М.І. Панов, В.І. Тютюгін, та ін.– Х.: Нац. юрид. акад. України, 2010. – 144 с.

У К Л А Д А Ч І:

В. І. Борисов, О.О. Володіна, С.В.Гізімчук,
Ю.В. Городецький, Л.М. Демидова, О.В.Свдокимова,
О.В.Зайцев, І.О. Зінченко, Я.М.Кураш,В.А. Ломако, М.І. Панов,
О.О.Пашенко, Ю.А. Пономаренко, О.Е. Радутний, В.І. Тютюгін,
О.В.Ус, Є.В. Шевченко

Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою академії

ББК 67ю9(4УКР)308я73

© Національна юридична академія України, 2010
© «Право», 2010

1. ВСТУП

Кримінальне право України є однією з фундаментальних навчальних дисциплін для підготовки фахівців за спеціальністю “Правознавство”, метою якої є засвоєння основних положень про злочин та покарання.

Курс Загальної частини кримінального права допоможе опануванню студентами II курсу положень Загальної частини кримінального права України, а саме: поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознак і значення; підстави кримінальної відповідальності; поняття злочину та складу злочину, їх співвідношення; поняття і значення стадій вчинення злочину, співучасті у злочині; поняття системи і видів покарань, загальних засад призначення покарання; звільнення від кримінальної відповідальності та покарання тощо.

При вивченні Загальної частини кримінального права застосовуються такі форми навчальної роботи, як: лекції, практичні заняття, колоквіуми, самостійна та індивідуальна робота студентів, що забезпечуються програмою даного курсу, завданнями до практичних занять, колоквіумів, та індивідуальної роботи студентів, викладеними у посібнику, тестах і т. ін.

Самостійна робота передбачає:

- виконання домашніх завдань відповідно до тем змістових модулів (ЗМ), підготовку до практичних занять та колоквіумів;
- доопрацювання матеріалів лекцій;
- самостійне вивчення тем: “Види покарань”, “Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх”, які не викладаються в лекційному курсі;
- роботу в інформаційних мережах;
- опрацювання додаткової літератури (наводиться після кожної теми);
- роботу над рекомендованими матеріалами юридичної практики.

Індивідуальна робота студента включає до себе:

- написання курсових робіт, рефератів, наукових доповідей та їх презентації, також тези доповідей для студентських науково-практичних конференцій та узагальнення судової

практики за певними темами;

– отримання консультацій у викладачів кафедри тощо.

Об'єктами контролю знань студентів є: їх активність та рівень знань при обговоренні питань на практичних заняттях, колоквіумах; участь у студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах; виконання завдань для самостійного опрацювання та ін. При цьому навчальна робота оцінюється постійно.

Оцінка рівня знань здійснюється протягом навчального року (III–IV семестри) за якістю отриманих знань і набутих навиків застосування кримінального закону на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК) і підсумкового контролю знань (ПКЗ) – семестровий залік, курсовий іспит.

У результаті вивчення Загальної частини кримінального права студенти повинні:

– **знати** основні положення Загальної частини Кримінального кодексу України, його інститути, категорії та поняття; постанови Пленуму Верховного Суду України з питань застосування кримінального законодавства; основні проблеми науки кримінального права; предмет та принципи кримінального законодавства, його систему; підстави кримінальної відповідальності; систему та види кримінальних покарань, умови та порядок їх застосування; звільнення від кримінальної відповідальності й покарання;

– **уміти** тлумачити чинне кримінальне законодавство України і правильно його застосовувати, розуміти його функції та значення, з урахуванням того, що єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений Кримінальним кодексом; правильно, з неухильним дотриманням загальних засад, вирішувати питання щодо призначення покарання, визначати підстави та умови різних видів звільнення від кримінальної відповідальності та покарання; аналізувати тенденції юридичної практики та оцінювати їх згідно з законом.

2. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОЛОКВІУМІВ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття, колоквіуми	самостійна та індивідуальна робота

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Поняття та система кримінального права. Кримінальна відповідальність. Поняття злочину – 28 год

1	Поняття, система, ознаки кримінального права	22	8	4 ПЗ* 2 КОЛ*	8
2	Кримінальна відповідальність та її підстава				
3	Закон про кримінальну відповідальність				
4	Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі				
5	Поняття злочину	6	2	2 ПЗ	2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Поняття складу злочину. Стадії вчинення злочину – 92 год

6	Склад злочину	38	12	4 ПЗ	20
7	Об'єкт злочину			2 КОЛ	
8	Об'єктивна сторона злочину				
9	Суб'єкт злочину	12	4	2 ПЗ 2 КОЛ	4
11	Суб'єктивна сторона злочину	42	16	8 ПЗ	16
10	Стадії вчинення злочину			2 КОЛ	

* ПЗ – практичне заняття

* КОЛ – колоквіум

Продовження

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття, колок- віуми	само- стійна та інди- відуа- льна робота

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Співучасть у злочині. Множинність злочинів –36 год

12	Співучасть у злочині	18	8	4 ПЗ 2 КОЛ	4
13	Повторність, сукупність і рецидив злочинів	18	8	2 ПЗ	

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Обставини, що виключають злочинність діяння. Звільнення від кримінальної відповідальності – 20 год

14	Поняття, ознаки та види обставин, що виключають злочинність діяння	16	6	2 ПЗ	8
15	Звільнення від кримінальної відповідальності	4	2		2

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. Поняття покарання, його система і види. Призначення покарання – 28 год

16	Поняття покарання за КК України 2001 р., його ознаки	6	2	2 ПЗ	2
17	Класифікація видів покарань, їх ознаки				
18	Призначення покарання	22	8	4 ПЗ	10

Закінчення

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття, колок- віуми	само- стійна та інди- відуальна робота

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VI. Звільнення від покарання та його відбування. Судимість. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх – 22 год

19	Звільнення від покарання та його відбування	14	6	4 ПЗ	4
20	Судимість	6	2	2 ПЗ	2
21	Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	2		2 КОЛ	
	Всього	226	84	52 в тому числі: 40 ПЗ 12 КОЛ	90 в тому числі: 70 год само- стійна робота; 20 год інди- відуальна робота
	ПМК*	12		12	
	Разом по всіх модулях	238	84	64	90

* ПМК – поточний модульний контроль.

ЗАТВЕРДЖЕНО
вченою радою Національної юридичної
академії України ім. Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 19.09. 2008 р.)

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ” (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

ТРЕТІЙ СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Поняття та система кримінального права. Кримінальна відповідальність. Поняття злочину

Поняття, система, ознаки кримінального права

Кримінальне право як самостійна галузь права. Система кримінального права. Загальна і Особлива частини. Поняття і система Загальної частини. Кримінальне право та суміжні галузі права. Наука кримінального права, її предмет і метод.

Кримінальна відповідальність та її підстава

Кримінальна відповідальність як вид юридичної відповідальності, її поняття та ознаки. Форми реалізації кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність і кримінально-правові відносини. Підстава кримінальної відповідальності.

Закон про кримінальну відповідальність

Поняття закону про кримінальну відповідальність, його функції, специфічні риси та значення. Структура кримінального кодексу України.

Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі

Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі. Визначення часу вчинення злочину. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність. Принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі.

Поняття злочину, його соціальна природа

Криміналізація і декриміналізація суспільно небезпечних діянь. Відмежування злочину від інших правопорушень. Поняття і значення малозначного діяння (ч. 2 ст. 11 КК України).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Поняття складу злочину. Стадії вчинення злочину

Склад злочину

Значення, співвідношення понять злочину і складу злочину. Види складів злочинів.

Об'єкт злочину

Поняття об'єкта злочину, його значення та види. Поняття предмета злочину та відмінність його від об'єкта злочину.

Об'єктивна сторона злочину

Поняття об'єктивної сторони та її значення. Поняття діяння: дії чи бездіяльності. Суспільно небезпечні наслідки, їх види та значення. Злочини з матеріальним та формальним складами. Причинний зв'язок у кримінальному праві та його значення. Спосіб, засоби, обставини, місце, час вчинення злочину як факультативні ознаки об'єктивної сторони.

Суб'єкт злочину

Поняття суб'єкта злочину та його види. Ознаки суб'єкта злочину. Поняття осудності та неосудності за кримінальним правом. Обмежена осудність, її значення. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння, та її обґрунтування.

Суб'єктивна сторона злочину

Поняття суб'єктивної сторони злочину, її обов'язкові та факультативні ознаки. Вина, її поняття та значення. Форми вини: умисел, його види; необережність, її види. Змішана (подвійна, складна) форма вини і її значення. Мотив і мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони. Поняття та види помилок, їх вплив на кримінальну відповідальність.

Поняття стадій вчинення злочину

Види стадій: закінчений та незакінчений злочин. Готування до злочину, його поняття та ознаки. Замах на злочин, його поняття, ознаки, види. Відмежування замаху на злочин від готування до злочину та закінченого злочину. Кримінальна відповідальність за незакінчений злочин, її підстава. Кваліфікація незакінченого злочину.

ЧЕТВЕРТИЙ СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Співучасть у злочині. Множинність злочинів

Співучасть у злочині

Поняття співучасті, її об'єктивні та суб'єктивні ознаки і значення.

Види співучасників. Поняття та ознаки виконавця злочину. Поняття та ознаки організатора злочину. Поняття та ознаки підбурювача до злочину. Поняття та ознаки пособника. Відмежування пособника від підбурювача. Форми співучасті, значення форм співучасті для кваліфікації злочинів. Кримінальна відповідальність співучасників. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників. Кваліфікація дій співучасників при різних формах співучасті. Спеціальні питання відповідальності співучасників. Добровільна відмова співучасників. Причетність до злочину, її відмежування від співучасті.

Повторність, сукупність та рецидив

Види множинності злочинів, їх соціальна та юридична характеристика. Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочину. Поняття одиничного злочину, його відмежування від множинності злочинів.

Повторність злочинів. Її ознаки та види. Значення повторності. Сукупність злочинів. Її ознаки та види. Відмежування сукупності злочинів від повторності. Рецидив злочинів. Його ознаки та значення. Види рецидиву.

Правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву злочину.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Обставини, що виключають злочинність діяння. Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття, ознаки та види обставин, що виключають злочинність діяння

Необхідна оборона, її поняття, підстави та ознаки. Конституція України про права кожного громадянина на захист від протиправних посягань. Ознаки захисту при необхідній оборо-

ні, його мета. Своєчасність захисту та його співрозмірність. Перевищення меж необхідної оборони: поняття, ознаки, види та відповідальність.

Уявна оборона, її поняття, ознаки та значення.

Затримання особи що вчинила злочин: поняття, ознаки та підстава.

Межі заподіяння шкоди при затриманні злочинця. Кримінальна відповідальність за перевищення цих заходів.

Крайня необхідність: поняття, підстава та ознаки правомірності. Межі заподіяння шкоди у стані крайньої необхідності. Відмежування крайньої необхідності від необхідної оборони. Перевищення меж крайньої необхідності.

Фізичний або психічний примус: поняття, ознаки, кримінально-правові наслідки.

Виконання наказу або розпорядження. Поняття законного наказу (розпорядження). Межі заподіяння шкоди при виконанні законного наказу (розпорядження). Ознаки діяння при виконанні законного наказу. Кримінальна відповідальність за перевищення меж при виконанні законного наказу.

Діяння, пов'язане з ризиком: підстава, мета, межі заподіяння шкоди. Умови виправданого ризику. Обставини, що виключають виправданість ризику. Кримінальна відповідальність за перевищення меж при вчиненні діяння, пов'язаного з ризиком.

Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності, організованої групи чи злочинної організації: поняття, ознаки, підстави заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам. Межі заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання. Особливості призначення покарання особі, яка перевищила межі заподіяння шкоди при виконанні спеціального завдання.

Звільнення від кримінальної відповідальності

Поняття, підстави, кримінально-правові наслідки. Види звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: поняття дійового каяття, правові наслідки.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: передумова та підстава звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки: передумова та правові підстави звільнення. Умовний характер звільнення. Кримінально-правові наслідки звільнення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки: підстави звільнення, поняття та види зміни обстановки.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності: передумови звільнення, строки давності. Умови призупинення та переривання перебігу строків давності. Злочини, щодо яких давність не застосовується.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V. Поняття покарання, його система і види. Призначення покарання

Поняття покарання за КК України 2001 р., його ознаки

Мета покарання. Види мети. Система та види покарань. Поняття, ознаки і значення системи покарань. Особливості їх призначення. Основні та додаткові покарання.

Класифікація видів покарань, їх ознаки

Штраф. Поняття штрафу його законодавчі межі. Особливості призначення штрафу як основного та додаткового покарання. Наслідки неможливості сплати штрафу.

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу як вид покарання. Підстави та

порядок призначення цього виду покарання.

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Підстави, порядок і строки призначення даного покарання як основного і додаткового.

Громадські роботи. Поняття, зміст і строки цього виду покарання. Особи, до яких не може бути застосований даний вид покарання.

Виправні роботи. Зміст цього виду покарання, підстави, порядок і строки його призначення. Особи, яким не можуть бути призначені виправні роботи.

Службові обмеження для військовослужбовців. Зміст цього виду покарання, підстави, порядок і строки його призначення.

Конфіскація майна. Стаття 41 Конституції України про умови і порядок призначення конфіскації майна. Поняття, підстави та порядок призначення конфіскації.

Арешт. Зміст даного виду покарання, підстави, порядок призначення арешту. Особи, до яких арешт не застосовується.

Обмеження волі. Зміст цього виду покарання, підстави, порядок та умови його відбування.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Підстави, порядок і строки призначення цього покарання.

Позбавлення волі на певний строк. Зміст цього виду покарання, підстави, порядок його застосування.

Довічне позбавлення волі. Підстави та порядок призначення довічного позбавлення волі за КК України. Особи, до яких цей вид покарання не може бути застосований.

Призначення покарання

Принципи призначення покарання. Загальні засади призначення покарання, їх значення. Види загальних засад. Призначення покарання за сукупністю злочинів та за сукупністю вироків.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VI. Звільнення від покарання та його відбування. Судимість

Звільнення від покарання та його відбування

Поняття, підстави та види звільнення від покарання та його відбування. Безумовне та умовне звільнення від покарання.

Звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності: підстави та умови звільнення. Категорії злочинів, при вчиненні яких може застосовуватися цей вид звільнення. Правові наслідки даного виду звільнення, його безумовний характер.

Звільнення від покарання у зв'язку з випробуванням: поняття, підстава та умови такого звільнення, його види. Испитовий строк, його тривалість та правове значення. Правові наслідки звільнення від покарання з випробуванням.

Звільнення від покарання у зв'язку з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років: підстава та умови такого звільнення. Категорії жінок, до яких може застосовуватися звільнення з випробуванням. Испитовий строк, його значення. Правові наслідки.

Звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку: строки давності, критерії визначення строків давності. Зупинення та переривання перебігу давності. Злочини, у разі засудження за які, давність не застосовується.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Поняття, підстави та умови цього виду звільнення. Сприятливі та несприятливі правові наслідки умовно-дострокового звільнення.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким. Поняття, підстава та умови застосування такого виду звільнення. Правові його наслідки. Відмежування заміни невідбутої частини покарання більш м'яким від умовно-дострокового звільнення.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років: підстава, умови, та правові наслідки цього виду звільнення.

Звільнення від покарання за хворобою. Підстави та умови такого звільнення. Правові наслідки звільнення.

Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування. Амністія, її поняття, зміст, види, категорії осіб, стосовно яких може оголошуватися амністія. Помилування. Поняття помилування, його правова підстава, умови застосування, відмежування від амністії.

Судимість

Поняття судимості та її значення. Правові наслідки судимості. Погашення та зняття судимості як форми її припинення.

Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Підстави, умови та наслідки такого звільнення. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх. Спеціальні засади призначення покарання неповнолітнім. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання.

4. ПЛАНИ, ЗАВДАННЯ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, КОЛОКВІУМІВ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні положення

Підготовка до практичних занять та колоквіумів спрямована на досконале засвоєння основних тем курсу кримінального права України (Загальна частина), вироблення вміння самостійно працювати з Кримінальним кодексом України, постановами Пленуму Верховного Суду України, іншими нормативно-правовими актами, матеріалами юридичної практики та спеціальною літературою.

Завдання складені для практичних занять з кримінального права (Загальна частина) і призначені для студентів II курсу денної та вечірньої форм навчання. Їх виконання має забезпечити закріплення та поглиблене опанування теоретичного матеріалу лекційного курсу, навчальної і монографічної літератури та сприяти ефективному опрацюванню норм кримінального права, набуттю навичок вірного їх застосування. В основу завдань покладено конкретні кримінальні справи із судової практики Верховного Суду України, а також із місцевої слідчої судової практики.

Для розв'язання питань кожної теми і правильного виконання завдань слід зважати на деякі методичні поради. Необхідно вивчити певні глави і розділи підручника, іншу рекомендовану літературу, послужить і аналіз відповідних статей Загальної частини КК України.

В кінці кожної теми практичних занять наводяться, крім монографічних джерел, нормативно-правові акти, матеріали судової практики, в тому числі постанови Пленуму Верховного Суду України, які варто використовувати при підготовці до практичних занять. Вихідні дані юридичної літератури вказані відповідно до їх первинної редакції. У кожного із названих актів можливі внесення змін, доповнення або їх скасування, а також прийняття Пленумом Верховного Суду України нових

постанов із кримінальних справ, тому можна використовувати тексти нормативно-правових актів, розміщених в інформаційно-пошукових системах “Законодавство”, “Ліга” та інших електронних базах даних.

Вирішуючи конкретне завдання, варто уважно вивчити його фактичні обставини, з’ясувати сутність поставлених питань, знайти конкретні норми кримінального закону, на підставі яких дати відповідь. Якщо умови завдання передбачають два чи більше варіантів рішення, доцільно скористатися загальною методикою виконання завдань. Відповідь потрібно викласти в письмовій формі в спеціальному зошиті для практичних занять з кримінального права з необхідною мотивацією і обов’язковим посиланням на відповідні норми кримінального закону, роз’яснення Пленуму Верховного Суду України у певних постановах (за їх наявності). В зошиті доцільно залишати широкі береги для внесення можливих виправлень у ході практичних занять.

На практичних заняттях студент доповідає обставини завдання і своє рішення, може також брати участь в обговоренні запропонованого рішення, доповнити або розвинути його. Альтернативне рішення слід оголосити для обговорення, в кінці якого викладач робить остаточний висновок, дає розв’язання завдання і розглядає допущені помилки. З урахуванням цього висновку треба внести в своє рішення відповідні корективи на берегах зошиту.

Необхідно готуватися і брати активну участь у колоквіумах, які проводяться за графіком, і тут важливо: ознайомитися с програмою курсу, питаннями, які входять до теми колоквіуму; вивчити відповідні норми, передбачені у Загальній частині Кримінального кодексу України, певний конспект лекцій, а також матеріал, викладений у підручниках, науково-практичних коментарях, монографічній літературі; розглянути та проаналізувати нормативно-правові акти, матеріали судової практики (рішення, висновки Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України тощо).

Участь у колоквіумі передбачає: аналіз питань, які стосуються теми заняття; підтвердження знання чинного криміна-

льного законодавства (КК); теоретичних положень науки кримінального права, дефініцій кримінального права, розуміння та використання у відповіді прикладів судової практики, уміння аргументовано викласти певний матеріал, коментувати відповіді інших студентів, доповнювати їх, знаходити помилки і давати правильну відповідь.

Оскільки розділ навчальної програми “Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх” не викладається в лекційному курсі, він підлягає обов’язковому самостійному вивченню до колоквиуму за даною темою. Вона охоплює низку важливих питань, об’єднаних у темах 1–4 (див. рекомендації до підготовки до колоквиуму за вказаною темою).

Така самостійна робота сприяє закріпленню та ґрунтовному засвоєнню теоретичного матеріалу завдяки ознайомленню з різними видами юридичної літератури, матеріалами судової практики, нормативно-правовими актами. Опрацювання конкретних тем та форми їх засвоєння допоможуть вивчити відповідні норми кримінального права, зрозуміти особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, матеріали судової практики, виробити навички вірного застосування наданих рекомендацій та норм Загальної частини кримінального права.

На практичних заняттях та колоквиумах присутність є обов’язковою, важливою є також участь в обговоренні усіх питань. Пропущені заняття мають відпрацьовуватись на кафедрі. Це ж стосується і студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми.

За підсумком практичних занять та колоквиумів у III семестрі проводиться залік. З усіх незрозумілих питань можна отримати консультацію на кафедрі.

Нормативні акти
та список літератури до всіх тем

Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30.

Кримінальний кодекс України. – К.: Ін Юре, – 2004.

Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Вид. 4-те, переробл. і доповн. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 605 с.

Кримінальний кодекс України: Наук.-практ. комент. / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Вид. 4-те, переробл. та доповн. – Х.: Одіссей, 2008. – 1208 с.

Практика судів України з кримінальних справ 2001-2005. – К. – Х.: Юрінком Інтер, 2005. – 464 с.

Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України (1972-2009). – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2009. – 848 с.

Практика судів України з кримінальних справ 2006-2007. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 880 с.

**І. Т е м и 1, 2. Поняття, система, ознаки
кримінального права. Кримінальна
відповідальність та її підстави**

Колоквіум (2 год)

П л а н

1. Поняття кримінального права.
2. Загальна характеристика нового Кримінального Кодексу України.
3. Завдання, функції та принципи кримінального права.
4. Система кримінального права.
5. Кримінальне право і суміжні галузі права.
6. Наука кримінального права.
7. Поняття кримінальної відповідальності.
8. Підстава кримінальної відповідальності.

Список додаткової літератури

Брайнін Я.М. Основні питання загального вчення про склад злочину. – К.: Вид. Київ держ. ун-ту. – 1964. – 189 с.

Тихий В.П. Підстава кримінальної відповідальності за новим Кримінальним кодексом України // Вісн. Конституц. Суду України. – 2002. – № 3.

Завдання для самостійної контрольної роботи

Напишіть на окремому аркуші (аркушах) паперу роботу, в якій укажіть по три статті :

- 1) Загальної частини КК, які мають декілька частин;
- 2) Особливої частини КК, які мають декілька частин;
- 3) Загальної частини та статтю Особливої частини КК, які мають пункти;
- 4) Особливої частини КК, які мають примітки;
- 5) Особливої частини КК з простою диспозицією;
- 6) Особливої частини КК з описовою диспозицією;
- 7) Особливої частини КК з бланкетною диспозицією;
- 8) Особливої частини КК з відсилочною диспозицією;
- 9) Особливої частини КК зі змішаною (комбінованою) диспозицією;
- 10) Особливої частини КК з відносно-визначеною санкцією, в якій вказана лише верхня межа покарання;
- 11) Особливої частини КК з відносно-визначеною санкцією, в якій вказані верхня і нижня межа покарання;
- 12) Особливої частини КК з альтернативною санкцією;
- 13) Особливої частини КК з безальтернативною санкцією.

При відповіді на питання: 1 – 4 необхідно вказати лише номер відповідної статті; 5 – 13 – виписати відповідні диспозиції або санкції та вказати номери статей (частин статей), в яких вони знаходяться (готуючись до практичного заняття, потрібно написати контрольну роботу. Виконується вона на окремих аркушах і

подається викладачу на наступному практичному занятті для перевірки. Оцінка за роботу виставляється в журналі).

Т е м и 3, 4. Закон про кримінальну відповідальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі

П р а к т и ч н е з а н я т т я (4 г о д)

Методичні рекомендації. При розв'язанні завдань теми слід, передусім, засвоїти поняття та ознаки закону про кримінальну відповідальність. При цьому треба ознайомитися зі змістом чинного КК України та вивчити його структуру: систему Загальної та Особливої частин, їх поділ на розділи та статті. Необхідно засвоїти структурні елементи статті КК України, якими є її назва, частини, пункти, примітки, структуру кримінально-правових норм, що сформульовані в статтях Загальної та Особливої частин КК України, та розкрити співвідношення між структурами кримінально-правової норми та статті кримінального закону. Слід ознайомитися зі ст. 8 та п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України та ст. 3 КК України.

Розглядаючи питання про чинність закону про кримінальну відповідальність у часі, доцільно ознайомитися зі змістом ч. 2, 3 ст. 57, 58, 94; ч. 2 ст. 152 Конституції України; ст. 4, 5 КК України; Указом Президента України від 10 черв. 1997 р. “Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності”; ст. 137, 139 Регламенту Верховної Ради України від 19 верес. 2008 р.; рішеннями Конституційного Суду України від 9 лют. 1999 р. (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) та від 19 квіт. 2000 р. (справа про зворотну дію кримінального закону в часі). Важливо також опрацювати питання про порядок і час набуття чинності законом про кримінальну відповідальність, підстави втрати ним чинності та про визначення часу вчинення злочину. Особливої уваги потребують випадки, коли закон про криміна-

льну відповідальність має зворотну дію. Необхідно засвоїти поняття “зворотна дія закону про кримінальну відповідальність”; підстави, межі та кримінально-правові наслідки зворотної дії цього закону.

Вивчаючи питання про чинність закону про кримінальну відповідальність у просторі, слід ознайомитися зі змістом ч. 1 ст. 2, 18; ч. 1 ст. 26 Конституції України, ст. 6-10 КК України, Законами України “Про державний кордон України” від 4 лист. 1991 р. № 1777-ХІІ, “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” від 4 лют. 1994 р. № 3929-ХІІ, а також міжнародно-правовими зобов’язаннями України у сфері протидії злочинності. При цьому слід звернути увагу на проблему визначення місця вчинення злочину, меж території України, а також випадків, коли КК України застосовується до осіб, що вчинили злочини за межами України.

З а в д а н н я

1. Вечірко і Каплієнко 15 серпня 1999 р., знаходячись у стані алкогольного сп’яніння, з корисливих мотивів убили Мірошніченка. Їх дії були кваліфіковані за ст. 93 КК України 1960 р., яка на той момент передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк від восьми до п’ятнадцяти років або смертної кари. Рішенням Конституційного Суду України від 29 груд. 1999 р. положення КК України, які передбачали смертну кару, були визнані неконституційними, а 22 лют. 2000 р. був прийнятий і 30 берез. того ж року набув чинності закон “Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України”, яким у системі покарань було передбачено новий вид покарання у виді довічного позбавлення волі.

Чи мав місце у даному випадку проміжний закон про кримінальну відповідальність? Закон у якій редакції може бути застосований до Вечірка і Каплієнко? Яке покарання може бути їм призначене?

2. Власенко протягом 2008 р. неодноразово примушувала свою малолітню дитину викрадати речі та гроші на ринках м. Харкова. У вересні 2008 р. її було затримано і кваліфіковано її дії як втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, за яку передбачено покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк (ст. 304 КК України). Верховною Радою України 1 жовт. 2008 р. був прийнятий Закон “Про внесення змін до ст. 304 і 323 КК України щодо посилення відповідальності за злочини проти сім'ї та дітей”, яким за діяння, вчинене Власенко, було встановлене покарання у виді позбавлення волі на строк від чотирьох до десяти років. Цей закон був опублікований в “Урядовому кур'єрі” 24 жовт., в “Голосі України” 1 лист., в “Офіційному віснику України” 3 лист. 2008 р., у “Відомостях Верховної Ради України” 3 квіт. 2009 р. Відповідно до розділу II названого закону він “набирає чинності з дня його опублікування”.

Визначте, з якого моменту закон набув чинності? Чи має він зворотню дію? В яких межах може бути призначено покарання Власенко?

3. Приватний підприємець Мельник з грудня 2000 р. по 21 квітня 2002 р. включно здійснював виробництво дисків для лазерних систем зчитування (компакт-дисків) без отримання належної ліцензії. У 2002 р. 17 січ. Верховною Радою України був прийнятий Закон “Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування”, яким КК України був доповнений ст. 203¹, що передбачає кримінальну відповідальність за такі дії. За ч. 1 ст. 10 Закону він мав набути чинності “через шістьдесят календарних днів з дня опублікування”. Закон був надрукований: у “Віснику законів України” 14 лют. 2002 р., в електронних законодавчих базах 18 лют. 2002 р., в “Урядовому кур'єрі” 20 лют. 2002 р., в “Офіційному віснику України” 1 берез. 2002 р., у “Голосі України” 2 берез. 2002 р., а у “Відомостях Верховної Ради України” 26 квіт. 2002 р.

Які з названих публікацій є офіційними? Коли цей Закон

набув чинності? Чи може він бути застосований до діяння, вчиненого Мельником?

4. У 2005 р. Олійник умисно знищив шляхом підпалу будинок Бутенка, в результаті чого також загинула старенька бабуся, яка мешкала в цьому будинку. Діяння Олійника було кваліфіковане судом за ч. 2 ст. 194 КК України і йому було призначене покарання у виді позбавлення волі строком на дванадцять років (санкція цієї норми передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років). Законом України від 15 квіт. 2008 р. в санкції ч. 2 ст. 194 КК було встановлене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до десяти років.

Чи має цей закон зворотну дію? Які наслідки зворотної дії цього закону стосовно Олійника?

5. У серпні 2001 р. Грищенко, керуючи автомобілем у нетверезому стані, порушив правила безпеки дорожнього руху, внаслідок чого загинуло три особи. Відповідно до ч. 3 ст. 215 КК України 1960 р. за такий злочин було передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'ятнадцяти років із позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до п'яти років або без такого. Відповідно до ч. 3 ст. 286 КК України 2001 р. за таке ж діяння передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років із позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років.

Чи має ч. 3 ст. 286 КК України 2001 р. зворотну дію в часі? Проаналізувавши зміст ч. 3 ст. 5 КК України 2001 р., дайте відповідь, в яких рамках може бути призначене покарання Грищенку?

6. Пізно ввечері 4 квіт. 2002 р. Кузнецов, знаходячись в парку культури і відпочину, вчинив хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК України). У той же день (4 квіт. 2002 р.) в газеті “Урядовий кур’єр” був опублікований закон, яким були внесені зміни до санкції ч. 1 ст. 296 КК. У попередній редакції у цій санкції було

передбачено покарання у виді штрафу до п'ятидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років. Новим законом було передбачено покарання у виді штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до п'яти років. Відповідно до розділу II нового закону він набув чинності з дня його опублікування.

Коли новий закон набув чинності? Чи має він зворотну дію? Чи може він бути застосований до Кузнєцова?

7. Громадянин Білорусі Тарасевич їхав потягом з Новоросійська (Російська Федерація) до Мінська (Білорусь), який частину шляху прямує територією України. В дорозі він посварився зі своїм попутником Павленком і вирішив його вбити. На останній російській станції Тарасевич підсипав в їжу Павленка отруту сповільненої дії. Павленко з'їв отруєну їжу, коли потяг вже знаходився на території України, а помер від отруєння, коли потяг був вже на території Білорусі.

У яких випадках злочин вважається вчиненим на території України? Чи можна визнати злочин Тарасевича вчиненим на території України? Чи може Тарасевич, будучи іноземним громадянином, бути притягнутий до кримінальної відповідальності в Україні?

8. Головний конструктор одного з українських авіабудівних підприємств Ващук у липні 1995 р. внаслідок неналежного виконання своїх службових обов'язків допустив порушення технічних вимог при встановленні двигунів на літак АН-24. У жовтні 2001 р. цей літак, здійснюючи міжнародний рейс, через названі порушення зазнав аварії над територією Молдови, внаслідок чого загинули екіпаж та всі пасажери.

Як у КК України вирішується питання про час і місце вчинення злочину? Що потрібно визнати часом вчинення злочину в даному випадку? Чи можна цей злочин визнати вчиненим на території України?

9. Громадянин Росії Шувалов у м. Белгороді (Російська Федерація) умисно заподіяв середньої тяжкості тілесні ушкодження громадянину України Антоненку. Цей злочин в Росії залишився нерозкритим і Шувалов не був притягнутий до кримінальної відповідальності. Через рік, знаходячись на відпочинку в Одесі, Шувалов учинив хуліганство. В процесі розслідування справи цього злочину стало відомо й про злочин, вчинений ним у Белгороді.

Чи може Шувалов бути притягнутий в Україні до кримінальної відповідальності за вчинене в Одесі хуліганство і за умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень у Белгороді?

10. Громадянки України Кравченко, яка постійно працювала у Москві, за виконану нею роботу не була сплачена заробітна плата. У зв'язку з цим Кравченко поширила серед своїх знайомих завідомо неправдиві вигадки, які ганьблять честь і гідність її роботодавця, тобто вчинила наклеп, відповідальність за який передбачена ст. 129 КК Російської Федерації. Після повернення Кравченко в Україну компетентні органи Російської Федерації зажадали її видачі для притягнення до кримінальної відповідальності.

Ознайомившись зі змістом розд. III Особливої частини КК України, дайте відповідь на питання: чи може Кравченко бути притягнутою в Україні до кримінальної відповідальності за наклеп, вчинений у Росії? Чи може вона бути видана Російській Федерації?

11. Громадянин України Монастирський, знаходячись у відрядженні у Вірменії, вчинив крадіжку чужого майна, за що був засуджений вірменським судом до двох років позбавлення волі. Це покарання він повністю відбув і повернувся в Україну.

Чи може Монастирський бути притягнутий в Україні до кримінальної відповідальності за даний злочин, вчинений у Вірменії?

В а р і а н т : після повернення в Україну Монастирський знову вчинив крадіжку.

Чи може крадіжка, вчинена в Україні, кваліфікуватися як повторна? Чи має юридичне значення в Україні вирок вірменського суду?

12. У листопаді 2008 р. Івченко вчинив крадіжку чужого майна на суму 800 грн. На момент вчинення злочину вказана сума перевищувала три неоподатковуваних мінімуми доходів громадян, у зв'язку з чим скоєне було кваліфіковане за ч. 1 ст. 185 КК України. З 1 січня 2009 р. податкова соціальна пільга була встановлена в розмірі 302 грн 50 коп., у зв'язку з чим вартість викраденого стала меншою за три неоподатковуваних мінімуми доходів громадян. У лютому 2009 р. Івченко подав клопотання про закриття його кримінальної справи, оскільки на той момент крадіжка на суму 800 грн вже не тягнула кримінальної відповідальності.

До відома: відповідно до ч. 1 ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення вважається дрібною і тягне адміністративну відповідальність крадіжка на суму до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (рівних податковій соціальній пільзі). Крадіжка на більшу суму тягне вже кримінальну відповідальність на підставі ст. 185 КК України.

Чи є в даному випадку підстава для зворотної дії кримінального закону в часі?

13. Матяш з метою покататися верхи незаконно заволодів конем, який належав фермеру Давиденку. Проскакавши на коні певну відстань, він покинув його на лузі. Слідчий прокуратури кваліфікував дії Матяша за ч. 1 ст. 289 КК України як незаконне заволодіння транспортним засобом. При цьому в постанові про порушення кримінальної справи він указав, що хоча відповідно до примітки до ст. 286 КК України коня і не можна визнати транспортним засобом, однак дії Матяша мають досить високий ступінь суспільної небезпечності, а з усіх статей КК України тільки ст. 289 передбачає відповідальність за діяння, подібне до того, яке вчинив Матяш.

Чи правильним є рішення слідчого?

Список додаткової літератури *

Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.). – К.: Атіка, 2001. – 272 с.

Кримінальне законодавство України. Порівняльний аналіз статей Кримінального кодексу України 1960 р. та Кримінального кодексу України 2001 р. – К.: Ін Юре, 2001. – 284 с.

Пономаренко Ю.А. Чинність і дія кримінального закону в часі. – К.: Атіка, 2005. – 288 с.

III. Тема 5. Поняття злочину

Практичне заняття (2 год)

Методичні рекомендації. Вивчення цієї теми передбачає засвоєння поняття “злочин”, яке дається в ст. 11 КК України, усвідомлення історично мінливого та соціально обумовленого характеру цього поняття, ознайомлення з типами визначення поняття злочину в історії кримінального права (формальним, матеріальним та формально-матеріальним).

Необхідно знати ознаки злочину (суспільна небезпечність, протиправність, винність і караність) та вміти розкрити їх зміст, для чого проаналізувати положення ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 11 КК України. Особливу увагу доцільно приділити такій матеріальній ознаці злочину, як суспільна небезпечність, для більш глибокого засвоєння змісту якої слід зупинитися на юридичній природі положення ч. 2 ст. 11 КК України щодо малозначності діяння і його значенні для правозастосування. Розглядаючи протиправність як формальну ознаку злочину, що дає юридичну, правову оцінку суспільній небезпечності, треба звернутися до питань криміналізації і декриміналізації суспіль-

* Опрацьовується самостійно за рекомендаціями кафедри.

но-небезпечних діянь. Крім того, при засвоєнні цієї ознаки варто пам'ятати про особливе значення заборони аналогії у кримінальному праві, в зв'язку з чим потрібно вивчити ч. 4 ст. 3 КК України.

Далі важливо зупинитися на питанні співвідношення злочинів та інших правопорушень, з'ясувати їхні спільні ознаки і відмінності. Досліджуючи питання класифікації злочинів, доцільно звернутися до положень ст. 12 КК України, де передбачені матеріальний і формальний критерії класифікації, з'ясувати зміст цих критеріїв, сутність законодавчої класифікації злочинів та її кримінально-правове значення.

З а в д а н н я

14. Протягом 2005 р. Кринична систематично поза шлюбом вступала в сексуальні стосунки з чоловіками за плату. Так, 23 лют. 2006 р. вироком суду Криничну було визнано винною і засуджено за систематичне зайняття проституцією, тобто надання сексуальних послуг з метою отримання доходу, за ч.1 ст. 303 КК. Прокурор у касаційному поданні зазначив, що у період розгляду кримінальної справи судом першої інстанції редакція зазначеної ст. була змінена Законом України від 12 січ. 2006 р. № 3316-IV, який набув чинності 10 лют. 2006 р., і порушив питання про скасування вироку суду і закриття справи.

Ознайомтесь зі зміненою редакцією зазначеної статті і вирішіть питання про те, чи можна визнати вчинене Криничною діяння злочином і чи підлягає касаційне подання задоволенню?

15. Пахомов пізно ввечері повернувся до свого будинку в стані алкогольного сп'яніння і почав шукати дружину, яка побоюючись його, пішла до сусідів. Оскільки було темно, Пахомов запалював сірники і кидав їх на підлогу. Не знайшовши дружину, він пішов на вулицю. Від одного з необережно кинутих Пахомовим сірників виникла пожежа, від якої спалахнув будинок, що належав Пахомову.

Ознайомтесь зі змістом розд. VI Особливої частини КК

і вирішіть питання про те, чи можна визнати діяння Пахомова злочином?

16. Корякін, який відпочивав на березі моря, знайшов у піску золотий годинник, на зворотній стороні якого було зроблено дарчий надпис на ім'я Вишневського. Через деякий час при випадковій зустрічі в ресторані Вишневський упізнав свій годинник. Слідчий пред'явив Корякіну обвинувачення за ст. 193 КК України.

Чи правомірні дії слідчого?

17. Рядового строкової військової служби Потапова було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 407 КК України. Як було з'ясовано, Потапов о 22 год 11 червня 2008 р., маючи намір провідати тяжко хворого батька, самовільно залишив військову частину і поїхав додому, звідки повернувся о 22 год 30 хв 14 черв. 2008 р. Намір відвідати хворого батька крім показань обвинуваченого підтверджується довідкою про інвалідність і знаходження на стаціонарному лікуванні його батька. Також у справі встановлено, що Потапов неодноразово звертався до командування з проханням надати йому короткострокову відпустку, проте в цьому йому було відмовлено; самовільно знаходився поза військовою частиною протягом нетривалого часу і самостійно повернувся до місця служби, щиро розкався у вчиненому, під час проходження служби характеризувався позитивно.

Чи правомірне притягнення Потапова до кримінальної відповідальності? Чи є підстави для застосування до нього ч. 2 ст. 11 КК України?

18. Ванюшин, знаходячись в торговельному залі супермаркета, взяв мило за ціною 2 грн, тубік крему – 5 грн і, не сплативши їхньої вартості, вийшов з торговельного залу. Однак на виході з супермаркету його було затримано охороною. Ванюшина визнано винним у замаху на крадіжку.

Чи правомірне рішення суду? Які умови застосування ч. 2 ст. 11 КК?

19. Агафонов, дізнавшись, що у касі заводу після виплати заробітної плати залишилась значна сума грошей, вирішив їх викрасти. Заховавшись у бібліотеці й дочекавшись, коли всі робітники пішли додому, він вліз до каси, зламав сейф, але знайшов там лише 9 грн. Вхопив гроші та хутко зник. Як з'ясувалось пізніше, основні гроші були сховані в іншому місці.

Чи є підстава визнати вчинене Агафоновим діяння малозначним, застосувати до нього ч. 2 ст. 11 КК України? Якщо ні, то чому? Які обов'язкові умови застосування ч. 2 ст. 11 КК України?

20. Ковальов уперше вчинив злочин – шахрайство, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 190 КК, щиро покався, повністю усунув заподіяну шкоду та активно сприяв розкриттю злочину. Адвокат Ковальова вважав, що його потрібно звільнити від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України. Суд не погодився з адвокатом, аргументуючи це тим, що шахрайство являє собою значну суспільну небезпечність і є злочином середньої тяжкості.

Яким чином слід вирішити справу? Як у КК вирішуються питання про віднесення злочину до певної категорії за ступенем тяжкості?

21. Куречко вчинив умисне вбивство, за яке його на підставі ч. 1 ст. 115 КК України було засуджено до восьми років позбавлення волі.

Визначте, до категорії яких злочинів належить злочин, вчинений винним? Яку класифікацію передбачає КК України? Які критерії покладені в основу класифікації злочинів?

22. Головного бухгалтера Саратовську було засуджено за службове підроблення ст. 366 КК, за підробку підпису керівника підприємства на платіжних документах, по яких було здійснено перерахування коштів на велику суму по сплаті боргів підприємством. В апеляційній скарзі захисник просив вирок скасувати, посилаючись на те, що внаслідок підроблення підпису матеріальної або іншої шкоди інтересам підприємства, дер-

жаві, іншим юридичним чи фізичним особам спричинено не було і не могло бути спричинено, оскільки за платіжними дорученнями було здійснено платежі, які були обов'язковими для підприємства і впливали з договірних правовідносин та законів, а посилання суду на наявність особистої її заінтересованості не конкретизовано.

Чи містить діяння Саратовської ознаки малозначності?

23. Канчук навмисно поширив, тобто повідомив невідзначеному колу осіб задалегідь неправдиві вигадки, що ганьблять особу громадянина Петрошука. Останній подав заяву до правоохоронних органів з проханням притягнути Канчука до кримінальної відповідальності.

В задоволенні заяви було відмовлено.

Ознайомтесь зі змістом розд. III Особливої частини КК України і вирішіть питання про правомірність такої відмови.

Чи можна визнати діяння Канчука злочином?

24. Маргелов, який здійснював ремонт даху, з необережності випустив з рук молоток, завдавши Зарубіну, який проходив повз будинку, легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я. Маргелова було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення злочину, який передбачений ч. 2 ст. 125 КК.

Ознайомившись із розд. II Особливої частини КК, вирішіть питання, чи є вчинене діяння злочином і чи правильно вирішено питання про відповідальність Маргелова?

25. Слюсаря Бабенка було звинувачено в тому, що він відімкнув сейф у кабінеті заступника директора фабрики і таємно привласнив 2 грн, які належали підприємству. При цьому він залишив у сейфі інші гроші на загальну суму 1968 грн. Як стало потім відомо, 2 грн йому не вистачало для придбання квитка до кінопалацу.

Чи можливо притягти Бабенка до кримінальної відповідальності? Чи є підстави для застосування до нього ч. 2 ст. 11 КК України?

26. Вироком суду Печкіна було визнано винним у доведенні особи, яка перебувала в матеріальній залежності від нього, до самогубства, що сталося внаслідок жорстокого поводження. На підставі наявності в діях Печкіна великої суспільної небезпеки цей злочин було визнано тяжким.

Визначить, який формальний критерій покладено в основу класифікації злочинів. Чи можливо визнати тяжким злочин, що передбачений ч. 2 ст. 120 КК України?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Киричко В.Н. Некоторые методологические предпосылки исследования общественной опасности в науке уголовного права // Пробл. законності. 1998. – Вип. 33. – С. 118-124

Кривоченко Л.Н. Классификация преступлений. – Х.: Вища шк., 1983. – 129 с.

Панов М.І., Тихий В.П. Актуальні дослідження проблем вчення про злочин // Кримінальне право України. – 2006. – № 3

Панов М.І., Тихий В.П. Поняття злочину // Вісн. Конституц. Суду України. – 2004. – №1.

Пономаренко Ю.А. Запрет применения уголовного закона по аналогии: история, современность, перспективы // История развития уголовного права и ее значение для современности: Материалы V Международ. науч.-практ. конференции им. М.В. Ломоносова (г. Москва, Моск. гос. ун-т, 26-27 мая 2005 г.) – М.: Лекс Эст, 2006. – С. 455-461.

IV. Т е м и 6,7. Склад злочину, об'єкт злочину

К о л о к в і у м (2 г о д)

П л а н

1. Поняття і значення складу злочину.
2. Елементи й ознаки складу злочину.
3. Види складів злочинів.

4. Кваліфікація злочинів.
5. Поняття об'єкта злочину.
6. Предмет злочину.
7. Види об'єктів злочинів.

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Бурчак Ф.Г. Квалификация преступлений. – К.: Политиздат Украины, – 1983. – 141 с.

Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

Тарарухин С.А. Квалификация преступлений в судебной и следственной практике. – К.: Юрінком, 1995. – 208 с.

Таций В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. – Х.: Вища шк. – 1988. – 198 с.

Таций В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посіб. – Х.: Укр. юрид. акад., – 1994. – 76 с.

В. Т е м а 8. Об'єктивна сторона злочину

П р а к т и ч н і з а н я т т я (4 г о д)

Методичні рекомендації. Ознайомлення з даною темою варто почати з засвоєння поняття „значення і зміст об'єктивної сторони злочину”; усвідомлення ознак складу злочину, які характеризують об'єктивну сторону злочину, з'ясувати, які з них є обов'язковими, а які факультативними.

Вивчаючи поняття “суспільно небезпечне діяння” (дії та бездіяльність), треба звернути увагу на активний і пасивний характер поведінки й зміст цього поняття як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину, а також умови кримінальної відповідальності при бездіяльності. Крім того, слід з'ясувати значення непереборної сили, фізичного і психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

Необхідно розглянути суспільно небезпечні наслідки злочину і вивчити їх види. При розгляді питання про необхідність настання суспільно небезпечних наслідків і їхнього встановлення слід зважати, що таке рішення залежить від способу конструювання за об'єктивним ознаками того чи іншого складу злочину. Так, злочини з матеріальним складом – це діяння в яких суспільно небезпечні наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, а в злочинах з формальним і усіченим складами вони винесені за її межі.

Розв'язуючи питання про необхідний причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю) і суспільно небезпечними наслідками, доцільно виходити з того, що він є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони лише злочинів з матеріальним складом і що його відсутність у таких діяннях свідчить про відсутність об'єктивної сторони таких діянь.

Щодо таких ознак об'єктивної сторони, як спосіб, місце, час, обставини і засоби вчинення злочину, то тут важливо враховувати, що ці ознаки впливають на кваліфікацію і потребують обов'язкового встановлення лише в тих випадках, коли вони безпосередньо вказані (або впливають з сутності термінологічних оборотів, використаних законодавцем) в диспозиції статей Особливої частини КК України.

З а в д а н н я

27. Бусигін з метою помсти вирішив убити Санька, довго стежив за ним, однак можливості непомітно вчинити злочин не було. Тоді Бусигін запросив Санька купатися на річку, щоб втопити його. Санько погодився прийти. Під час купання, несподівано потрапивши у вир, Санько не зміг виплисти і почав кликати на допомогу. Побачивши, що Санько тоне, Бусигін не став його рятувати, виліз на берег, де і чекав, коли той потоне. Після цього пішов додому.

Чи є причинний зв'язок між діянням Бусигіна (запрошенням купатись) та смертю Санька?

28. На подвір'ї багатоквартирного будинку 15-річний Мішин катався на велосипеді. Коли він проїжджав повз малюків, які гралися у пісочниці, з ним стався епілептичний напад. При падінні з велосипеда Мішин сильно вдарив плечем маленьку дівчинку, спричинивши їй тілесне ушкодження середньої тяжкості.

Чи є об'єктивна сторона злочину в поведінці Мішина?

29. Озброєний пістолетом Обухов увірвався до магазину і, погрожуючи вбивством, почав вимагати від касира Степанової, щоб вона відкрила сейф з кодовим замком. Степанова сейф відкрила, Обухов забрав гроші й зник.

Чи є діяння ознакою об'єктивної сторони злочину в поведінці Степанової? Яке значення має наявність фізичного або психічного примусу для вирішення цього питання?

30. Під час сварки, яка перейшла в бійку, Ступоров пошкодив око Сундукову. Лікар сільської лікарні встановив, що є загроза втратити зір, і рекомендував негайну операцію. Потерпілого доставили до обласного центру на санітарному літаку. Під час транспортування Сундуков застудився і невдовзі помер від запалення легенів.

Чи є причинний зв'язок між діями Ступорова і смертю Сундукова?

31. Лікар Травкін виїхав на машині швидкої допомоги на виклик хворого Семенова. В дорозі водій зробив короткочасну зупинку біля крамниці на прохання Травкіна, який купив там деякі товари. Коли Травкін приїхав до Семенова, він був вже мертвий. Причиною смерті став серцевий напад. Слідством було встановлено, що своєчасна медична допомога могла б врятувати життя Семенову.

Чи є об'єктивна сторона злочину в поведінці Травкіна?

32. Від сильного пориву вітру Сорокін не втримався на ногах на слизькому тротуарі й, падаючи, завдав середньої тяжкості тілесне ушкодження чужій дитині.

Чи є об'єктивна сторона злочину в поведінці Сорокіна?

33. Костенко під час бійки з Конкінім наніс йому декілька ударів рукою і одне незначне поранення ножом у руку. Конкін сам перев'язав рану, в лікарню не звертався і через кілька днів помер. Експерти встановили, що смерть настала від занесення в рану інфекції.

Чи є причинний зв'язок між діями Костенко і смертю Конкіна?

34. Начальник геологорозвідувальної пошукової партії Самолюк, відправляючи в багатоденний маршрут геологів Білокурова і Юна, порушивши Правила безпеки при геологорозвідувальних роботах, попередньо не зробив запит про погоду, крім того, не перевірів, чи взяли Білокуров і Юн з собою спальні мішки, а лише нагадав їм про необхідність цього. Наступного дня почалася хурделиця, внаслідок чого Білокуров помер від переохолодження.

Ознайомившись зі змістом ст. 271 КК, вирішить питання про об'єктивну сторону злочину і конструкцію складу злочину.

35. Старший черговий підстанції електромережі Попов, одержавши повідомлення про обрив проводів на одному з будівельних майданчиків, не вимкнув струм у лінії, а послав для усунення пошкодження чергових електромонтерів Бакаїна і Довбню. На територію майданчика самовільно проникли діти, і один з них – Кузьменко Саша, доторкнувшись до обірваного провoda, помер на місці від ураження електричним струмом.

Вирішить питання про об'єктивну сторону.

36. Дуров раптово напав на сторожа Курочкіна, зв'язав його, а потім пограбував склад, який Курочкін охороняв. Як було встановлено пізніше, Курочкін розв'язав себе, але, боячись Дурова, не діяв, а дочекався, коли Дуров з награваним майном зник, і подзвонив у міліцію.

Чи є діяння ознакою об'єктивної сторони злочину в поведінці Курочкіна?

37. Ситнікова, побачивши, що за її дванадцятирічною донькою біжить з палкою Карпов (13 років), спіймала його і нанесла йому кулаком удар по голові. Після цього Карпов пригнав з поля корів, а увечері того ж дня занеміг і через чотири дні помер. Встановлено, що за наявності в Карпова старого процесу запалення середнього вуха удар в голову викликав запалення мозку.

Вирішіть питання про об'єктивну сторону злочину. Чи містяться в поведінці Ситнікової ознаки кримінально караного діяння? Чи є дії Ситнікової в причинному зв'язку з фактом смерті Карпова? Яке значення має для вирішення питання про причинний зв'язок наявність особливих умов з боку потерпілого?

38. Хоменко, керуючи вантажівкою, посадив у кабінку Баранова. Біля автовокзалу Баранов попросив Хоменка зупинитися, а потім, не дочекавшись повної зупинки автомобіля, стрибнув на землю, потрапив під заднє колесо і був смертельно травмований.

Чи є в діях Хоменка об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 286 КК?

39. Климов, перебуваючи у нетверезому стані, зустрів подружжя Кондратових, що поверталися з гостей. Він почав їх лаяти, а після того як його попросили відійти, наніс удар ножем Кондратову в нижню частину живота. За півгодини Кондратова було доставлено до лікарні, де він після операції помер. Судово-медична експертиза встановила, що в результаті поранення, нанесеного Климовим, було ушкоджено стінку шлунку Кондратова, а його смерть настала внаслідок закриття дихальних шляхів блювотними масами. Інтенсивне їх виділення було обумовлено: а) станом сп'яніння, у якому потерпілий знаходився до моменту поранення; б) подразненням слизової оболонки шлунку внаслідок поранення; в) впливом наркозу, під яким проходила операція.

Дайте характеристику об'єктивної сторони злочину, який вчинив Климов. Чи є причинний зв'язок між діями Климова і смертю Кондратова?

40. Під час відпочинку біля озера Карасик побачив, що незнайома дівчина далеко від берега просить про допомогу. Карасик хоч і умів плавати, але злякався так далеко запливати. Через деякий час дівчина потонула.

Ознайомившись зі змістом ст. 136 КК, вирішіть питання про об'єктивну сторону злочину і конструкцію складу злочину.

41. Пілот літака Дрозд під час виконання сільськогосподарських робіт перевантажив літак хімікатами та іншим вантажем. Невдовзі після зльоту літак став швидко втрачати висоту, але Дрозд зумів його приземлити на автошляху з твердим покриттям. Ніхто з людей, які були в літаку, не постраждав.

Чи є в діях Дрозда об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 276 КК? Яка особливість конструкції об'єктивної сторони цього складу злочину?

42. Сомов і Оленюк викрали працівника приватного підприємства “Гранд” Семенова з метою дізнатись від нього про деякі відомості щодо діяльності підприємства “Гранд”, які становлять комерційну таємницю. Коли Семенов відмовився відповідати на запитання, Сомов і Оленюк стали його бити, погрожувати вбивством. Через деякий час Семенов не витримав і видав комерційну таємницю, чим завдав істотної шкоди підприємству “Гранд”.

Чи є в поведінці Семенова об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 232 КК? Яке значення має фізичний та психічний примус?

43. Волков під час бійки з Андроновим ударив останнього ножем у живіт. Через 10 хвилин потерпілого привезли в лікарню. Хірург Тарасюк, який робив операцію, забув у рані тампон, що визвало анаеробний сепсис (газову гангрену). Через деякий час Андронов помер.

Чи є причинний зв'язок між діями Волкова та смертю Андронова?

44. Повертаючись із ковзанки у переповненому автобусі, Сабінін під час різкого гальмування не втримався на ногах, похитнувся і рукою, в якій тримав ковзани, схопився за поручень. При цьому лезо ковзана потрапило в око пасажиру, який стояв поруч, через що потерпілий отримав тяжке ушкодження.

Чи вчинив Сабінін суспільно небезпечне діяння? Обґрунтуйте відповідь.

45. Сидорчук, Кашин та Амелін пізнім вечором взимку напали на двох дівчат і, погрожуючи пістолетом, відібрали у них коштовності, а також зняли норкові шуби та шапки. Дівчата сильно застудилися і від переохолодження тривалий час хворіли, внаслідок хвороби одна з них отримала інвалідність.

Чи є причинний зв'язок між діями Сидорчука, Кашина та Амеліна і хворобою потерпілих?

46. Сергієнко, який працював майстром на будівництві й відповідав за техніку безпеки, запізнився на роботу. У зв'язку з цим робітники не отримали необхідного інструктажу і почали працювати без дотримання правил техніки безпеки. За годину з робітником Тихоновим стався нещасний випадок. Встановлено, що Сергієнко запізнився на роботу через те, що вночі паводком було зруйновано міст через річку і дістатися вчасно на роботу у нього не було можливості.

Чи є об'єктивна сторона злочину в поведінці Сергієнка?

47. Свиридов та Марчук пізно увечері у провулку напали на Москаленка. Погрожуючи ножем, почали вимагати гроші. Грошей у нього не виявилось. Обшукавши його і впевнившись, що нічого цінного у потерпілого немає, Свиридов та Марчук його відпустили.

Ознайомившись із змістом ст. 187 КК вирішить, чи є об'єктивна сторона злочину в поведінці Свиридова та Марчука?

48. Електромонтер Курганов, порушуючи правила з техніки безпеки, почав замінювати ізолятори на лінії електромереж, не вимкнувши струму. Під час ремонту частина дротів

торкалася землі. Хлопець, який проїжджав на велосипеді, випадково зачепив дріт і був смертельно травмований струмом.

Вирішіть питання про об'єктивну сторону злочину в поведінці Курганова.

49. У безлюдному місці міського парку Уралов з метою згвалтування напав на перехожу Петренко. Схопивши її за руки, він відчув, як тіло жертви обм'якло і стало сповзати на землю. Виявилось, що Петренко померла. Експертиза встановила, що потерпіла страждала пороком серця і від переляку в неї стався інфаркт.

Вирішіть питання про об'єктивну сторону злочину. Чи знаходяться дії Уралова в причинному зв'язку з фактом смерті Петренко? Яке значення має для вирішення питання про причинний зв'язок наявність особливих умов на боці потерпілого?

50. Між Наумовим і Басовим склалися неприязні стосунки. Наумов вирішив убити Басова. З цією метою він заманив Басова в ліс біля залізниці, ударив ножем, а потім поклав тіло на колію, де його переїхав потяг. Було встановлено, що смерть Басова настала не від удару ножем, а від того, що його переїхав потяг.

Чи є причинний зв'язок між діями Наумова та смертю Басова? Чи впливає на вирішення цього питання той факт, що смерть Басова настала не від удару ножем, а від коліс потяга?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. – Х.: Вища шк. – 1982. – 161 с.

Панов Н.И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления: Учеб. пособие. – Х.: Юрид. ин-т. – 1984. – 111 с.

Ярмыш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ). – Х.: Право. – 2003. – 512 с.

“Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв’язку з набранням чинності Законом України від 22 трав. 2003 р. “Про податок з доходів фізичних осіб”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28. 05 2004 р. № 9.

Енциклопедія уголовного права. – СПб. – 2005. – Т.4 – 797 с.; 2007. – Т.7. – 721 с.

VI. Т е м а 9. Суб’єкт злочину

П р а к т и ч н е з а н я т т я (2 г о д)

Методичні рекомендації. Вивчення теми передбачає засвоєння таких питань: поняття суб’єкта злочину у кримінальному праві та його види; ознаки, що характеризують суб’єкта злочину як елемент складу злочину (особа фізична, осудна, яка досягла певного віку); спеціальний суб’єкт злочину; поняття неосудності та її критерії, формула неосудності; відповідальність особи, яка вчинила злочин у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу; обмежена осудність, її значення; кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп’яніння, та її обґрунтування.

З’ясовуючи поняття неосудності слід звернути увагу на зміст ознак медичного (біологічного) та юридичного (психологічного) критеріїв неосудності; співвідношення медичного та юридичного критеріїв неосудності; наслідки визнання особи неосудною.

З а в д а н н я

51. Сонькін, Петров і 15-річний Шапошников визнані винними у вчиненні опору працівникові правоохоронного органу, за що їх було засуджено за ч. 3 ст. 342 КК України. Адвокат Шапошнікова звернувся зі скаргою до апеляційного суду з приводу скасування вироку і припинення справи відносно Ша-

пошнікова як такого, що не досяг 16-річного віку на час вчинення злочину і на цих підставах не може підлягати відповідальності за опір працівникові правоохоронного органу. Суд апеляційної інстанції, розглянувши справу залишив вирок без зміни, а скаргу адвоката – без задоволення, бо Шапошников спричинив працівникові правоохоронного органу тілесні ушкодження середньої тяжкості, за які кримінальна відповідальність настає з 14-річного віку.

За які злочини особа підлягає кримінальній відповідальності по досягненні 14-річного віку? Чи підлягає Шапошников кримінальній відповідальності за ч. 3 ст. 342 КК України? Чи можна притягнути його до відповідальності за умисне спричинення середньої тяжкості тілесного ушкодження працівникові правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків (ч. 2 ст. 345 КК України)?

52. У парку культури та відпочинку було затримано Вуса, який в ресторані вчинив сварку, лаявся, побив посуд, розбив дзеркало, перекинув кілька стільців. При наближенні працівників міліції намагався втекти, але його було затримано. Доставлений у відділ міліції Вус заявив, що був п'яний і нічого не пам'ятає. Медичним освідченням було встановлено, що він перебував у стані сильного алкогольного сп'яніння.

Як за чинним законодавством вирішується питання про відповідальність за злочин, вчинений у стані сп'яніння? Чи виключає стан сильного сп'яніння осудність особи? Як обґрунтовується в теорії питання кримінальної відповідальності за злочини, вчинені в стані алкогольного сп'яніння? Чи підлягає Вус кримінальній відповідальності?

53. Було встановлено, що о 22 год 30 хв 14 верес. 2002 р. Валів учинив убивство з хуліганських мотивів. Слідчим було встановлено, що Валів народився 14 верес. 1988 р. о 18 год 05 хв.

Чи може Валів підлягати кримінальній відповідальності за вчинене вбивство? З якого віку настає кримінальна відповідальність за кримінальним правом? Коли особа вважається

такою, що досягла віку кримінальної відповідальності? Як встановлюється вік особи при відсутності документальних даних?

54. У п'ятнадцятирічному віці Осаулов вступив у злочинну організацію і в її складі взяв участь у кількох нападах на інкасаторів, під час яких двох із них було вбито і викрадено грошей на суму, яка становить особливо великий розмір. Осаулова було засуджено за ч. 1 ст. 255 КК.

Чи правильно вирішено справу?

55. Токар Петренко підробив довіреність на отримання заробітної плати від імені працівників всього цеху, де він працював. За цією довіреністю він отримав в касі підприємства 6000 грн. Усі працівники цеху залишились без заробітної плати, внаслідок чого більшість із них потрапила в тяжкий матеріальний стан. Петренка затримали через два дні, але гроші повернути не вдалося, тому що він повністю їх витратив.

Петренка було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 366 КК виходячи з того, що його діяння спричинило тяжкі наслідки. Адвокат Петренка заперечував проти цього, мотивуючи тим, що Петренко не є службовою особою, що виключає можливість притягнення його до відповідальності за ч. 2 ст. 366 КК. Слідчий в обвинувальному висновку пояснив, що вказівки на спеціального суб'єкта в ч. 2 ст. 366 КК немає, тому суб'єктом злочину, зазначеного в цій частині статті, може бути будь-яка особа.

Як потрібно вирішити в даному випадку питання про суб'єкта злочину, що передбачений в ч. 2 ст. 366 КК?

56. Директор виробничого підприємства на загальних зборах трудового колективу довів до відома працівників новий наказ про заборону палити в приміщеннях підприємства. Це обурило декількох працівників, а працівник Іванов демонстративно дістав цигарку і почав закурювати прямо на очах у директора.

Наступного дня директор написав заяву в міліцію з про-

ханням притягнути Іванова до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 402 КК за умисне невиконання наказу начальника.

Чи підлягає задоволенню ця заява? Дайте аргументовану відповідь. Якими ознаками характеризується суб'єкт злочину, що передбачений в ч. 1 ст. 402 КК?

57. Криволап, який знаходився у стані наркотичного галюцинування, розбив вікно хірургічного відділення лікарні, проник у приміщення та намагався заволодіти ліками, які містять наркотичні речовини, та шприцами, але був затриманий.

Чи є Криволап суб'єктом злочину?

58. Волошин у стані сильного душевного хвилювання, спричиненого тяжкою образою з боку Шпака, вбив його. Через це сам захворів на психічну хворобу, яка позбавила його можливості усвідомлювати свої дії і керувати ними. Після одужання Волошина притягли до кримінальної відповідальності. Через три роки з дня вчинення злочину суд виніс вирок, яким засудив його до одного року позбавлення волі. Адвокат оскаржив вирок у зв'язку з порушенням вимог кримінального закону, вимагаючи звільнення Волошина від кримінальної відповідальності.

Як слід вирішити справу?

59. Ганіна було звинувачено в тому, що він убив свою сусідку по квартирі Іткіну. На досудовому слідстві Ганін не заперечував факту вбивства, але заявив, що не може відповідати за свої дії, тому що хворий на хронічне психічне захворювання – епілепсію. Судово-психіатричною експертизою було встановлено, що Ганін дійсно страждає епілепсією, але під час вбивства не перебував в стані епілептичного нападу.

Чи можна визнати Ганіна неосудним? Які критерії неосудності?

60. Матвієнка було притягнуто до кримінальної відповідальності за вбивство Горбаня. Після вчинення злочину він захворів на реактивний психоз. За висновком судово-психіатричної експертизи Матвієнко не міг постати перед су-

дом і потребував застосування примусових заходів медичного характеру. У зв'язку з цим суд звільнив Матвієнка від кримінальної відповідальності за вбивство і застосував до нього примусове лікування в психіатричній лікарні з суворим наглядом.

Ознайомившись з текстом ст. 19 КК, вирішіть, чи вірне рішення прийняв суд? Чи може підлягати Матвієнко після одужання покаранню?

61. Крошкін був притягнутий до кримінальної відповідальності за заподіяння тяжкого тілесного ушкодження працівнику міліції та вчинення опору при затриманні. Під час досудового слідства встановлено, що він раніше був визнаний неосудним і неодноразово проходив лікування у психіатричних установах.

Чи є наявні відомості достатніми для визнання Крошкіна неосудним? Які критерії неосудності?

62. Федотова була обвинувачена у вчиненні крадіжки норкової шуби. До постановлення вироку вона захворіла на тимчасовий розлад психічної діяльності, який позбавив її можливості усвідомлювати свої дії. Суд, враховуючи положення ч.3 ст. 19 КК України, звільнив Федотову від покарання і призначив їй примусове лікування в порядку ст. 96 КК України.

Чи є обґрунтованим рішення суду? Які правові наслідки застосування ч.3 ст. 19 КК України?

63. Суд визнав Шапошнікова обмежено осудним і на цій підставі постановив кримінальну справу закрити та застосувати до нього примусові заходи медичного характеру у вигляді амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку.

Чи можна визнати рішення суду правильним? Чи підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана обмежено осудною? Проведіть відмежування обмеженої осудності й неосудності.

64. П'ятнадцятирічний Шахов під час бійки з однокласником завдав йому удар указкою у шию, заподіявши тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого той помер. Виходячи з висновку судово-психіатричної експертизи Шахов страждав на

легку розумову відсталість і не міг повною мірою усвідомлювати свої дії та керувати ними під час вчинення інкримінованого йому злочину. Суд визнав Шахова обмежено осудним і, посиляючись на ч.2 ст. 20 КК України, врахував це при призначенні покарання як обставину, що обтяжує покарання.

Чи можна визнати рішення суду правильним? Як враховується обмежена осудність особи при призначенні їй покарання?

Колоквіум (2 год)

П л а н

1. Поняття і види суб'єктів злочинів.
2. Поняття неосудності і її критерії.
3. Обмежена осудність.
4. Відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння.

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Бурдін В.М. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені в стані сп'яніння: Моногр. – К.: Атіка, 2005. – 160 с.

Зайцев О.В. Науково-практичний коментар до ст. 20 “Обмежена осудність” Кримінального кодексу України // Вісн. Верхов. Суду України. – 2009. – № 4 (104). – С. 41-44.

Зайцев О.В. Обмежена осудність у кримінальному праві України: Моногр. – Х.: Майдан, 2007. – 240 с.

Лень В.В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві: Моногр. / Передм Ю.М. Антоняна. – Д.: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2008. – 180 с.

Ломако В.А. Осудність та неосудність за кримінальним правом України: Конспект лекцій для студентів юридичних вузів і практичних працівників. – Х: Укр. юрид. акад., 1993. – 23 с.

Магарин Н.С., Бараненко Д.В. Суб'єкт преступления по новому уголовному законодательству Украины: Моногр. / Под ред. Е.Л. Стрельцова. – О.: Астропринт, 2001. – 102 с.

Назаренко Г.В. Невменяемость: Уголовно-релевантные

психические состояния. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 207 с.

Павлов В.Г. Субъект преступления в уголовном праве (историко-правовое исследование). – СПб.: Санкт-Петербург. юрид. акад., Изд. торг. дом “Герда”, 1999. – 118 с.

Первомайский В.Б. Невменяемость. – К.: Компьютерно-изд. Центр, 2000. – 320 с.

Трахтеров В.С. Вменяемость по советскому уголовному праву (Конспект лекций) / На правах рукописи. – Х.: Харьк. юрид. ин-т, 1966 – 15 с.

Трахтеров В.С. Вменяемость и невменяемость в уголовном праве (исторический очерк). – Х.: Укр. юрид. акад., 1992. – 83 с.

Устименко В.В. Специальный субъект преступления. – Х.: Вища шк., 1989. – 104 с.

Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. – СПб: Изд-во “Изд. проф. Малинина – СПб ГКА”.

VII. Т е м а 10. Суб’єктивна сторона злочину

П р а к т и ч н і з а н я т т я (4 г о д)

Методичні рекомендації. Дана тема, передбачає засвоєння таких питань: поняття і значення суб’єктивної сторони злочину за кримінальним правом; поняття і форми вини; значення для кримінальної відповідальності мотиву та мети злочину.

Особливу увагу слід приділити вивченню форм вини за кримінальним правом України, при цьому необхідно усвідомити не тільки поняття окремих видів умислу і необережності, але й уміти розкрити їх соціально-психологічний зміст, інтелектуальні та вольові ознаки.

Належить засвоїти питання про відмежування непрямого умислу від прямого; злочинної самовпевненості від непрямого умислу; недбалості від інших форм вини і від невинного заподіяння суспільно небезпечних наслідків (“казусу”).

Важливо з’ясувати особливості складів із змішаною формою вини, а також поняття і види юридичної і фактичної по-

милок та їх значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

З а в д а н н я

65. Данилов та Тучкін вночі в парку відпочинку напали на Гончарова для того, щоб помститися йому за те, що він завадив їм зірвати в парку квіти, побили його і зняли з руки годинник. Коли Гончаров зажадав повернути годинник, сказав, що в протилежному випадку він повідомить в міліцію, Данилов повернувся та наніс йому ножове поранення в груди, від якого Гончаров помер.

Дайте аналіз суб'єктивної сторони вчинених Даниловим та Тучкіним діянь. Яке значення мотиву і мети в суб'єктивній стороні злочину?

66. Матвеев супроводжував новенькі автомобілі, навантажені на платформи поїзду. На шляху слідування, при під'їзді до однієї станції, він помітив підлітків, які, стоячи поблизу полотна залізниці, кидали каміння в автомобілі. Матвеев з близької відстані кинув у підлітків металевий штуцер. Важка деталь влучила в голову Карпова. Від ушкоджень черепу і головного мозку хлопчик незабаром помер. На слідстві Матвеев стверджував, що не хотів будь-кого травмувати, а штуцер кинув, щоб перешкодити пошкодженню автомобілів.

Яка форма вини Матвеева щодо смерті Карпова?

67. Ситкін, який перебував у неприязних стосунках із Павловим, підстеріг його у безлюдному місці, побив і роздягнув. Одяг потерпілого він кинув у глибокий каналізаційний люк, який знаходився на значній відстані від місця злочину. Залишений у такому стані при температурі -30° Павлов помер від переохолодження

Вирішіть питання про суб'єктивну сторону вчиненого Павловим злочину.

68. Горячев, обурившись на слова дружини про те, що вона вийшла за нього заміж, щоб помститись іншій людині, що він їй не потрібний і огидний, вхопив зі столу ножа і наніс їй чотири ножових поранення, одне – в груди, останні – в плече та руку. В машині швидкої допомоги, яку він сам викликав, потерпіла померла. На допитах Горячев пояснив, що скоїв це у відповідь на образливі слова дружини і вбивати її не хотів, а намагався лише провчити, бив у руку і плече, але дружина пручалася, робила різкі рухи, саме тому один з ударів дістався в груди.

Які ознаки характеризують суб'єктивну сторону? Дайте аналіз суб'єктивної сторони скоєного Горячевим діяння? Визначить ознаки, які відрізняють непрямий умисел від прямого.

69. Пасічник Зуєв, пасіка якого знаходилась в 10 км від села між лісом, річкою та болотом, тимчасово залишаючи пасіку, підключав під напругу до проведеної поряд у сусіднє село електромережі дротяну огорожу, що була встановлена ним навколо пасіки. Він робив це, щоб уникнути шкоди від худоби, яка паслася поблизу. Напруга в електромережі становила 220 вольт. Перед підключенням огорожі Зуєв вивішував з двох сторін виготовлені ним щити з попередженням: “Обережно, огорожа під напругою. Смертельно”. З двох інших сторін підходу перешкоджав крутий берег річки і чагарник коло болота.

Після того, як Зуєв пішов, увечері жителька сусіднього села Климова, шукаючи своє теля, торкнулась огорожі й була смертельно травмована. На допиті Зуєв пояснив, що він не може повірити в те, що сталося. Пасіка знаходилась в безлюдному місці, підступи до неї з боку, де опинилась потерпіла, були дуже багністі і там ніколи ніхто не ходив. З інших сторін він повісив попереджувальні щити й був впевнений, що подібне не трапиться.

Зуєва було засуджено за умисне вбивство. В апеляційній скарзі захисник поставив питання про перекваліфікацію дій Зуєва, бо стосовно смерті потерпілої відсутня умисна вина.

Дайте аналіз суб'єктивної сторони скоєного злочину. Чим відрізняється непрямий умисел від злочинної самовпевненості?

70. Петренко, працюючи механіком дільниці шахти, був відповідальний за безпечну роботу електромеханічного устаткування. Під час виконання робіт став виходити з ладу вентилятор місцевого провітрювання, у зв'язку з чим інтенсивність провітрювання шахти стала недостатньою. Петренко не вжив заходів по відновленню нормальної роботи вентилятора, не припинив роботи в шахті й не надав розпорядження щодо підйому гірників на поверхню. Порушення правил безпеки на вибухонебезпечному підприємстві призвели до вибуху метаноповітряної суміші й вугільного пилу, загибелі 20 гірників, та заподіяння шахті значної матеріальної шкоди.

Проаналізуйте суб'єктивну сторону діяння, скоєного Петренко.

71. На одному з металургійних заводів стався вибух у сталеплавильному цеху, що призвело до тривалого простою цеху та заподіяння великої шкоди виробництву. Під час розслідування справи було встановлено, що вибух стався внаслідок вибуху снаряду, який здетонував, коли працівник цього заводу газозварювальник Гаврилов розрізав трубу з металобрухту, що призначався для переплавки на заводі. В дійсності ця труба була стволом від гармати виробництва 40-х років 20-го століття, яка за висновком експертизи тривалий час знаходилась у землі, і її нагрівання призвело до детонації снаряду, що знаходився у стволі гармати.

Визначте суб'єктивну сторону вчиненого Гавриловим діяння. У чому різниця між злочинною небалістю і казусом?

72. Жукін, Хижняк і Красіна розпивали спиртні напої в приміщенні клубу. На прохання учасників пиятики Жукін пішов додому на пошуки спиртного. В підвалі будинку він взяв банку з невідомою рідиною, приніс її в клуб, де повідомив приятелів про те, що рідина горить, і що він не знає, що це за рідина і чи можна її пити. Щоб з'ясувати, чи можна вживати цю рідину, хлопці запросили фельдшера швидкої допомоги Яцюк, яка мала середню медичну освіту, щоб вона визначила характер рідини. Однак вона не змогла цього зробити і заявила, що сказати що-небудь конкретно про її склад не може. Те, що знахо-

дилось у банці, покуштував Хижняк і сказав, що це або мед на спирту або домашня наливка, оскільки рідина солодка і в'язка. Після цього всі, в тому числі й Жукін, випили рідину, в результаті чого Красіна та Хижняк померли.

Вироком суду Жукіна було засуджено за необережне вбивство.

Чи обґрунтований вирок суду? У чому різниця між злочинною небалістю, злочинною самовпевненістю і казусом?

73. Спортсмен Духов, під час керування спортивним катером, побачив двох дівчат, які каталися на човні. З метою привернути їхню увагу і продемонструвати свою майстерність, він на великій швидкості спрямував катер у бік човна. Коли до човна залишалося близько 10 м, він спробував обігнати його, але на віражі сталося зіткнення. Від сильного удару дівчат викинуло з човна й вони потрапили під гвинт катера. Духову вдалося витягти дівчат з води, але внаслідок зіткнення вони отримали тяжкі тілесні ушкодження.

Дайте аналіз суб'єктивної сторони діяння, яке вчинив Духов.

74. Підприємець Туманов, який мав п'ятирічний стаж водія, поспішаючи на ділову зустріч, на відкритій ділянці шосе перевищив швидкість і коли на дорогу зненацька вибігла 10-ти річна Ліда Ісаєва, не встиг загальмувати і збив її. В результаті удару дитину було відкинуто на 5 м у сторону і при падінні вона отримала середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Визначте суб'єктивну сторону вчиненого Тумановим діяння. Яким у цілому є вчинений ним злочин: умисним чи необережним?

75. Федоров їхав потягом з Києва. В одному купе з ним їхали інші пасажери. У всіх було по дві-три валізи, котрі розмістили під нижніми полицями та в проході. Прокинувшись уночі, Федоров почув, що потяг стоїть на станції, де йому потрібно виходити. Не вмикаючи світла, він швидко вдягнув куртку, схопив дві валізи і вистрибнув з вагона. На стоянці таксі він виявив, що одна із взятих валіз чужа, але коли повернувся, щоб

поміняти валізи, потяг вже від'їхав. З чужою валізою Федоров пішов шукати таксі, щоб їхати додому, але його було затримано працівниками міліції. Під час перевірки виявилось, що він у термряві замість своєї валізи взяв валізу пасажира Абрамова, який сів у купе, коли Федоров вже спав, і для того, щоб розмістити свої речі, переставив валізу. Працівникам міліції Федоров заявив, що коли він не застав потягу, збирався подати об'яву в газету, щоб відшукати власника валізи і обміняти речі.

Дайте аналіз ознак суб'єктивної сторони поведінки Федорова.

76. Органами податкової міліції було затримано громадянина Узбекистану, приватного підприємця Асламбекова, за ухилення від сплати податків на суму 40 тис. грн. На допиті Асламбеков повністю визнав свою вину, але заперечував проти притягнення його до кримінальної відповідальності, оскільки він громадянин іншої держави, погано розуміє українську мову, а тому не міг знати законів України з питань оподаткування. До того ж він проконсультувався зі своїм знайомим юристом, який сказав йому, що за чинним КК 2001 р. до кримінальної відповідальності можна притягнути лише у випадку ухилення від сплати податків на суму 51 тис. грн і більше, в противному разі може наставати лише адміністративна відповідальність у виді сплати штрафу.

Чи обґрунтовані доводи Асламбекова? Який вплив на кримінальну відповідальність має юридична помилка?

77. Виконавчий директор АТ “Довіра-інвест” Лук’янов, систематично розкрадав кошти цього підприємства. Дізнавшись, що про це стало відомо голові правління “Довіри” Канівському, який збирався звернутися у правоохоронні органи, Лук’янов вирішив його вбити. Для цього він наказав своєму охоронцеві Дроботу підкласти в машину Канівського вибухівку. Внаслідок вибуху загинув не тільки Канівський, а і його шофер Дерипасков та референт Біркіна, яка мала їхати з ним на ділову зустріч. Лук’янов знав, що Канівський власноруч не може керувати машиною, але не попередив про це Дробота. Про те, що у машині

може опинитися Біркіна Лук'янов та Дробот не знали, бо Біркіна раніше завжди користувалася власним автомобілем.

Визначте форму вини Лук'янова та Дробота щодо смерті Канівського, Дерипаскова та Біркіної.

78. Вранці 25 лютого на одній із дільниць залізничної колії було знайдено понівечений труп жінки. Особа загиблої була встановлена. Нею виявилась Нікітіна, яка мешкала у містечку залізничників. Розслідуванням встановлено, що Нікітіна після виявлення вагітності вирішила зробити аборт поза межами лікарні. З цією метою вона звернулася до Кострової, яка працювала медсестрою у лікарні й незаконно робила аборти. Кострова зробила Нікітіній аборт, але остання втратила свідомість. Привести Нікітіну до свідомості не вдалося. Кострова вирішила, що потерпіла померла від абортів, і з метою приховати скоєний злочин загорнула потерпілу у ряднину і вночі відвезла на санчатах до залізниці, де поклала на колію, щоб імітувати загибель Нікітіної під колесами поїзда. Через 20 хв товарний поїзд наїхав на потерпілу. Експертизою було встановлено, що смерть Нікітіної настала не від абортів, а внаслідок наїзду поїзда.

Дайте аналіз суб'єктивної сторони вчинених Костровою злочинів. Чи впливає помилка Кострової відносно факту смерті Нікітіної на її відповідальність? Визначте вину Кострової щодо смерті потерпілої.

79. Під час відпочинку влітку 2008 р. у своєї бабусі студентки педагогічного інституту Маша і Даша Прокопенки знайшли в лісі скарб, який складався із золотих монет, викарбуваних у 17-18 ст. Маша запропонувала приховати знахідку і продати її ювелірові після повернення до міста восени. Даша відповіла, що вона бачила по телевізору сюжет, де йшлося про те, що усі знайдені скарби належать державі, а ті, хто їх знайшов, мають право лише на 25 % від вартості знайденого. Збравши скарб, сестри повернулися до бабусі й розповіли їй про виявлені ними монети. Бабуся сказала, що у її знайомої Фесенко зараз гостює онук Іван, студент одного з юридичних вишів, і порадила звернутися до нього. Сестри запитали Івана, чи мо-

жуть вони залишити скарб у себе, а потім продати ювелірові. Той відповів, що можуть, оскільки згідно з ч. 1 ст. 343 Цивільного кодексу України особа, яка виявила скарб, є його власником. Упевнившись в правомірності своєї поведінки, восени, після повернення до міста, Маша і Даша намагалися продати монети ювелірові, під час чого були затримані.

Ознайомившись зі змістом ст. 193 КК України та ст. 343 ЦК України, дайте відповідь на питання, чи підлягають сестри Прокопенки кримінальній відповідальності? Якого виду помилки вони припустилися і яке це має значення?

80. Атрощенко замислив вбити свою тещу. Для цього він отруїв цукерки, що лежали у неї в кімнаті. Проте цукерки з'їла дружина Атрощенко, яка зайшла до кімнати своєї матері в пошуках потрібної їй книги.

Дайте аналіз суб'єктивній стороні злочину. Визначте форму вини.

81. Носов разом з Димовим святкували у ресторані складання іспиту на право керувати автомобілем. За сусіднім столиком сиділи Локтіонов з Ганькіною, яку Димов двічі запрошував на танець, але вона відмовлялася, тоді Димов вилаяв її. Локтіонов зробив зауваження останньому.

Коли Локтіонов вийшов на вулицю, Носов із Димовим накинулися на нього та почали бити. Димов дістав ножа та наніс Локтіонову проникаюче поранення у живіт, спричинивши йому тяжкі тілесні ушкодження.

Дайте аналіз суб'єктивній стороні злочину. Визначте форму вини.

82. Ніченко незаконно виготовив ядерний вибуховий пристрій, за що його було засуджено за ч.1 ст. 265¹ КК України. Адвокат наполягав на незаконності такого рішення, оскільки під час досудового слідства було встановлено, що його підзахисний не мав на меті завдання шкоди життю і здоров'ю людей, матеріальних збитків або якоїсь іншої шкоди.

Ознайомившись зі змістом ст. 265¹ КК України, вирішите чи обґрунтовані доводи адвоката? Чи змінилося б рішення

ня, якби було доведено, що Ніченко виготовив ядерний вибуховий пристрій з метою спричинення шкоди здоров'ю людей? Яке значення має мета вчинення злочину в кримінальному праві?

83. Ткач познайомився з Недольською, брат якої був одноразовим чемпіоном Олімпійських ігор з плавання. Одного разу Недольська запросила Ткача до себе додому, де показала призи й медалі брата. Вихваляючи досягнення її брата, Ткач сказав, що теж займається плаванням та мріє про перемоги. При цьому він повісив одну з медалей собі на шию, а через деякий час пішов. Вдома він виявив, що пішов з гостей з чужою медаллю. Ткач поклав її до кишені піджака та ліг спати. Наступного ранку Недольська з братом прийшла до Ткача на роботу з приводу зниклої нагороди. Ткач заявив, що узяв її випадково та збирався повернути після роботи.

Чи є ознаки суб'єктивної сторони у поведінці Ткача.

84. Шофер Крякін під час повернення до Харкова здійснив наїзд на Зикіна. Вважаючи, що останній живий, з метою уникнути покарання, Крякін вирішив убити Зикіна. Ударами монтажки розбив йому голову. Після цього сховав тіло у лісосмузі. Судово-медична експертиза встановила, що смерть Зикіна настала миттєво, внаслідок отриманої травми від наїзду.

Дайте аналіз суб'єктивній стороні злочину, вчиненого Крякіним.

Колоквіум (2 год)

П л а н

1. Поняття і значення суб'єктивної сторони злочину.
2. Поняття і значення вини.
3. Умисел та його види.
4. Особливості умислу в злочинах з формальним складом.
5. Змішана форма вини.
6. Мотив і мета злочину.

7. Помилка, її види та значення для кримінальної відповідальності.

Список додаткової літератури

Борисов В.І. Необережність та її види: Текст лекції. – Х.: Юрид. ін-т. – 1991. – 21 с.

Коржанський М.Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини. – К.: Атіка, 2004. – 216 с.

Ломако В.А. Зміст умислу і його види: Текст лекції. – Х.: Юрид. ін-т. – 1991. – 15 с.

Пинаев А.А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формами вины: Учеб. пособие.– Х.: Юрид. ин-т. – 1984. – 52 с.

Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. – К.: Атіка. – 2002. – 144 с.

Тарарухин С.А. Установление мотива и квалификация преступления. – К.: Вища шк. – 1977. – 152 с.

“Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 2.

VIII. Тема 11. Стадії вчинення злочину

Практичне заняття (4 год)

Методичні рекомендації. Відпрацьовуючи цю тему, необхідно засвоїти такі питання: поняття, види і значення стадій вчинення злочину; відмежування готування до злочину від виявлення наміру; види готування; види замаху; обставини, внаслідок яких незакінчений злочин не доведено до кінця; підстави і межі кримінальної відповідальності за готування і замах на злочин; кваліфікація готування і замаху; обставини, які враховує суд при призначенні покарання за попередню злочинну діяльність; підстави і умови виключення кримінальної відпові-

дальності при добровільній відмові від доведення злочину до кінця, відміна добровільної відмови від дійового каяття.

З а в д а н н я

85. Гаврилов із метою викрадення цінностей проник у квартиру Макарових. Там він склав у портфель різні цінні й антикварні речі, а потім знайшов ще літрову пляшку горілки, випив її й під дією алкоголю заснув. У такому стані його й було затримано.

Гаврилова було засуджено за вчинення закінченого злочину, крадіжки (ст. 185 КК України), тому що частину викраденого майна, а саме пляшку горілки (вартістю 64 грн), законний власник втратив – Гаврилов її випив.

Вивчить ст. 51 КпАП України і ст. 185 КК України. Чи вірне рішення прийняв суд?

86. Шевчук звільнив з роботи Сучкова за пияцтво. Сучков вирішив за це вбити Шевчука. Він навів на Шевчука рушницю та натиснув на курок. Однак пострілу не сталося через несправність спускового механізму. Відразу після цього рушницю у Сучкова відібрали.

Проаналізуйте ситуацію. Чи можна діяння Сучкова вважати замахом з непридатними засобами?

87. Бабаков вирішив отруїти свою дружину. Для цього він заздалегідь придбав отруту, яку довгий час зберігав. Одного разу він вибрав слушний момент, однак переплутав отруту з цукром і підсипав дружині в їжу цукор.

Проаналізуйте ситуацію. Відповідальність Бабакова?

88. Воропай вчинив крадіжку грошей з каси підприємства. Гроші він приніс додому. Потім зайшов до сусіда за порадою стосовно можливих шляхів використання грошей. Сусід вислухав Воропая і пішов до міліції. Воропай швидко зібрав всі гроші, та заніс їх назад до каси підприємства.

Проаналізуйте ситуацію та визначте стадію злочину. Чи має місце в даному випадку добровільна відмова?

89. Лазарев дізнався, що в бухгалтерії фермерського господарства знаходиться велика сума грошей. Він підготував вдома інструменти та вночі через вікно проник у приміщення бухгалтерії. Протягом години він намагався зламати сейф, але за допомогою тих інструментів, що в нього були, він не зміг цього зробити. Зрозумівши, що викрасти гроші йому не вдасться, він повернувся додому.

Лазарева засудили за замах на крадіжку. Він з цим не погодився, аргументуючи тим, що відмовився від злочину за своєю волею, тому його дії слід розглядати як добровільну відмову.

Чи вірне рішення прийняв суд?

90. Антонов та Хоменко вирішили обікрасти ошадкасу, яка була розташована на першому поверсі готелю. З цією метою вони зняли номер на другому поверсі цього будинку та приготували інструменти, необхідні для пролому підлоги і стелі. Проте цей намір їм не вдалося здійснити, оскільки вони були затримані напередодні тієї ночі, коли збиралися вчинити крадіжку.

Другий варіант: Антонов та Хоменко були затримані, коли вони вже проломили підлогу та проникли до ошадкаси.

Третій варіант: уночі Антонов та Хоменко крізь пролом підлоги і стелі проникли до приміщення ошадкаси, зламали сейф, але грошей там не виявилось.

Проаналізуйте обставини справи та визначіть у кожному варіанті стадію вчинення злочину.

91. Іванов проживав у одному будинку разом зі своєю донькою Оленою та онуком Сергієм. Увечері до них зайшла сусідка та поскаржилась на Сергія. Іванов вирішив провчити онука – взяв ремінь та вдарив його декілька разів. Олена, побачивши це, схопила молоток та сильно вдарила ним один раз батька по голові. Іванов утік до сусідів, які викликали швидку допомогу. Через деякий час Іванов одужав.

Олену засудили за замах на вбивство батька. На суді вона заперечувала, мотивуючи це тим, що в неї була можливість нанести ще декілька ударів, але вона вчасно схаменулась та відмовилась від їх нанесення. В зв'язку з цим Олена вважає, що в її діях є добровільна відмова від вбивства.

Чи вірне рішення прийняв суд?

92. Касир заводу Волченко з метою збагачення вилучила з каси 328000 грн. На другий день, дізнавшись про те, що наближається ревізія, вона намагалася повернути гроші до каси, але біля приміщення бухгалтерії її було затримано.

Як треба вирішити питання про відповідальність Волченко? Чи змінилося б рішення, якби Волченко встигла покласти гроші до каси?

93. Вакін мав намір вчинити крадіжку грошей з каси магазину, але дійшовши до прилавка, злякався відповідальності й вийшов з магазину.

Проаналізуйте вчинене Вакіним діяння та встановіть, чи міститься у діяння Вакіна готування до злочину, замах на злочин, добровільна відмова від вчинення злочину?

94. Куликов прийшов додому до своєї дружини, яка через сімейну сварку проживала окремо від нього. Там він наніс їй ножове поранення в обличчя. Дружина почала тікати, однак він наздогнав її, звалив на підлогу і запитав: “Будеш зі мною жити чи вб'ю?”. Коли дружина запитала: “А з ким залишаться наші діти?”, Куликов припинив свої дії, викрикнув: “Що я наробив!”, і вибіг з кімнати.

Куликова було засуджено за замах на вбивство. Адвокат Куликова заперечував проти цього, та наполягав, що в діянні його підзахисного є добровільна відмова від убивства.

Чи вірне рішення прийняв суд? Якщо в діянні Куликова є добровільна відмова, то чи можна його притягнути в цьому разі до відповідальності за ножове поранення обличчя?

95. Гончаренко з метою вбивства вдарив сокирою по голові Тишкову, яка спала у своїй кімнаті. На крик потерпілої прибігли сусіди і відібрали у Гончаренка сокиру, перешкодивши йому довести злочинний намір до кінця. Злякавшись скоєного, Гончаренко сам викликав швидку допомогу, щоб врятувати життя потерпілій. Завдяки своєчасній медичній допомозі Тишкова залишилася живою.

Відповідальність Гончаренка. Чи змінилося б рішення, якщо б Гончаренко після нанесення першого удару Тишковій по голові за власною волею відмовився від нанесення наступних ударів? Визначить різницю між добровільною відмовою та дійовим каяттям. Чи має значення для добровільної відмови, за чією ініціативою особа відмовляється від доведення злочину до кінця?

96. Петренко вирішив викрасти в магазині фотоапарат “Кодак” вартістю 125 грн. З цією метою він отримав у касі магазину два чеки: перший на 1 грн, другий на 25 грн. Потім лезом бритви зрізав із другого чека цифри 2 і 5, приклеїв їх на перший чек й одержав суму чека 125 грн. Коли Петренко віддав чек продавцю і попросив видати йому фотоапарат, підробка чека була виявлена, і Петренко був затриманий.

Відповідальність Петренка.

97. Уночі Жарков з метою здійснення крадіжки намагався проникнути в промтоварний магазин. При спробі відкрити двері пролунав сигнал сирени спеціального пристрою. Злякавшись, Жарков утік, залишивши в дверях знаряддя зламу. Через деякий час він повернувся в магазин, забрав знаряддя зламу і сховався, але незабаром був затриманий.

Відповідальність Жаркова.

98. Акопов, що їхав у вантажівці, побачив на дорозі Серову, яка намагалася зупинити проїжджаючи автомобілі. Акопов зупинився і на прохання Серової підвезти її до міста, погодився і посадив її у кабінку. В дорозі Акопов запропонував Серовій вступити з ним в статевий зв'язок. Одержавши відмову, Акопов почав погрожувати вбивством, ображав потерпілу. Вона проха-

ла Акопова відпустити її. При цьому заявила, що її чоловік записав номер вантажівки, якою керував Акопов, а тому, коли з нею щось трапиться, Акопов понесе відповідальність.

Злякавшись можливої відповідальності, Акопов висадив Серову з вантажівки, а сам поїхав далі.

Відповідальність Акопова.

99. Новокрещенов познайомився із Саврасовим і запросив його в чайну випити і закусити. Саврасов погодився, але перед цим вирішив здати в камеру схову свою валізу з речами. Саврасов і Новокрещенов направилися в камеру схову, де Саврасов здав валізу й отримав квитанцію сховав у праву верхню кишеню сорочки. Після цього Саврасов і Новокрещенов пішли в чайну, де за обідом випили літр горілки. Скориставшись тим, що Саврасов сильно сп'янів, Новокрещенов витяг у нього з кишені квитанцію, маючи намір потім на підставі цього документа одержати здану у камеру схову валізу Саврасова. У цей момент Новокрещенов був затриманий працівниками міліції, які розшукували його по підозрінню в здійсненні низки крадіжок у пасажирів.

Відповідальність Новокрещенова.

100. Неповнолітні Гуденко і Гладких з метою крадіжки грошей з каси заводу пробрались на охоронювану територію і, зламавши замок, проникли в бухгалтерію. Побачивши масивний сейф, вони зрозуміли, що заволодіти грошима їм не вдасться, вони покинули приміщення, але на заводському дворі були затримані.

Чи підлягають Гуденко і Гладких кримінальній відповідальності?

101. Щербаков і Мироненко, що запізнювались на день народження до знайомої, вирішили заволодіти автомобілем. Вони зірвали замок з гаража, проникли в нього, запустили двигун автомобіля, почали рух, але виявили, що обидві шини задніх коліс спущені. Після цього вони покинули гараж і пішли на автобусну зупинку, де і були затримані.

Чи є в поведінці Щербакова і Мироненко добровільна відмова від вчинення злочину?

102. Водій вантажного автомобіля Радченко, не порушивши правил безпеки руху, вночі збив Бірюкова, який випадково вискочив на трасу. Злякавшись відповідальності, вважаючи, що потерпілий живий, але втратив свідомість, Радченко наніс йому декілька ударів по голові молотком, після чого скинув труп у річку. Експертиза встановила, що смерть Бірюкова наставала миттєво, в момент зіткнення з автомобілем.

Чи вчинив Радченко злочин, враховуючи, що Бірюков був збитий ним при обставинах, що виключали кримінальну відповідальність?

103. Мельник під час гри в карти посварився зі Степаненком і два рази намагався нанести йому удар лезом сокири по голові, але потерпілий ухилився і удари прийшлися йому по передпліччю. Після цього Мельник перестав вчинювати злочинні дії, бо зрозумів, що здійснити задумане йому не вдасться і навіть надав Степаненку медичну допомогу.

Чи є в діях Мельника добровільна відмова від доведення злочину до кінця, чи дійсне каяття?

104. Семенюк та Каліберда, знаходячись в місці позбавлення волі, вирішили вчинити втечу. Вони підробили бланки та виготовили печатки, які б давали їм можливість вийти за межі охоронюваної території. Однак через деякий час вони відмовилися від своїх намірів.

Чи є в їх діях готування до злочину, чи замах на злочин? Чи можна такі дії вважати дійсним каяттям?

105. Попов, працюючи завідуючим складом приватного підприємства, систематично викрадав товари, які зберігалися на складі. Коли Попов випадково узнав у секретарки про те, що його хочуть звільнити і провести ревізію на складі, то вирішив убити охоронця складу і таким чином інсценувати грабіж, щоб замести сліди систематичного викрадання. З цією метою він домовився з Осадчим та Чорним вчинити злочин. За декілька днів до реалізації злочинного наміру Попов вивіз зі складу велику кількість товарів, а через деякий час поїхав до складу, щоб

з Осадчим та Чорним вбити охоронника і підпалити склад. Та Осадчий сказав, що дуже хворий і не поїхав. Злочин було скоєно без його участі.

Чи є в діях Осадчого добровільна відмова від доведення злочину до кінця, чи дійове каяття?

106. Чубенко прийшов до свого знайомого. В квартирі була лише неповнолітня Діденко. Чубенко намагався її згвалтувати, але вона вискочила з квартири і закрила Чубенко на ключ. Чубенко не зміг відкрити двері й спустився з четвертого поверху по водостічній трубі.

Чи є в його діях добровільна відмова від доведення злочину до кінця? Як визначати відповідальність Чубенка?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Козлов А.П. Учение о стадиях преступления. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 353 с.

Тихий В.П. Стадії вчинення злочину: Конспект лекцій. – Х.: Юрид. ін-т, 1996. – 29 с.

Тихий В.П., Панов М.І. Злочин, його види та стадії. – К.: Проміні, 2007.– 40 с.

Енциклопедія уголовного права. – СПб: Изд-во “Изд. проф. Малинина – СПб ГКА”, 2006. – Т. 5. – Неоконченное преступление. – 464 с.

Маслак Н.В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину. – Х.: Право, 2010. – 232 с.

ІХ. Т е м а 12. Співучасть у злочині

П р а к т и ч н і з а н я т т я (4 г о д)

Методичні рекомендації. Готуючись до занять з цієї теми, необхідно опрацювати на такі питання: поняття співучасті, яке дається в ст. 26 КК України, її об’єктивні та суб’єктивні ознаки; форми співучасті: вчинення злочину групою осіб, вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, вчинення злочину організованою групою, вчинення злочину злочинною

організацією (ст. 28 КК України); види співучасників: виконавець (співвиконавець), організатор, підбурювач та пособник (ст. 27 КК України); підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників, ексцес виконавця, співучасть у злочинах із спеціальним суб'єктом, невдале підбурювання і пособництво (ст. 29, 30 КК України); добровільна відмова співучасників (ст. 31 КК України); причетність до злочину її відмежування від співучасті.

Необхідно також ознайомитись і проаналізувати постанову Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями”.

З а в д а н н я

107. Під час поїздки на автомобілі, який належав Соловцю, Іванченко попросив останнього збільшити швидкість, щоб наздогнати автомобіль, який рухався попереду. За це він пообіцяв винагороду. Соловець розвинув недозволену швидкість, на повороті не впорався з керуванням, заїхав на тротуар і збив пішохода, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження.

Чи можливо притягнути Іванченка до відповідальності за співучасть у злочині, передбаченому ст. 286 КК України, виходячи з того, що суб'єктивна сторона цього злочину передбачає необережність по відношенню до суспільно небезпечних наслідків?

108. Чоловік і дружина Дорогавцеви власним автомобілем вранці їхали на роботу. Боячись запізнитися, Дорогавцева постійно докоряла чоловікові, що він поволі їде і закликала його їхати швидше. Зрештою, Дорогавцев перевищив швидкість і на мокрому асфальті, не справившись з керуванням автомобілем, на повороті виїхав на тротуар і збив пішохода Петренка, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження. При цьому він не передбачав можливості заподіяння таких наслідків, хоча повинен був і міг їх передбачити. Суд визнав Дорогавцева виконав-

цем порушення правил безпеки дорожнього руху (ст. 286 КК України), а Дорогавцеву – підбурювачем до цього злочину.

Чи правильним є рішення суду? Чи є ознаки співучасті в поведінці Дорогавцевих?

109. Вранці Маслій пішов купатися у річці, що протікала неподалік від селища. Раптом він побачив коливання куців на протилежному березі, чорний силует і почув тріск гілок. Вважаючи, що там знаходиться ведмідь, Маслій побіг до сусіда Шматова і все йому розповів. Узявши однакові одностовольні рушниці та зарядивши їх однаковими патронами, вони побігли до річки, де зробили одночасно постріли по куцах. Як виявилось пізніше, в куцах знаходився технік-геофізик Петров, якому була заподіяна смертельна рана, від якої він невдовзі помер.

Виходячи з того, що правоохоронцям не вдалося встановити від чийого пострілу помер Петров, суд визнав Маслія і Шматова співвиконавцями необережного вбивства.

Чи вірне рішення прийняв суд?

110. Знаючи, що Логвінов, вирішив помститися Романченку за те, що він спокусив його дружину, Кудінов підкинув на поріг будинку останнього вогнепальну зброю. Логвінов знайшов підкинуту йому зброю і, скориставшись нею, убив Романченка.

Суд визнав Логвінова виконавцем, а Романченка – пособником вбивства. Чи вірне рішення прийняв суд?

111. Маєвська задумала позбутися свого коханця, у зв'язку з чим попросила Луцького знайти особу, яка б за винагороду змогла вчинити вбивство. Луцький умовив Івтушка скоїти цей злочин і познайомив його з Маєвською. Вона передала Івтушку завдаток за майбутнє вбивство, розповіла про розпорядок дня її коханця, визначила в який час, в якому місці краще скоїти цей злочин, дала його фотокартку і забезпечила іншою необхідною інформацією. Вона ж познайомила Івтушка з Волиним, який на її прохання пе-

редав останньому рушницю для скоєння вбивства. Через три дні Івтушок пострілом з рушниці вбив коханця Маєвської.

Як слід кваліфікувати дії Маєвської, Луцького, Івтушка і Волина?

112. Під час спільної п'ятики Сущенко розповів Васильченку та Кудельнику, що він був у гостях у Шаповалова і бачив там багато цінних речей.

Через два дні Васильченко та Кудельник, зустрівшись знову, згадали про цю розмову і вирішили заволодіти цінностями Шаповалова. Озброївшись ножами, вони прийшли до квартири потерпілого і почали вимагати у нього цінності. При цьому Васильченко приставив до шиї Шаповалова ніж, а Кудельник, тримаючи ніж у руках і погрожуючи розправою, перешкодив дружині потерпілого вийти з квартири і покликати на допомогу. Злякавшись за життя чоловіка, якому погрожували ножем, Шаповалова віддала злочинцям цінності.

Суд визнав Сущенка, Васильченка і Кудельника співучасниками розбою: Сущенка – підбурювачем, Васильченка – виконавцем, Кудельника – пособником.

Чи правильно суд вирішив питання про відповідальність цих осіб? Ознайомившись зі змістом ст. 187 КК України, дайте відповідь, яка форма співучасті та які види співучасників мають місце у цьому злочині?

113. Неодноразово судимий Іванченко постійно займався, як він вважав, “вихованням” свого шістнадцятирічного сина Богдана у дусі сучасного чоловіка, розповідаючи йому про більш зручні та швидкі злочинні способи “заробляння” грошей. Він навчав його злочинному ремеслу, розповідав про “злочинний світ”, закликав до злочинного способу життя. Зацікавлений розповідями батька, та маючи потребу у грошах, Богдан вчинив крадіжку.

Вироком суду Іванченко був визнаний підбурювачем, а його син – виконавцем крадіжки, вчиненої за попередньою змовою групою осіб.

Чи вірним є рішення суду? Дайте аргументовану відповідь.

114. Мовчан з метою помсти своєму сусіду Новікову запропонував Когеру та Арташову вчинити крадіжку майна з квартири Новікова. Він розповів їм про те, де можуть знаходитися цінні речі, а також пообіцяв винагороду, якщо вони погодяться на крадіжку.

Когер та Арташов погодилися із пропозицією Мовчана і, дізнавшись про те, що в останнього є пістолет, попросили дати його “про всяк випадок”. Мовчан довго не погоджувався, але потім дав пістолет і попросив не застосовувати його.

Когер та Арташов вибрали час, коли, на їх думку, господаря не було вдома, прийшли до квартири Новікова, зламали двері й зібрали у чюдодани цінні речі. Коли вони вже збиралися виходити з квартири, додому несподівано повернувся Новіков. Злякавшись затримання та викриття, Когер накинувся на Новікова, намагаючись його задушити. В цей час Арташов дістав пістолет та вбив потерпілого.

Визначте форму співучасті та види співучасників. Чи можливо в даному випадку говорити про ексцес виконавців?

115. Карімов і Джафаров домовилися про спільне вчинення крадіжки з квартири Гусева. З цією метою вони ввечері, вважаючи, що в квартирі нікого немає, проникли до неї через вікно. Проте, в квартирі вони виявили Гусева, який спав на дивані. Карімов мовчки витягнув із-за пазухи ніж і показав його Джафарову, тут кивнув Карімову і, сівши верхи на Гусева, схопив його за руки і тримав, у той час як Карімов наносив удари ножем потерпілому, внаслідок яких останній помер на місці. Після цього вони заволоділи майном Гусева і покинули його квартиру.

Суд визнав Карімова і Джафарова співвиконавцями розбою, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, а також Карімова виконавцем, а Джафарова пособником умисного вбивства, вчиненого групою осіб без попередньої змови.

Чи вірним є рішення суду? Дайте аргументовану відповідь.

116. Загайко запропонував Скляру вчинити крадіжку майна з продовольчого магазину. Він запевняв Скляра, що під-

став для побоювання немає, бо магазин знаходиться у такому місці, де ввечері людей дуже мало, а відділення міліції розташоване далеко від нього. Проте Скляр, боячись відповідальності, не погодився на пропозицію Загайка.

Дайте правову оцінку діям Загайка та Скляра. Чи є в даному випадку співучасть у злочині? Чи можна визнати відмову Скляра добровільною відмовою від вчинення злочину?

117. Пронін, звільнившись з виправно-трудової колонії, де відбував покарання за злісне хуліганство, вирішив помститись Савченку, який виступав у суді свідком і дав докладні показання про злочин, вчинений Проніним. З цією метою він підмовив 13-річного Олексія Калініченка вистрелити з рушниці в Савченка, коли той буде повертатися додому. За це він пообіцяв подарувати хлопцеві рушницю. Дочекавшись увечері Савченка, Олексій вистрелив у нього, спричинивши останньому тяжкі тілесні ушкодження.

Чи мають місце в цьому випадку ознаки співучасті? Як належить вирішити питання про відповідальність Проніна?

118. Раніше неодноразово судимий Науменко організував і очолив стійку групу, до якої входило п'ятеро підлітків (Барикін, Малков, Зарубін, Петренко і Саєнко), кожен віком 12-13 років. Члени цієї групи самостійно, а також за участю Науменка протягом двох місяців вчиняли збройні розбійні напади на перехожих. Вироком суду Науменко був засуджений за створення організованої групи, керівництво нею та участь у вчиненні злочинів організованою групою.

Чи правильним є таке рішення. Як слід кваліфікувати діяння Науменка?

119. Старший слідчий органів внутрішніх справ Смирнов неодноразово брав хабарі за незаконне закриття кримінальних справ. Ці хабарі від обвинувачуваних йому передавав адвокат Гриценко. При порушенні проти Смирнова кримінальної справи по обвинуваченню його в одержанні хабарів, прокурор району відмовив у порушенні кримінальної справи проти Гри-

ценка по обвинуваченню його у співучасті в цьому злочині, мотивуючи це тим, що адвокат не є службовою особою, а кримінальний відповідальності за одержання хабара підлягає лише такий спеціальний суб'єкт злочину.

Чи правильним є рішення прокурора? Чи можлива співучасть у злочинах зі спеціальним суб'єктом? Як слід кваліфікувати діяння Смирнова та Гриценка?

120. Головний бухгалтер заводу Злобін, який був у добрих стосунках з бухгалтером розрахункового відділу Крупіною та касиром Гвоздьовим, не контролював належним чином нарахування заробітної плати робітникам, підписував платіжні відомості.

Скориставшись безконтрольністю головного бухгалтера, Крупіна і Гвоздьов за фіктивними документами, які були підписані Злобіним, викрали 85780 грн.

Слідчий кваліфікував скоєне як співучасть у викраданні. При цьому Крупіна і Гвоздьов були визнані виконавцями, а Злобін пособником, який створив об'єктивні умови для вчинення злочину.

Адвокат Злобіна заперечував проти обвинувачення його підзахисного в співучасті у викраданні, обґрунтовуючи свою позицію відсутністю в поведінці Злобіна суб'єктивних ознак співучасті.

Чи є в діяннях всіх обвинувачених ознаки співучасті у викраданні? Якщо ні, то які ознаки співучасті відсутні? Хто відповідно за законом може бути визнаний виконавцем злочину? Які об'єктивні та суб'єктивні ознаки характеризують роль пособника?

121. Маючи потребу в грошах, Шишканов запропонував Дядькіну вчинити крадіжку з будинку Задорожньої. Знаючи, що вона у відрядженні, Шишканов і Дядькін прийшли до будинку, в якому мешкала Задорожня. Відкривши його відмичкою, Шишканов залишився на сторожі у дворі, а Дядькін зайшов до будинку. Несподівано з іншої кімнати вийшла Задорожня. Дядькін схопив молоток, який лежав у коридорі, і наніс їй 15 ударів

по голові. Від отриманих тілесних ушкоджень Задорожня померла на місці злочину. В цей час, побачивши, що до будинку наближаються сусіди, Шишканов покликав Дядькіна. Не встигши заволодіти майном потерпілої, Дядькін та Шишканов з місця злочину зникли.

Визначте форму співучасті та види співучасників. Чи можливо в даному випадку говорити про ексцес виконавця?

122. Шістнадцятирічний Юрій Савенко разом із своїм повнолітнім братом Сашком домовилися вчинити крадіжку з квартири сусідки. Вони проникли до квартири потерпілої і зібрали найбільш цінні речі. Після цього Сашко поніс вилучене додому, а Юрій залишився в квартирі, знайшов папір і підпалив його. Внаслідок пожежі були знищені всі інші речі у квартирі потерпілої.

Визначте форму співучасті та види співучасників. Як буде вирішено питання про їх відповідальність стосовно крадіжки та знищення майна?

123. Фірсов домовився з шістнадцятирічним Гапченком про вчинення крадіжки з будинку Акулової. Зокрема, вони домовилися, що Фірсов безпосередньо проникне до будинку і вчинить там крадіжку, а Гапченко в цей час пильнуватиме на вулиці й вчасно попередить Фірсова про можливу небезпеку. Проникнувши до будинку, Фірсов передумав вчиняти крадіжку. Він уже виходив із будинку, коли раптом повернулася Акулова, прихід якої Гапченко не помітив. Накинувшись на Акулову, Фірсов згвалтував її і тільки потім залишив будинок, після чого розповів Гапченку про те, що сталося.

Чи є в діянні Фірсова і Гапченка ознаки співучасті? Визначте, яку роль виконувала кожна з осіб. Визначте відповідальність Фірсова і Гапченка. Обґрунтуйте свою відповідь.

124. Замікула, бажаючи стати спадкоємцем будинку своєї тітки Валігури, запропонував Ляшенку вбити її, пообіцявши за це винагороду. При цьому Замікула показав будинок тітки і розказав як краще до нього проникнути. Ляшенко погоди-

вся з пропозицією Замікули. Проте коли він підійшов до будинку потерпілої, то, злякавшись відповідальності, відмовився від вчинення вбивства. Замікула був впевнений у тому, що Ляшенко реалізує його злочинний намір.

Чи можна визнати Замікулу підбурювачем злочину? Як повинно вирішуватись питання про відповідальність підбурювача у випадку, коли виконавець із тих чи інших причин не вчинив злочин?

125. Директор ТОВ “Асканія Фудс” у м. Харкові Бурдиленко, повністю довіряючи головному бухгалтерові Доценко, підписував документи податкової звітності без їх перевірки.

Узнавши про це, начальник відділу збуту Русінов підмовив Доценку внести завідомо неправдиві відомості до документів податкової звітності, що призвело б до ненадходжень у бюджет коштів у сумі 1 млн 800 тис. грн. При цьому він повідомив, що у нього є “надійні” люди в податковій міліції, які допоможуть залагодити “проблемні питання”, якщо вони виникнуть. Доценко спочатку погодилася, але потім, злякавшись відповідальності, внесла у документи податкової звітності справжні відомості, а про Русінова повідомила у правоохоронні органи.

Вирішіть питання відповідальності вказаних осіб. Укажіть форму співучасті, види співучасників. Чи можна в даному випадку говорити про добровільну відмову співучасника?

126. Чуйко, Турчан і Чумаченко задумали вчинити крадіжку речей зі складу, який охороняв сторож Жабак. Вони домовилися з Жабаком про те, що в ніч з суботи на неділю він залишить двері складу незамкненими, а сам відлучиться на півгодини. Однак у назначений час Жабак, злякавшись відповідальності, вирішив не виконувати заздалегідь дану ним обіцянку і, залишившись у приміщенні складу, замкнув входні двері. Чуйко, Турчан і Чумаченко, які прибули в обумовлений час для вчинення крадіжки, виявили двері замкненими і не змогли проникнути у приміщення.

Чи є в діянні Чуйка, Турчана, Чумаченка та Жабака

ознаки співучасті? Визначте, яку роль виконувала кожна з осіб у вчиненні злочину. Обґрунтуйте свою відповідь.

127. Приймак залишила у Коваленко на зберігання норкову шубу, пояснивши їй, що цю шубу зняв для неї з невідомої жінки її коханець Сергій. Коваленко погодилась. Через декілька днів Приймак забрала шубу у Коваленко.

Дайте юридичну оцінку діям Коваленко. Як би змінилася ситуація, якщо б Коваленко довідалася про джерело походження шуби лише наступного дня, але вчинила так само?

128. Татубалін, Нікіфорук, Довлетов і Гаспарян, які за вироком суду відбували покарання у вигляді позбавлення волі, за попередньою змовою між собою 20-метровий підкоп під зоною огороження і здійснили втечу з місця позбавлення волі.

Слідством було встановлено, що начальник охорони Обченко знав про злочинні наміри вказаних осіб, але ніяких дій щодо запобігання злочину не вчинив. Суд визнав його пособником злочину.

Чи вірне рішення суду? Проаналізуйте ознаки співучасті для даного випадку.

129. Увечері Бондаренко, знаходячись біля пивного ларька, посварився з Михайловим, який наніс йому побої. Розсердившись на Михайлова, Бондаренко пішов додому і з двома ножами повернувся до місця сварки. Побачивши у нього в руках ножі, Михайлов кинувся бігти. Бондаренко став його переслідувати. У цей час по вулиці йшов Тарасов, прямуючи до пивного ларька. Коли Михайлов пробігав повз нього, Тарасов підставив йому ногу і Михайлов упав. Бондаренко скористався цим і наніс Михайлову декілька ударів ножем, від яких той помер.

Дайте відповідь, чи можна визнати Тарасова пособником вбивства.

130. Березняк – охоронець підприємства по виготовлен-

ню автомобільних шин у м. Біла Церква перебуваючи на роботі одного разу помітив, як через паркан підприємства невідома особа перекинула чотири шини до легкового автомобіля і затримав її. Невідомим виявився працівник станції технічного обслуговування автомобілів Вапнярський. З метою уникнення покарання Вапнярський запропонував Березняку гроші та сказав, що шини йому дав завідуючий складом Анашкевич і що Березняк кожного разу за сприяння у викраданні шин буде отримувати винагороду. Березняк погодився і надалі Вапнярський отримував шини від завідуючого складом Анашкевича і за сприяння Березняка перекидав їх через паркан та зникав.

Визначте форми співучасті у вчиненні викрадення.

Колоквіум (2 год)

П л а н

1. Поняття і ознаки співучасті.
2. Види співучасників.
3. Форми співучасті.
4. Кримінальна відповідальність співучасників.
5. Особливості відповідальності організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації.
6. Добровільна відмова співучасників.
7. Причетність до злочину, її відмежування від співучасті.

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Бурчак Ф.Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. – К.: Вища шк., 1986. – 208 с.

Гуторова Н.А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины: Уч. пособие. – Х.: Рубикон. – 1997. – 102 с.

Демидова Л.М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації. – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. – 256 с.

Новицький Г.В. Поняття і форми співучасті у злочині за

кримінальним правом України. – К.: Вища шк., 2001. – 96 с.

“Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27. 04. 2004 р. №2.

“Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23. 12. 2005 р. № 13.

Х. Т е м а 13. Повторність, сукупність та рецидив злочинів

П р а к т и ч н е з а н я т т я (2 г о д)

Методичні рекомендації. Вивчаючи цю тему, насамперед, необхідно з’ясувати поняття та ознаки множинності злочинів, її соціальну і юридичну характеристику. Далі потрібно звернути увагу на поняття і види одиничного злочину як структурного елементу множинності й усвідомити ознаки простих і ускладнених одиничних злочинів (триваючих, продовжуваних, складених).

Вирішуючи завдання, необхідно обґрунтувати висновки про види множинності (сукупність злочинів – ідеальна сукупність, реальна сукупність; повторність; рецидив), їх ознаки, і критерії відмежування сукупності злочинів і повторності від суміжних з ними понять.

З а в д а н н я

131. Лисенко з метою помсти вбив Бородіна. Через декілька місяців він вчинив замах на вбивство Дичка.

Який вид множинності злочинів тут має місце?

132. Савченко у квітні 2008 р. підробила трудову книжку із метою отримання грошової допомоги по безробіттю, надала її у районний центр зайнятості. На підставі цього вона протягом шести місяців незаконно отримала 1700 грн із державного бюджету.

Яким за характером є злочин, вчинений Савченко?

133. Борисенко у гаражі обладнав майстерню, де протягом трьох років займався незаконним виготовленням та ремонтом вогнепальної зброї та вибухових пристроїв. Для цього він мав відповідне обладнання та інструменти. Під час обшуку майстерню виявили працівники міліції.

Який злочин вчинив Борисенко: триваючий чи продовжуваний?

134. Дорохов незаконно зберігав пістолет й іноді носив його при собі. Одного разу, їдучи у трамваї, він відчув, як хтось розрізає його сумку і намагається витягнути бумажник із грошима. Дорохов вихопив пістолет і вистрелив крадію у живіт, спричинивши йому тяжке тілесне ушкодження.

Чи є в діях Дорохова множинність злочинів?

135. Лисенко у нічний час вчинив грабіж, відібравши у перехожого гроші. Тієї ж ночі, побачивши в парку на лавочці нетверезого чоловіка, який спав, Лисенко зняв з його руки годинника.

Чи є в діях Лисенка повторність злочинів? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК України.

136. Єременко посварився із Шаровим і образив його. Бажаючи помститись, Шаров побіг додому, взяв мисливську рушницю і вистрелив в Єременка. Внаслідок пострілу Єременко був легко поранений, однак більша частина заряду попала у перехожого Дорошенка, спричинивши йому смертельне поранення.

Яка сукупність злочинів має місце в діях Шарова?

137. Андрієнко, раніше засуджений за крадіжку, після звільнення із місць позбавлення волі у групі з іншими особами вчинив розбійний напад.

Який вид множинності злочинів має місце в цьому випадку?

138. Оніщенко, раніше засуджений за ч.3 ст. 187 КК України, разом із Дроботом розпивав спиртні напої. Захмелівши, він став вимагати у Дробота гроші, однак той відмовився їх дати. Тоді Оніщенко вихопив ніж, вдарив їм Дробота в живіт,

забрав гроші й пішов. Дробот від поранення помер.
Чи є в діях Онищенка множинність злочинів?

139. Задорожний з метою ухилення від сплати боргу вбив Діброву. Після чого обшукав її квартиру і забрав ювелірні вироби та гроші.

Чи має місце в діях Задорожного множинність злочинів?

140. Аронов умовив двох хлопчиків семи і восьми років влізти через вузьке вікно в квартиру на першому поверсі, відкрити його і через вікно подати йому цінні речі, які знайдуться в квартирі. Таким чином було обікрадено декілька квартир. За “послуги” Аронов купував дітям іграшки і солодоші.

Які види множинності мають місце в поведінці Аронова?

С п и с о к л і т е р а т у р и

Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2005 р. № 7.

Бажанов М.И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины. – Х.: Право, 2000. – 128 с.

Кривоченко Л.Н. Борьба с рецидивом по советскому уголовному праву: Текст лекции. – Х.: Юрид. ин-т, 1973. – 32 с.

Зинченко И.А. Составные преступления. – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2005. – 176 с.

Зінченко І.О., Тютюгін В.І. Множинність злочинів: поняття, види, признаення покарання. – Х.: Фінн, 2008. – 336 с.

Зінченко І.О., Тютюгін В.І. Одичні злочини: поняття, види, кваліфікація. Х.: Фінн, 2010. – 256 с.

ХІ. Т е м а 14. Обставини, що виключають злочинність діяння

П р а к т и ч н е з а н я т т я (2 г о д)

Методичні рекомендації. Вивчаючи цю тему, слід зрозуміти, що необхідна оборона, затримання особи, що вчинила

злочин, крайня необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, та виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, які передбачені в розд. 8 Загальної частини КК, за наявності вказаних в законі підстав виключають кримінальну відповідальність і вважаються діяннями правомірними і суспільно корисними (суспільно сприйнятливими). Для вірного застосування ст. 36-43 КК необхідно з'ясувати умови правомірності діянь у випадках, передбачених указаними статтями розділу.

Розглядаючи питання про необхідну оборону, слід мати на увазі, що відповідно до Конституції України (ст. 27) право на необхідну оборону визнається невід'ємним правом будь-якої особи. Велике значення має питання про уявну оборону, що пов'язана з фактичною помилкою особи відносно наявності посягання (ст. 37 КК). Особливу увагу слід звернути на ч. 3 ст. 36, де сформульовані ознаки перевищення меж необхідної оборони, відповідальність за яке настає лише у випадках, указаних у ст. 118, 124 КК.

З а в д а н н я

141. Волков, після застосування погроз та насильства відносно державного виконавця Тимченка, який прийшов описувати його майно, що підлягає конфіскації за вироком суду, зачинився у своїй будівлі з метою зашкодити вилученню майна. На суді Волков пояснив, що вважає вирок суду необґрунтованим та незаконним. Його адвокат висунув клопотання про визнання зазначених дій Волкова такими, що вчинені у стані необхідної оборони проти протиправних дій державного виконавця.

Дайте розгорнуту відповідь та визначте, чи можна задовольнити клопотання адвоката.

142. До Петрова пізно ввечері в парку відпочину піді-

йшли двоє неповнолітніх і, погрожуючи ножем, наказали зняти цінні речі та віддати телефон. Петров витягнув пістолет, який незаконно носив два місяці й зробив три постріли (два у повітря, а один у напрямку підлітків, які намагалися відібрати пістолет). Нападники втекли, проте пострілом випадково був поранений інспектор міліції, який намагався втрутитися у конфлікт.

Чи буде Петров нести кримінальну відповідальність за поранення працівника міліції та носіння зброї?

143. Співробітник карного розшуку Романов, який виконував спеціальне завдання у складі організованої групи наркоторговців, взяв участь у заподіянні тяжких тілесних ушкоджень одному з членів групи, що відповідав за переправлення наркотичних препаратів за межі області та приховав значну суму коштів від їх реалізації.

Вивчіть ст. 43 КК, проаналізуйте санкцію ч. 1 ст. 121 КК та дайте відповідь, чи підпадають дії Романова під ст. 43 КК? Чи буде він визнаний співучасником злочину, передбаченого ст. 121 КК? Які правові наслідки можуть бути застосовані судом до Романова?

144. Аверченко було визнано винним в заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть потерпілому, за таких обставин: у своєму городі він застав Харечко, який викопував картоплю. Під час сварки, що виникла з цього приводу, Харечко накинувся на Аверченко з саперною лопаткою. Захищаючись, він завдав Харечко удар ногою в груди, після якого той залишився стояти, а Аверченко упав на спину. Харечко знову напав на нього, намагаючись вдарити лопаткою. Тоді він, лежачи на спині, завдав нападнику ногами удар у груди, від якого той упав на землю, а він, підвівшись, ще двічі ударив Харечко ногами по тулубу. Лопатку, яка випала з рук Харечко, викинув у соняшники. Апеляційний суд визнав помилковим висновок суду про те, що засуджений не перебував у стані необхідної оборони.

Яке рішення є правильним?

145. За ст. 116 КК (умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання) Б. було засуджено за те, що він, із ревнощів і помсти, перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок тяжкої образи та протизаконного насильства з боку потерпілого Іпатова щодо нього й близької йому людини, умисно завдав потерпілому 11 ударів ножем у життєво важливі органи, внаслідок чого на-стала смерть.

Як видно з матеріалів справи, душевне хвилювання у Б. виникло внаслідок суспільно небезпечного посягання з боку І. на законні права й інтереси його самого та близьких йому людей: І. вибив уночі вхідні двері в будинку, де Б. і З., з якою останній перебував у фактичних шлюбних стосунках, проживали з малолітніми дітьми; у присутності дітей силою примусив З. піти з дому, що викликало у них почуття страху та про що 10-річна дитина повідомила Б.; згвалтував З. і на очах у нього завдавав їй ударів; ображав Б. нецензурними словами й намагався ударити його ножем у груди, а також завдав ударів у голову у відповідь на намагання припинити насильство. Усе це на ґрунті емоційного напруження викликало у Б. стан сильного душевного хвилювання, в якому він не міг об'єктивно оцінювати реальність посягання й обґрунтовано вважав, що воно не завершено.

Як слід вирішити справу?

146. Соколов, який був запрошений до Рибкіна, затівав сварку, через що хазяїн вигнав його з квартири. Сусіди попередили Рибкіна, що Соколов вважає себе ображеним і ходить біля будинку з ножем у руках. Коли гості розійшлися, Рибкін, поклавши поряд з собою рушницю, ліг спати. Через деякий час Соколов разом із сином почали вдиратися до квартири Рибкіна, зламавши на дверях замки. В цей момент Рибкін схопив мисливську рушницю і вистрелив у напрямку дверей. Сину Соколова були спричинені тяжкі тілесні ушкодження, від яких він помер у лікарні.

Необхідно надати кримінально-правову оцінку поведінки Рибкіна.

147. Гавришев разом із Габором охороняли та пасли овець на літньому пасовиську в горах. О третій годині ночі їх знайомі Гусев та Козлов, що знаходились неподалік від стоянки вівчарів, вирішили переночувати в наметі Гавришева і Габора. Підходячи до стоянки, Гусев вистрелив з рушниці для того, щоб попередити вівчарів про своє наближення, Гавришев же і Габор, почувши постріл вирішили, що на них напали грабіжники. Гавришев схопив мисливську рушницю і зробив постріл спочатку у повітря, а потім у напрямку Гусева та Козлова. Гусев від поранень у груди і в голову помер на місці, а Козлову були заподіяні середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Дайте кримінально-правову оцінку поведінки Гавришева.

148. Жителів міста, розташованого на березі моря, попередили про необхідність евакуації в зв'язку з наближенням урагану великої сили. Корсун зламав гараж в сусідньому будинку, де на той час нікого не було, та на автомобілі сусіда намагався вивести свою сім'ю подаль від небезпеки. Проте, не маючи достатніх навичок водія, він скоїв аварію, внаслідок чого автомобіль було повністю пошкоджено.

Чи повинен Корсун відповідати за угон автомобіля?

149. Водій Сазонов керував автобусом, що їхав по гірській дорозі у Закарпатті. Раптом з-за повороту з'явився вантажний автомобіль, який слідував назустріч автобусу. Щоб уникнути зіткнення із зустрічною машиною і не маючи змоги розминутися з нею, тому що з правої сторони дороги була прірва, Сазонов був вимушений різко звернути вліво і загальмувати. Унаслідок цього автобус врізався в скелю, а шість пасажирів одержали тілесні ушкодження різної тяжкості.

Чи повинен Сазонов нести кримінальну відповідальність за заподіяні тілесні ушкодження та пошкодження автобусу.

150. Група злочинців перед закриттям відділення Ощадбанку увірвалися в приміщення, де, погрожуючи пістолетами, стали вимагати у касира Петрової наявні у касі гроші. На крик

з'явився охоронець банку Копилов, який намагався перешкодити нападу, але не зміг цього зробити, оскільки отримав поранення. Побоюючись за своє життя, Петрова віддала гроші.

Чи підлягають Петрова і Копилов кримінальній відповідальності.

151. Вчений-медик Осипов довгий час працював над винаходом вакцини проти розповсюдженої, але важко виліковної хвороби. Для перевірки вакцини в дії, Осипов здійснив щеплення декільком хворим, які звертались до науково-медичного центру. В результаті цих дій хворим було завдано шкоди здоров'ю.

Оцініть правомірність ризику вченого-дослідника.

152. Троє засуджених, які відбували покарання у виправно-трудовій колонії, захопили двох заручників із числа співробітників колонії. Після чого почали вимагати автомобіль та зброю від керівництва колонії, погрожуючи, що у разі невиконання вимог вони вб'ють заручників. Начальник колонії прийняв рішення про виклик спеціального підрозділу міліції. Керівник групи захоплення, оцінивши обстановку та після невдалих переговорів, дав наказ визволити заручників, а в разі необхідності знищити злочинців. Коли група увірвалась у приміщення, злочинці почали завдавати удари ножами заручникам та бійцям групи захоплення, тяжко поранивши одного з них. Засуджені були вбиті співробітниками міліції.

Оцініть правомірність наказу керівника групи та дії його підлеглих.

153. Співаков, виконуючи спеціальне завдання, став членом організованої злочинної групи з метою припинення злочинної діяльності та викриття її членів. Для того щоб увійти в "довіру", він вимушений був неодноразово брати участь у вчинюваних групою злочинах. Одного разу при вчиненні розбійного нападу на квартиру Федчуків, Співаков разом із керівником групи Івановим, убили господаря та його дружину.

Надайте кримінально-правову оцінку діям Співакова та Іванова.

Список додаткової літератури

Баулин Ю.В. Обстоятельства, исключают преступность деяния. – Х.: Основа, 1991. – 360 с.

Баулин Ю.В. Право граждан на задержание преступника. – Х.: Вища шк., 1986. – 150 с.

Диденко В.П. Правомерность причинения вреда преступнику при задержании: Учеб. пособие. – К.: КВШ МВД СССР, 1984. – 72 с.

Дячук С.І. Виконання наказу чи розпорядження у кримінальному праві (основні поняття, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства). – К.: Атіка, 2001. – 176 с.

“Про судову практику у справах про необхідну оборону”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 2-4.

ХІ. Тема 15. Звільнення від кримінальної відповідальності

Практичне заняття (2 год)

Методичні рекомендації. Спочатку необхідно вивчити загальні та спеціальні питання, що стосуються звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин.

До загальних питань належать: поняття звільнення від кримінальної відповідальності та його види; відмінність звільнення від кримінальної відповідальності від її виключення; передумови, підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності; порядок звільнення та його кримінально-правові наслідки тощо.

До спеціальних питань відносять особливості звільнення від кримінальної відповідальності на підставі окремих статей розд. ІХ Загальної частини КК України. Зокрема, стосовно кожного з видів звільнення, передбачених статтями названого розділу, мають бути встановлені: передумова, підстава, умова та порядок звільнення від кримінальної відповідальності. Для їх визначення обов'язковим є використання постанови пленуму Верховного Суду України № 12 від 23 груд. 2005 р. “Про прак-

тику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності”, а також Закону України від 1 жовт. 1996 р. “Про застосування амністії в Україні”.

З а в д а н н я

154. Адвокатом Петренка, який обвинувачувався у вчиненні звалтування (ч. 1 ст. 152 КК), було подано клопотання про звільнення його підзахисного від кримінальної відповідальності у зв’язку з тим, що Петренко вчинив злочин уперше, щиро покався, вагітна потерпіла ніяких претензій до нього не має і до органів РАГСу подана заява про укладення шлюбу між Петренком та потерпілою. Слідчий відмовив у задоволенні цього клопотання і адвокат звернувся зі скаргою до прокурора.

Чи є підстави для звільнення Петренка від кримінальної відповідальності?

155. Винний у вчиненні побоїв (ч. 1 ст. 126 КК) Ігнатов був звільнений від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК, оскільки він на момент розгляду справи в суді не міг бути визнаний суспільно небезпечним. Суд мотивував це рішення тим, що Ігнатов проходить строкову військову службу, після вчинення побоїв з’явився із зізнанням, щиро покався, а також те, що він раніше не судимий.

Чи мав суд підстави для застосування положень ст. 48 КК?

156. Робітник маслозаводу Кротов, який раніше був засуджений за умисне заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості (ч. 1 ст. 122 КК), але судимість за які погашена в установленому законом порядку, знову вчинив злочин – хуліганство, передбачене ч. 1 ст. 296 КК. Прокурор, враховуючи клопотання адміністрації ЖЕКу за місцем постійного проживання Кротова, а також щире його розкаяння передав Кротова на поруки адміністрації ЖЕКу для виправлення. Однак через два місяці Кротов звільнився з підприємства за сімейними обставинами і виїхав до іншого міста.

Дайте ґрунтовний висновок по справі. Чи є в даному випадку підстави для застосування ч. 1 ст. 47 КК?

157. Слідчий відмовив у задоволенні клопотання директора автопідприємства про передачу на поруки обвинуваченого за ч. 1 ст. 286 КК водія Ведищева на тій підставі, що останній 5 років тому вже передавався на поруки за вчинення крадіжки (ч. 1 ст. 185 КК).

Чи правомірною відмова слідчого? Які підстави звільнення від кримінальної відповідальності з передачею на поруки?

158. Сагал, працюючи у середній школі, в 1981 р. вніс завідомо неправдиві записи про свою роботу в чистий бланк трудової книжки. Далі він використовував цей завідомо підроблений документ при вступі на роботу до різних шкіл м. Харкова, зокрема, 1 верес. 1985р. – до школи № 295 і 1 верес. 2001 р. – до школи № 197. У грудні 2001 р. злочинна діяльність Сагала була розкрита і він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 358 та ч. 3 ст. 358 КК. Адвокат у своїй скарзі просив звільнити Сагала від кримінальної відповідальності відповідно до ст. 49 КК у зв'язку із закінченням строків давності.

Чи підлягає скарга адвоката задоволенню? Як обчислюються строки давності притягнення до кримінальної відповідальності при триваючих та продовжуваних злочинах?

159. Гур'янов, знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, 4 лют. 2002 р. вчинив хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК), а 7 трав. 2004 р. скоїв умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК). Вироком суду від 26 трав. 2007 р. він був засуджений за обидва вказані злочини. В касаційній скарзі Гур'янов наполягав на незаконності його засудження за хуліганство і просив звільнити його від кримінальної відповідальності за цей злочин на підставі ст. 49 КК.

Чи підлягає касаційна скарга задоволенню?

160. Глущенко незаконно зберігав вогнепальну зброю з літа 2000 р. по 17 лист. 2005 р., коли вона була в нього вилучена працівниками міліції. Тим самим він вчинив злочин, перед-

бачений ч. 1 ст. 263 КК. Постановою суду від 28 груд. 2005 р. він був звільнений від кримінальної відповідальності на підставі Закону України від 31 трав. 2005 р. “Про амністію”, який набув чинності 23 черв. 2005 р.

Ознайомившись із Законом України “Про застосування амністії в Україні”, дайте оцінку законності такого звільнення.

161. Говоров, перебуваючи у стані алкогольного сп’яніння, умисно заподіяв Климову середньої тяжкості ушкодження, а через деякий час відкрито викрав його мобільний телефон. Діяння Говорова були кваліфіковані органами досудового слідства за ч. 1 ст. 122 та ч. 1 ст. 186 КК. В ході досудового слідства Говоров відшкодував Климову вартість лікування та вартість викраденого телефона і потерпілий звернувся до слідчого з клопотанням про звільнення Говорова від кримінальної відповідальності у зв’язку з їх примиренням. Постановою суду Говорова було звільнено від кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ч. 1 ст. 122 та ч. 1 ст. 186 КК.

Чи законним є рішення суду?

162. Міщенко спалував у своєму саду, але в безпосередній близькості від сусідського будинку сухе гілля і листя. Не переконавшись, що вогонь повністю згас, він пішов відпочивати і в цей час полум’я перекинулося на сусідський будинок. В результаті сталася пожежа, від якої будинок повністю згорів і в цій пожежі неповнолітня донька сусіда отримала від опіків тяжкі тілесні ушкодження. Діяння Міщенка було кваліфіковане слідством за ст. 196 КК. Після цього Міщенко щиро розкався у скоєному, публічно вибачився перед сусідом, повністю відшкодував видатки на лікування потерпілої, пообіцяв упродовж трьох років відшкодувати вартість знищеного будинку, дав відверті й правдиві свідчення на допитах.

Чи можна Міщенка звільнити від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 або 46 КК?

163. На одній із станцій Харківського метрополітену бу-

ла затримана Антоненко, яка намагалася безоплатно пройти через службовий прохід, пред'явивши підроблене посвідчення інваліда на її ім'я. Її діяння було кваліфіковане за ч. 3 ст. 358 КК. В ході досудового слідства Антоненко щиро розкалася у скоєному і активно сприяла розкриттю вчиненого нею злочину. Адвокат Антоненко подав клопотання про передачу справи в суд для звільнення його підзахисної від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК. В задоволенні цього клопотання слідчий відмовив, вказавши на те, що обов'язковою підставою застосування ст. 45 КК. повне відшкодування завданих злочином збитків. Адвокат, у свою чергу, зазначив, що злочином Антоненко нікому жодних збитків не було заподіяно: підроблене посвідчення у неї вилучили в перший же день, коли вона його придбала, і цим посвідченням їй жодного разу не вдалося скористатися.

Чи можна Антоненко звільнити від кримінальної відповідальності?

164. У травні 2002 р. під час оформлення документів для проходження військової служби за контрактом у військовий квиток, обліково-послужну картку та послужний список М. не встановлена досудовим слідством особа внесла завідомо неправдиві відомості про присвоєння йому військових звань “молодший сержант” і “сержант”. Усвідомлюючи неправдивість зроблених записів, М. у липні 2002 р. використав завідомо підроблені документи для призову на військову службу за контрактом. В цьому ж місяці його зарахували до особового складу військової частини у військовому званні “сержант”. У період проходження військової служби з 23 лип. 2002 р. по 28 лют. 2006 р., він, отримуючи грошове забезпечення, до якого входила і надбавка за зазначене звання, заволодів шляхом обману коштами в сумі 809 грн.

Чи може бути звільнений М. від кримінальної відповідальності за використання завідомо підроблених документів (ч. 3 ст. 358 КК), коли під час перебігу строків давності було вчинено інший злочин – шахрайство (ч. 1 ст. 190 КК)?

Список додаткової літератури

Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. – К.: Атіка. – 2004. – 296 с.

Ковігіді О.Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини КК України). – Сімф.: Квадранал, 2005. – 224 с.

Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 151 с.

ХІІ. Теми 16, 17. Поняття покарання, його ознаки. Класифікація видів покарань

Практичне заняття (2 год)

Методичні рекомендації. При вивченні цих тем, насамперед, потрібно ознайомитися з положеннями ст. 38, 41, 43, 61 – 63, 124 Конституції України і усвідомити їх значення для встановлення соціальної природи покарання та його поняття. Розглядаючи поняття “покарання”, слід з'ясувати всі його ознаки. Проблема мети покарання має бути вивчена з урахуванням історії її розвитку й усвідомленням основних поглядів науковців.

Далі доцільно ознайомитися з положеннями ст. 51 КК, з'ясувати поняття, ознаки, значення системи покарань, установити закономірності розташування в цій системі видів покарань та порядок, за якими вона сконструйована.

Обов'язково важливо дослідити класифікації видів покарань за: порядком (способом) їх призначення; суб'єктом, до якого вони можуть бути застосовані; можливістю визначення строку покарання та іншими критеріями. Особливу увагу необхідно приділити поділу покарань на основні, додаткові та такі, що можуть застосовуватися як основні, так і як додаткові покарання, засвоїти їх види та особливості призначення.

При розв'язанні завдань з цієї теми важливо ознайомитися зі змістом ст. 53–64 КК, з'ясувати зміст та вивчити порядок застосування кожного виду покарання.

З а в д а н н я

165. Вироком суду Кручиненко було засуджено за ч. 1 ст. 286 КК до двох років виправних робіт з позбавленням права керувати транспортним засобом до п'яти років за те, що він, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння і не маючи посвідчення на право керування транспортним засобом, не вжив своєчасних заходів для зниження швидкості руху, не впорався з керуванням і здійснив наїзд на пішохода Федоренка, заподіявши йому середньої тяжкості тілесні ушкодження.

У касаційному поданні прокурор просить вирок скасувати, а справу скерувати на новий розгляд, мотивуючи це тим, що суд при призначенні покарання порушив вимоги ч. 1, 2 ст. 55, ч. 1 ст. 57 КК.

Вивчивши положення зазначених статей, дайте аргументований висновок по касаційному поданню прокурора.

166. Кондратенко було засуджено за ч. 1 ст. 185 КК за те, що він з території автомайстерні сільськогосподарського виробничого кооперативу вчинив крадіжку. Вироком суду йому було призначено позбавлення волі на один рік і штраф у розмірі двадцяти мінімальних заробітних плат. У апеляційній скарзі підсудний просив вирок змінити, мотивуючи це тим, що додаткове покарання було призначено з порушенням вимог ч. 2, 3 ст. 53 КК.

Вивчивши положення ст. 53 КК дайте аргументований висновок по апеляційній скарзі. До яких видів покарань належить штраф? Які підстави та порядок його призначення?

167. Гриньова 25.01.1990 р. було визнано винним у тому, що він у 2007 р. вчинив розбійний напад, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Вироком районного

суду від 26.05.2008 р. його було засуджено за ч. 4 ст. 187 КК на вісім років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Адвокат в апеляційній скарзі просив виключити із судового рішення додаткове покарання, мотивуючи це тим, що конфіскація майна не може бути застосована до неповнолітніх.

Апеляційна інстанція своєю ухвалою залишила скаргу без задоволення, обґрунтовуючи це тим, що, по-перше, в ст. 59 КК жодних обмежень щодо застосування конфіскації майна не передбачено, а по-друге, на момент розгляду справи у суді підсудний досяг 18-річного віку.

Чи вірно суд застосував додаткове покарання? За яких умов може бути призначено судом покарання у виді конфіскації майна?

168. Вироком Великоолександрівського районного суду Херсонської обл. від 25 лист. 2002 р. К. засуджено за ч. 3 ст. 185 КК на три роки позбавлення волі. На підставі ст. 75 цього Кодексу його звільнено від відбування покарання з випробуванням із іспитовим строком два роки і, відповідно до ст. 77 КК, йому призначено додаткове покарання у виді штрафу в розмірі 510 грн. К. визнано винним у тому, що він 1 верес. 2002 р. проник на територію автомайстерні сільськогосподарського виробничого кооперативу і вчинив крадіжку на суму 990 грн.

У касаційному поданні прокурор порушив питання про зміну вироку щодо К.: відміну рішення про призначення засудженому додаткового покарання у виді штрафу в зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону.

Як має бути вирішена справа відносно додаткового покарання?

169. Затоцька визнана винною в тому, що, працюючи викладачем кафедри математики університету, одержувала від студентів хабарі в особливо великому розмірі за позитивні оцінки на екзаменах та заліках. Вироком суду до основного покарання у виді позбавлення волі було приєднане додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з

викладацькою діяльністю.

Чи вірним є рішення суду щодо додаткового покарання?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Антипов В.В., Антипов В.І. Обставини, що виключають застосування кримінального покарання. – К.: Атіка, 2004. – 208 с.

Маляренко В.Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. – К.: Правова ініціатива, 2003. – 156 с.

Фролова Е. Г. Понятие наказания, его цели и система в советском уголовном праве: Лекция. – Донецк: Донец. гос. ун-т, 1991. – 127 с.

Трубников В.М., Шинкарьов Ю.В. Арешт як вид кримінального покарання та особливості його застосування. – Х.: Харк. юрид., 2007. – 288 с.

Тютюгин В.И. Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву. – Х.: Вища шк., 1982. – 145 с.

Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 6 (40). – С. 14–20.

Пономаренко Ю.А. Виды наказаний по уголовному праву Украины. – Х.: Финн, 2009. – 344 с.

Попрас В.О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України. – Х.: Право, 2009. – 224 с.

ХІІІ. Т е м а 18. Призначення покарання

П р а к т и ч н і з а н я т т я (4 г о д)

18.1. “Загальні засади призначення покарання” (2 год)

Методичні рекомендації. Призначення покарання ґрунтується на певних принципах, тому у першу чергу потрібно вивчити такі принципи, як законність покарання, визначеність покарання в судовому вироку, гуманність покарання, індивідуалізація і справедливість покарання.

Необхідно ознайомитися з положеннями ст. 65 КК,

з'ясувати поняття, ознаки та значення загальних засад призначення покарання. Особливу увагу слід приділити критеріям, згідно з якими суд призначає покарання. Велике значення при цьому мають обставини, які пом'якшують і обтяжують покарання. Тому важливо вивчити кожну з таких обставин та встановити правила їх врахування при призначенні покарання.

Далі потрібно дослідити спеціальні правила призначення покарання, закріплені в ст. 68-69¹ КК, з'ясувати особливості призначення покарання за незакінчений злочин та за наявності обставин, що пом'якшують покарання. Слід докладно вивчити підстави та порядок (способи) призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

З а в д а н н я

170. Гончарук з метою незаконного заволодіння 4 трав. 2008 р. проник у кабінку транспортного засобу. При спробі запуску двигуна він був затриманий власником автомобіля, за що його було засуджено за ч. 3 ст. 15 і ч. 1 ст. 289 КК до п'яти років позбавлення волі.

Адвокат в апеляційній скарзі зазначив, що відповідно до ч. 3 ст. 68 КК в редакції від 15.04.2008 р. за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру покарання, передбаченого в санкції статті Особливої частини КК, у зв'язку з чим просив призначити підзахисному штраф в розмірі 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вивчивши положення ч. 3 ст. 68 КК, дайте ґрунтовний висновок по справі. Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню?

171. Караулова було засуджено за ст. 15, ч. 1 ст. 115 КК. Застосувавши ч. 3 ст. 68 КК, суд призначив підсудному покарання у виді позбавлення волі строком на 10 років.

В апеляційній скарзі адвокат просив покарання пом'якшити, мотивуючи це тим, що обставини, які обтяжують

покарання, в справі відсутні, а його підзахисний визнав свою вину та добровільно повністю відшкодував потерпілому витрати на лікування. Тому потрібно одночасно застосувати положення ч. 3 ст. 68 КК та ст. 69¹ КК, у зв'язку з чим покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати 6 років 6 місяців.

Апеляційна інстанція своєю ухвалою залишила скаргу без задоволення, пославшись на те, що застосування ст. 69¹ КК при призначенні покарання не носить обов'язкового характеру, до того ж в цьому немає необхідності, оскільки покарання вже було знижено на підставі ст. 68 КК. Крім того, одночасне застосування положень ст. 68 КК і ст. 69¹ КК може призвести до призначення покарання з виходом за мінімальні межі санкції ч. 1 ст. 115 КК, що суперечить ч. 3 ст. 65 КК, а підстав для застосування ч. 1 ст. 69 КК немає.

Вивчивши положення зазначених статей, дайте аргументований висновок по справі. Вкажіть підстави та порядок застосування ст. 69¹ КК.

172. Кольцова за необережне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень було засуджено за ст. 128 КК. Суд, вирішуючи питання про міру покарання, встановив що, у зв'язку з тим, що підсудний досяг пенсійного віку, жодний з передбачених у санкції ст. 128 КК видів покарання йому не можна призначити. З огляду на це суд застосував ч. 1 ст. 69 КК України і призначив штраф у розмірі 600 грн.

У касаційній скарзі прокурор просив вирок скасувати, мотивуючи це тим, що покарання було призначене з порушенням вимог ч. 2 ст. 53 та ч. 1 ст. 69 КК.

Вивчивши положення зазначених статей, дайте аргументований висновок по касаційній скарзі прокурора.

173. Іщенко за використання завідомо підробленого посвідчення “Ветерана праці” було засуджено за ч. 3 ст. 358 КК. Враховуючи щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, літній вік та стан здоров'я винного, наявність утриманців, суд застосував ч. 1 ст. 69 КК і призначив підсудному штраф у розмірі 300 грн з розстрочкою щомісячних відрахувань

у сумі 50 грн строком на 6 місяців.

У касаційній скарзі прокурор просив вирок скасувати, посилаючись на те, що, по-перше, призначаючи більш м'яке покарання, суд порушив вимоги ч. 1 ст. 69 КК, а, по-друге, сума штрафу підлягає сплаті в повному обсязі у місячний термін і не може бути розстрочена.

Дайте аргументований висновок по справі. Чи допустив суд помилки при призначенні покарання? Чи підлягає касаційна скарга задоволенню?

174. Вироком суду К. визнано винним у тому, що він, будучи виконавчим директором підприємства, порушив вимоги законодавства про охорону праці, не забезпечив додержання правил техніки безпеки (ст. 20 Закону від 14 жовт. 1992 р. № 2694-ХІІ “Про охорону праці”), внаслідок чого О. під час роботи на фрезерному верстаті отримав середньої тяжкості тілесні ушкодження. Призначаючи максимальне для ч.1 ст. 271 КК покарання, суд мотивував тим, що засуджений не визнав свою вину, у вчиненому не розкаявся, негативно характеризується за місцем роботи, раніше щодо нього вже було закрито попередню кримінальну справу на підставі амністії.

На які обставини суд може посилатися в якості обтяжуючих?

18.2. Призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків” (2 год)

Методичні рекомендації. Звернути увагу на особливий порядок призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупності вироків. При розгляді питань теми, передусім, необхідно: звернутися до законодавчого визначення поняття “сукупність злочинів” (ст. 33 КК): визначити поняття сукупності вироків; зрозуміти відмінності цих понять.

Вивчивши положення ст. 70, 71 КК, потрібно засвоїти підстави і межі призначення покарання при сукупності злочинів і при сукупності вироків. Звернувшись до ст. 72 КК, треба ви-

вчити правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення, а до ст. 73 КК – правила обчислення строків покарання. Важливо чітко знати і відмежовувати законодавчі системи призначення покарання при сукупності: систему повного (абсолютного) складання покарань, систему обмеженого складання покарань, систему поглинення, систему обов'язкового або факультативного підвищення покарання, змішані системи призначення покарання при сукупності.

З а в д а н н я

175. Кучер засуджений за хуліганство за ч. 1 ст. 296 КК до 5 років обмеження волі. Після відбування двох років він вчинив у кримінально-виконавчій установі умисне вбивство з використанням незаконно виготовленого ним фінського ножа. У ході розслідування було встановлено, що ще до засудження за хуліганство Кучер вчинив крадіжку.

Суд засудив Кучера за крадіжку за ч. 1 ст. 185 КК до 2 років виправних робіт; за вбивство за ч. 1 ст. 115 КК – до 9 років позбавлення волі і за виготовлення фінського ножа за ч. 2 ст. 263 КК до 3 років позбавлення волі.

Детально опишіть порядок (етапи) призначення остаточного покарання в цьому випадку, вказуючи на ті норми (статті і частини статей) КК, на підставі яких повинне бути призначене покарання.

176. Кретов визнаний винним у тому, що у березні 2002 р. вчинив злочин, передбачений ч. 5 ст. 186 КК, а через місяць – злочин, передбачений ч. 1 ст. 286 КК. Суд засудив Кретова за ч. 5 ст. 186 КК до 13 років позбавлення волі, а за ч. 1 ст. 286 КК – до 3 років обмеження волі. За сукупністю злочинів суд призначив Кретову шляхом повного складання 16 років позбавлення волі з конфіскацією майна і позбавленням права керувати транспортними засобами.

Дайте аргументований висновок у справі й визначте, чи правильно суд застосував положення ст. 70 і 72 КК відносно

основного і додаткових покарань. Укажіть, які помилки допущені судом і яке остаточне покарання може бути призначене Кретову за сукупністю злочинів?

177. Зубов, будучи засудженим за ст. 196 КК до 1 року виправних робіт з утриманням із заробітку 10%, після закінчення 6 місяців вчинив злочин, передбачений ст. 128 КК, за який суд призначив йому 2 роки виправних робіт з утриманням із заробітку 20%. На підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків Зубову було призначено 2 роки і 6 місяців виправних робіт з утриманням із заробітку 30%.

Вивчивши положення ст. 71, 72 КК, дайте висновок у справі.

178. Зуйко, засуджений за ч. 1 ст. 152 КК до 4 років позбавлення волі, по відбутті 2 років позбавлення волі вчинив у виправній установі корисливе вбивство, за яке суд призначив йому за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК 15 років позбавлення волі. Застосовуючи ст. 71 КК, суд до 15 років позбавлення волі за вбивство приєднав 4 роки за згвалтування і остаточно визначив за сукупністю вироків 19 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Адвокат в апеляційній скарзі вказав, що суд мав право не приєднувати покарання, призначене за попереднім вирокком, а повинен був поглинути його покаранням, призначеним за останнім вирокком. Крім того, в скарзі зазначалось, що суд порушив вимоги ч. 3 ст. 71 КК, коли приєднав до основного покарання, призначеного за сукупністю вироків, конфіскацію майна.

Однак апеляційна інстанція залишила скаргу адвоката без задоволення, мотивуючи це тим, що ст. 71 КК не передбачає можливості поглинання покарання, якщо за сукупністю вироків остаточне покарання призначається у виді позбавлення волі на певний строк. Відносно конфіскації майна апеляційний суд зазначив, що ст. 71 КК вказує на можливість приєднання додаткових покарань до основного покарання, що остаточно призначено за сукупністю вироків, а конфіскація майна прямо передбачена в санкції ч. 2 ст. 115 КК.

Дайте аргументований висновок у справі. Вивчивши по-

ложення ст. 71 КК, детально проаналізуйте доводи адвоката і апеляційної інстанції.

179. Синюкову, засудженому за п. 1 ч. 2 ст. 115 КК до довічного позбавлення волі, на підставі ч. 2 ст. 87 КК в порядку помилування довічне позбавлення волі замінене 25 роками позбавлення волі. Відбуваючи покарання, Синюков через 6 місяців спричинив умисні тяжкі тілесні ушкодження іншому засудженому, за що був засуджений за ч. 2 ст. 121 КК до 10 років позбавлення волі.

Визначте, яке остаточне покарання повинно бути призначено Синюкову за сукупністю вироків?

180. Судом в якості покарання було призначено конфіскацію майна, яка не була виконана протягом тривалого часу через завантаженість органів виконання вироків.

Чи можна визнати ухиленням від відбування покарання невиконання вироку протягом тривалого часу?

181. Вироком місцевого районного суду Херсонської обл. Д., раніше двічі судимого, засуджено за ч.3 ст. 185 КК на 3 роки позбавлення волі. При цьому суд постановив зарахувати у зазначений строк покарання, відбуте Д. за попереднім вироком Белгородського районного суду Російської Федерації від 18 черв. 1999 р., і визнав засудженого таким, що відбув покарання на день постановлений вирок.

У касаційному поданні заступник прокурора Херсонської обл. просив вирок суду скасувати і відправити справу на новий судовий розгляд, оскільки суд безпідставно зарахував у строк призначеного Д. покарання відбуте ним покарання за вироком суду Російської Федерації.

Дайте аргументований висновок по справі. Чи допустив суд помилки при призначенні покарання? Чи підлягає касаційна скарга задоволенню?

Список додаткової літератури

Бажанов М. И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. – К.: Вища шк., 1980. – 216 с.

Полтавець В.В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України. – Луганськ: РВВ Луган. акад. внутр. справ, 2005. – 240 с.

Тютюгін В.І. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: Конспект лекції. – Х.: Укр. юрид. акад., 1993. – 20 с.

Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 7 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 6 (40). – С. 14-20.

Зінченко І.О., Тютюгін В.І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання. – Х.: Фінн, 2008. – 336 с.

XIV. Тема 19. Звільнення від покарання та його відбування

Практичне заняття (4 год)

19.1. “Поняття, підстави та види звільнення від покарання та його відбування” (2 год)

Методичні рекомендації. Працюючи над даною темою, слід відмежовувати: звільнення від кримінальної відповідальності; звільнення від покарання та його відбування; звільнення від покарання; звільнення від відбування покарання; підстави їх застосування та кримінально-правові наслідки.

Потрібно засвоїти, що на відміну від звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання застосовується до вже засуджених осіб. Звільнення від покарання здійснюється тільки судом (крім звільнення від покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування).

Кримінальний кодекс України передбачає різні види звільнення від покарання. Найчастіше їх об'єднують у групи: звільнення безумовне і звільнення умовне. Особливим видом звільнення від покарання є звільнення у разі прийняття нового закону, що виклю-

час або пом'якшує призначене особі покарання (ч. 2, 4 ст. 74 КК).

Далі потрібно окремо зупинитися і детально проаналізувати такі види звільнення: звільнення від відбування покарання з випробуванням; звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років; звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку; заміна невідбутої частини покарання більш м'яким; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; звільнення від покарання за хворобою; амністія; помилування.

З а в д а н н я

182. Ткаченко учинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 162 КК. Враховуючи його бездоганну поведінку, мужній вчинок (спас утопаючого підлітка) та сумлінне ставлення до праці, суд дійшов висновку, що Ткаченко втратив суспільну небезпечність на час розгляду справи у суді й звільнив його від покарання.

Використовуючи положення ст. 74 КК, проаналізуйте доводи суду і дайте аргументований висновок у справі. Визначте, що виступає передумовою та підставою звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності.

183. Хотін вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 185 КК (крадіжка, вчинена повторно). Суд звільнив його від покарання, оскільки було визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці Хотіна на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечним.

Прокурор вніс апеляцію на вирок суду, в якій зазначив, що суд не мав права застосувати ч. 4 ст. 74 КК, оскільки злочин, вчинений Хотіним, є повторним.

Дайте аргументований висновок у справі, розглянувши доводи, викладені у вирокі суду і апеляційній скарзі прокурора.

184. Тітенка було засуджено за шахрайство (ч. 1 ст. 190 КК) до трьох років обмеження волі. Через 3 місяці після пога-

шення судимості за цей злочин він вчинив грабіж (ч. 2 ст. 186 КК), за що його було засуджено до 6 років позбавлення волі. Взявши до уваги сімейний стан Тітенка, його позитивну характеристику з місця роботи, щире каяття і відшкодування частини спричинених збитків, суд звільнив його від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 роки.

Прокурор вніс апеляцію на вирок, вважаючи застосування ст. 75 КК незаконним, оскільки Тітенка раніше вже було засуджено до обмеження волі за корисливий злочин, однак він знову вчинив тяжкий корисливий злочин.

Чи обґрунтована апеляційна скарга прокурора? Яка підстава і які умови звільнення від відбування покарання з випробуванням?

185. Раніше судимий за крадіжку Козлов спільно з Головкіним виготовили відмички і, скориставшись відсутністю мешканців квартири Павлових, вчинили з проникненням у житло крадіжку комп'ютера, телевізора та інших речей на суму понад 8 тис грн. Суд призначив Козлову 5 років, а Головкіну 4 роки позбавлення волі. Враховуючи обставини справи, вчинення Головкіним злочину вперше, позитивну характеристику з місця його роботи, суд дійшов висновку про можливість виправлення його без реального відбування покарання і прийняв рішення про звільнення його від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 4 роки.

Протягом перших 3 років Головкін в нетверезому стані двічі вчинив дрібне хуліганство, за що на нього були покладені адміністративні стягнення. Через 3 роки і 2 місяці він знову вчинив дрібне хуліганство, після чого за поданням органу виконання покарань суд доправив його для відбування призначеного покарання.

Дайте висновок щодо обґрунтованості застосування до Головкіна звільнення від відбування покарання з випробуванням. З'ясуйте, чи відповідають рішення суду положенням ст. 75, 78 КК України? З урахуванням ч. 2 ст. 78 КК і судової практики з'ясуйте, що означає систематичне вчинення правопорушень, що потягли за собою адміністративні стягнення.

186. Ігнатенко був засуджений за ч. 2 ст. 310 КК України за незаконний посів снотворного маку у кількості п'ятисот і більше рослин до 4 років позбавлення волі. Враховуючи, що Ігнатенко з'явився з повинною, щиро покався, а також стан його здоров'я, матеріальний та сімейний стан (він інвалід II гр, має невеликий заробіток і виховує трьох малолітніх дітей), суд на підставі ст. 75 КК України звільнив підсудного від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на 2 роки.

Прокурором було внесено апеляцію на вирок суду, де зазначено, що суд не мав права застосовувати ст. 75 КК, оскільки вчинений Ігнатенко злочин відповідно до ч. 4 ст. 12 КК належить до числа тяжких.

Чи мав право суд застосовувати у вказаному випадку ст. 75 КК? Назвіть передумову та підставу для звільнення покарання з випробуванням. Які його правові наслідки?

187. Хлиповка був засуджений за ст. 198 КК до 3 років обмеження волі і на підставі ст. 75 КК звільнений від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на 2 роки з покладанням на нього згідно зі ст. 76 КК обов'язку повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання.

Через рік Хлиповка змінив місце проживання – переїхав в інше місто, не повідомивши про це органи кримінально – виконавчої системи. А через 1 рік та 8 місяців учинив злочин, передбачений ч. 1ст. 186 КК.

Використовуючи положення ст. 75, 76, 78 КК, дайте аргументований висновок у справі.

188. Рибальченко був засуджений за ст. 182 КК до вправних робіт строком на 2 роки. Після закінчення 6 місяців від дня вступу вироку в силу він вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 186 КК.

Використовуючи положення ст. 80 КК, обчисліть строк давності в цьому випадку. Як вирішувалося б питання про строк давності, якби після закінчення 6 місяців від дня вступу вироку в силу Рибальченко вчинив злочин, передбачений

ч. 1 ст. 192 КК? Чим відрізняється припинення від перерви перебування строків давності?

189. Шевченко був засуджений за ч. 1 ст. 122 КК до 3 років позбавлення волі. Перебуваючи в слідчому ізоляторі після винесення вироку, засуджений захворів на психічну хворобу, що позбавляла його можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними. До нього відповідно ст. 92 – 95 КК були застосовані примусові заходи медичного характеру. Враховуючи це, суд на підставі ч. 1 ст. 84 КК звільнив Левченка від покарання.

Після закінчення 2 років Левченко вилікувався від хвороби. Посилаючись на ч. 4 ст. 84 КК, суд доправив засудженого для відбування призначеного йому вироком покарання. При цьому в строк покарання з розрахунку день за день було зараховано 2 місяці перебування Левченка в слідчому ізоляторі та 2 роки – на лікуванні від психічної хвороби.

Використовуючи положення ст. 84 КК, а також ст. 92 – 96 КК, дайте аргументований висновок у справі.

190. Раніше судима за обман покупців Рябова знову вчинила обман 15 покупців при реалізації товарів у день святкування “Дня визволення міста від німецьких загарбників”. За вчинений злочин суд засудив Рябову за ч. 2 ст. 225 КК до 3 років обмеження волі з позбавленням права займати посади, пов’язані з матеріальною відповідальністю в підприємствах торгівлі та громадського харчування протягом 3 років. Взявши до уваги сімейний стан Рябової, її щире каяття суд застосував ст. 75 КК і визначив їй іспитовий строк 2 роки.

Чи ґрунтується на законі вирок суду? Яким чином наявність рецидиву впливає на вирішення питання про застосування ст. 75 КК? Які правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням? Які особливості погашення судимості у разі, коли строк призначеного додаткового покарання перевищує іспитовий строк?

Список додаткової літератури

Ломако В.А. Осуждение без реального отбывания лишней свободы: Учеб. пособие. – Х.: Юрид. ин-т, 1987. – 58 с.

Скибицкий В.В. Освобождение от уголовной ответственности и отбывания наказаний. – К: Наук. думка, 1987. – 183 с.

19.2. “Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання” (2 год)

Методичні рекомендації. Ознайомившись із положеннями ст. 81 КК України, потрібно з’ясувати поняття, підстави та умови застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. З самої назви видно, що даний вид звільнення від покарання є умовним.

Важливим є те, що передумовою умовно-дострокового звільнення від відбування покарання відповідно до ч. 1 ст. 81 КК є фактичне відбування особою одного з п’яти видів основних покарань: виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі. Особи, які відбувають інші основні види покарань, не можуть бути умовно-достроково звільнені від них. Крім того, відповідно до згаданого припису КК “особу може бути умовно-достроково звільнено повністю або частково і від відбування додаткового покарання”. Згідно із роз’ясненням Верховного Суду України таким додатковим покаранням, від якого можна звільнити достроково (тобто до закінчення строку), є лише позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Слід звернути увагу, що кримінально-правові наслідки умовно-дострокового звільнення від відбування покарання залежать від характеру поведінки особи протягом зазначеного іспитового строку і можуть бути як сприятливими для особи, так і несприятливими.

З а в д а н н я

191. Дніпров після закінчення 3 років від дня відбування покарання за ч. 2 ст. 286 КК України був засуджений за ч. 2 ст. 185 КК до 4 років позбавлення волі. Через 2 роки, враховуючи сумлінну поведінку Дніпров і його ставлення до праці, адміністрація виправної установи за місцем відбування покарання клопоталася перед судом про умовно-дострокове звільнення засудженого від подальшого відбування покарання. Однак суд відмовив в умовно-достроковому звільненні й наголосив, що в цьому випадку засуджений може бути умовно-достроково звільнений тільки після відбування не менш двох третин, а не половини строку покарання, оскільки Дніпров, по-перше, раніше був засуджений за тяжкий злочин (ч. 2 ст. 286 КК) і, по-друге, до погашення судимості за цей тяжкий злочин знову вчинив умисний злочин (ч. 2 ст. 185 КК).

Використовуючи положення ст. 12, 81 і 89 КК, проаналізуйте доводи суду і дайте аргументований висновок у справі.

192. Пантюхов був засуджений до 15 років позбавлення волі за сукупністю злочинів (ст. 70 КК), передбачених ч. 1 ст. 121, ч. 2 ст. 194 і ч. 2 ст. 296 КК.

Визначте, за наявності яких умов засуджений може підлягати умовно-достроковому звільненню від відбування покарання? Детально аргументуйте своє рішення.

193. Шимко, засудженому за ч. 1 ст. 115 КК до 9 років позбавлення волі, після відбування двох третин покарання суд на підставі ст. 82 КК замінив невідбуту частину покарання більш м'яким покаранням – 3 роки виправних робіт. Відбувши 1 рік призначених у порядку заміни виправних робіт, Шимко вчинив новий злочин, передбачений ч. 4 ст. 185 КК. Призначивши йому за останній злочин 7 років позбавлення волі, суд приєднав до цього покарання невідбуті за попереднім вироком 3 роки позбавлення волі й остаточно за сукупністю ви-

років призначив до відбування 10 років позбавлення волі.

Використовуючи положення ст. 12, 71 і 82 КК, дайте аргументований висновок у справі. Укажіть, за якими ознаками відрізняються один від одного кримінально-правові інститути, передбачені статтями 81, 82 КК.

194. Бородай, засуджена за ч. 2 ст. 225 КК до 2 років обмеження волі й до додаткового покарання у виді 3 років позбавлення права займати матеріально-відповідальні посади в системі торгівлі, після відбування 1 року обмеження волі на підставі ст. 81 КК була умовно-достроково звільнена від подальшого відбування основного покарання. Питання про умовно-дострокове звільнення від додаткового покарання судом не обговорювалось. Після закінчення декількох днів від дня звільнення від основного покарання Бородай звернулася до суду з клопотанням про її умовно-дострокове звільнення і від покарання додаткового.

Яке рішення може бути прийняте судом по клопотанню засудженої? Чи зобов'язаний був суд, вирішуючи питання про умовно-дострокове звільнення від основного покарання, обговорити аналогічне питання і щодо додаткового? Чи має право суд, позитивно вирішуючи питання про умовно-дострокове звільнення від основного покарання, відмовити в такому ж звільненні від додаткового? Якщо суд має право ухвалити таке рішення, то після закінчення якого періоду засуджений може повторно клопотати про умовно-дострокове звільнення від додаткового покарання?

При відповідях на поставлені питання використовуйте положення ст. 81 КК і ст. 407 КПК України.

Список додаткової літератури

Ломако В.А. Отсрочка исполнения наказания. – К.: УМКВО, 1992. – 60 с.

Ломако В.А. Применение условного осуждения. – Х.: Вища шк., 1976. – 126 с.

Ломако В.А. Условное осуждение: Учеб. пособие. – Х.: Харьк. юрид. ин-т, 1972. – 44 с.

Скибицький В.В. Умовне засудження за законодавством Української РСР. – К.: Наук, думка, 1971. – 132 с.

Тютюгин В.И. Условно-досрочное освобождение от наказания: Учеб. пособие. – Х.: Харьк. юрид. ин-т, – 1981. – 68 с.

Про умовно-досрочкове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким: постановою Пленуму Верховного Суду України від 26. 04.2002 р. № 2 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 3. – Вкладка. – С. 5 – 8.

XV. Тема 20. Судимість

Практичне заняття (2 год)

Методичні рекомендації. Дана тема передбачає вивчення таких питань: поняття судимості; підстава судимості; правові наслідки; визначення та обчислення строків погашення та зняття судимості; підстави переривання строків погашення судимості та кримінально-правові наслідки такого переривання.

Необхідно з'ясувати, що за ч.1 ст. 88 КК особа визнається такою, що має судимість з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Отже, судимість поширюється на: 1) строк відбування покарання; 2) певний строк після відбуття покарання у випадках, передбачених законом.

Треба засвоїти, що частина 1 ст. 88 КК називає два види припинення судимості: її погашення і зняття.

З а в д а н н я

195. За наклеп Голуб був засуджений за ч.2 ст. 125 КК 1960 р. до виправних робіт на строк два роки. Після відбуття покарання Голубом набрав чинності КК 2001 р, за яким кримінальна відповідальність за наклеп взагалі відсутня.

Чи повинен Голуб визнаватись таким, що має

судимість? Які положення КК слід урахувати для вирішення цього питання?

196. За скоєну крадіжку (ч.1 ст. 185 КК) Прокіпцю було призначено покарання у вигляді 2 років позбавлення волі. Після відбування Прокіпцем 1 року призначеного йому покарання, набрав чинності Закон України “Про амністію”, за яким останній звільнявся від покарання.

Ознайомившись зі змістом ст. 85, 88 КК, вирішіть питання, чи буде Прокіпцев визнаватись таким, що має судимість?

197. Бокій скоїв крадіжку чужого майна та засуджений за вказаний злочин за ч.1 ст. 185 КК до двох років позбавлення волі. Однак після постановлення обвинувального вироку він захворів на тяжку хворобу і, керуючись вимогами ч.2 ст. 84 КК, суд повністю звільнив його від відбування покарання.

Чи правильне рішення прийняв суд? Чи можна визнати Бокія таким, що має судимість?

198. За службову недбалість Бровченко був засуджений за ч.1 ст. 367 КК до штрафу в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади на строк 2 роки і сплатив штраф через 4 місяці після набрання вироком законної сили.

В а р і а н т . Бровченко був засуджений за ч.1 ст. 367 КК до виправних робіт на строк 2 роки з позбавленням права обіймати певні посади на строк 3 роки і відбув основне покарання повністю.

З якого моменту потрібно обчислювати строки погашення судимості? Який термін має пройти після набрання вироком законної сили для того, щоб судимість у Бровченка вважалася погашеною?

199. Лікаря Осокіна було засуджено за незаконне проведення абортів за ч.2 ст. 134 КК до 3 років позбавлення волі, з позбавленням його права займатися лікарською діяльністю на

3 роки. Згідно зі ст. 75 КК Осокін був звільнений від відбування основного покарання з іспитовим строком на 2 роки.

Обчисліть у даному випадку строк погашення судимості. Визначте, чи можна було Осокіна одночасно звільнити як від основного, так і від додаткового покарання.

200. За одержання хабара Розумний був засуджений за ч.1 ст. 368 КК до штрафу у розмірі 950 неоподаткованих мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади строком на два роки. Через 3 місяці після набрання обвинувального вироку суду законної сили штраф був сплачений засудженим.

В а р і а н т . Розумний був засуджений за ч.1 ст. 368 КК до позбавлення волі строком на 2 роки з позбавленням права обіймати півні посади строком на 3 роки та повністю відбув основне покарання.

З якого моменту потрібно обчислювати строки погашення судимості? У якій термін після набрання вироком законної сили судимість у Розумного буде вважатися погашеною?

201. Продан був засуджений за хабарництво за ч. 2 ст. 368 КК до позбавлення волі на строк 7 років із позбавленням права обіймати певні посади на строк 3 роки та з конфіскацією майна. Через 3 роки 7 місяців на підставі ст. 82 КК невідбута частка основного покарання була йому замінена обмеженням волі на строк 3 роки 5 місяців.

Ознайомтесь зі змістом ст. 89, 90 КК. Який термін має пройти після заміни невідбутої частини покарання більшим'яким, щоб Продан визнавався таким, що не має судимості?

202. За одержання хабара Мартинов був засуджений за ч. 3 ст. 185 КК до 5 років позбавлення волі. Через 3 роки 5 місяців після початку відбування покарання він був умовно-достроково звільнений від його відбування, а через 1 рік після звільнення вчинив кишенькову крадіжку. За цей злочин Мартинова було засуджено за ч.2 ст. 185 КК до позбавлення волі на строк 5 років.

В а р і а н т . Кишенькову крадіжку Мартинов вчинив через 2 роки.

Ознайомтесь зі змістом ст. 72, 89, 90 КК. Протягом якого терміну після набрання другим вироком законної сили Мартинов буде визнаватись таким, що має судимість за кожний із вчинених ним злочинів?

203. Притуляк вчинив крадіжку чужого майна і був засуджений за ч.1 ст. 185 КК до 2 років позбавлення волі. Проте після постановлення обвинувального вироку суду він захворів на тяжку хворобу і, керуючись вимогами ч.2 ст. 84 КК, суд повністю звільнив його від відбування призначеного покарання.

Чи правильне рішення прийняв суд? Чи можна визнати Притуляка таким, що має судимість?

204. Захаренко був засуджений до 5 років позбавлення волі за вчинення вимагання чужого майна (ч.1 ст. 189 КК) із застосуванням ст. 75 КК з іспитовим строком 2 роки. Однак він систематично порушував громадський порядок, що потягло за собою призначення адміністративних стягнень та свідчило про його небажання стати на шлях виправлення. Тому суд після одного року з моменту постанови вироку доправив Захаренка для відбування призначеного покарання.

Як будуть обчислюватися строки погашення судимості?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Голіна В.В. Судимість. – Х.: Харків юрид., 2006. – 384 с.

“Про практику застосування судами України законодавства про погашення та зняття судимості”: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26. 12. 2003 р. № 13 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 2. – С. 9-11.

XVI. Т е м а 21. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх

Колоквіум (2 год)

Методичні рекомендації. Дана тема не викладається у лекційному курсі, тому вивчається самостійно (за планом) із наступним обговоренням на колоквіумі.

При підготовці до колоквіуму необхідно звернути увагу на те, що кримінальна відповідальність і покарання неповнолітніх тільки тоді будуть сприйматись суспільством як справедливі, коли будуть максимально враховувати особливості віку, рівень фізичного та психічного розвитку неповнолітнього, умови його життя та виховання, вплив дорослих і т. ін. Виходячи з цього потрібно усвідомити особливості кримінальної відповідальності й покарання неповнолітніх, що сформульовані законодавцем в розд. XV Загальної частини КК.

21.1. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності

П л а н

1. Види звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.

2. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру (*особливість даного виду звільнення від кримінальної відповідальності; підстава такого звільнення, правові умови; види та ознаки примусових заходів виховного характеру, наслідки ухилення неповнолітнього від застосування до нього примусових заходів виховного характеру*).

3. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх у зв'язку із закінченням строків давності (*особливість*

даного виду звільнення від кримінальної відповідальності, загальні умови такого звільнення, строки давності).

21.2. Види покарань, які застосовуються до неповнолітнього, та особливості їх призначення

П л а н

1. Основні покарання, що можуть бути застосовані до неповнолітнього (види покарань; особливості їх змісту та умов застосування до неповнолітніх).

2. Додаткові покарання, що можуть бути застосовані до неповнолітнього (види покарань; особливості їх змісту та умов застосування до неповнолітніх).

3. Особливості призначення покарання неповнолітнім (спеціальні засади призначення покарання неповнолітнім; особливість остаточного покарання неповнолітньому за сукупністю злочинів та вироків).

21.3. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування

П л а н

1. Види звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування (*вид звільнення від покарання, який може бути застосований тільки для неповнолітнього; види звільнення від покарання, які можуть бути застосовані і до неповнолітнього, і до неповнолітнього*).

2. Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру як вид звільнення від покарання, що може застосовуватися лише до неповнолітніх (*вичерпний перелік примусових заходів виховного характеру; обов'язкові умови такого звільнення*).

3. Звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням (*загальні підстави, умови звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням; від покарання, від відбування якого можливе звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням; іспитовий строк звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням; правові наслідки звільнення неповнолітніх від відбування покарання з випробуванням*).

4. Звільнення неповнолітнього від відбування покарання в зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (*підстави, особливості застосування; строки давності виконання обвинувального вироку*).

5. Умовно-дострокове звільнення неповнолітнього від відбування покарання (*підстави, правові умови, особливості застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, наслідки вчинення неповнолітнім нового злочину протягом не відбутої частини покарання при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання*).

21.4. Погашення та зняття судимості щодо неповнолітніх осіб

П л а н

1. Особливості погашення судимості щодо осіб, які вчинили злочин до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.

2. Тривалість строків погашення судимості щодо осіб, які вчинили злочин до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.

3. Особливості зняття судимості щодо осіб, які вчинили злочин до досягнення ними вісімнадцятирічного віку.

Для поглибленого засвоєння питань теми доцільно також ознайомитися з наведеними завданнями і самостійно вирішити з них 2, 3.

З а в д а н н я

205. За вчинення хуліганських дій сімнадцятирічний Авдєєв був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 296 КК.

Чи може суд звільнити його від покарання? Якщо таке звільнення можливе, то за яких умов? Які примусові заходи виховного характеру може застосувати суд до неповнолітнього у разі звільнення його від покарання?

206. Шістнадцятирічний Парпсин вчинив злочин, передбачений ч.2 ст. 125 КК. Суд застосував до нього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 КК, а саме обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки Парпсина у виді заборони відвідувати у вечірній час кафе та дискотеки. Проте Парпсин, незважаючи на це, неодноразово відвідував вказані заклади.

Яке рішення повинен прийняти суд? Дайте мотивовану відповідь.

207. За вчинення хуліганства чотирнадцятирічний Потанін був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 296 КК.

Яке покарання може призначити йому суд за вчинення цього злочину? Які основні та додаткові покарання можуть бути призначені судом неповнолітньому, визнаному винним у вчиненні злочину?

208. П'ятнадцятирічний Судаков учинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 185 КК. При розгляді справи в суді було встановлено, що він відстає у розумовому розвитку від рівня, типового для цього віку. Батьки Судакова постійно пиячать, вихованням сина не займаються. Умови його життя вкрай незадовільні.

Які загальні засади призначення покарання неповнолітньому? Чи повинен суд враховувати вказані вище обставини при призначенні Судакову покарання?

209. Шістнадцятирічний Шевченко був засуджений за ч. 4 ст. 186 КК до позбавлення волі на строк 10 років. Через 3 роки у місцях відбування покарання він вчинив умисне вбивство, за яке йому було призначено покарання у виді позбавлення волі строком на 9 років. За сукупністю вироків суд призначив йому остаточне покарання у виді позбавлення волі на строк 16 років. Прокурор заявив апеляційну скаргу на вирок суду стосовно строку призначення покарання.

Чи підлягає скарга задоволенню? Яке рішення повинен прийняти апеляційний суд?

210. Сімнадцятирічний Абакумов був засуджений за ч. 2 ст. 186 КК до позбавлення волі на строк 4 роки зі звільненням від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 2 роки. Через 1 рік він вчинив крадіжку і був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 185 КК.

За якими правилами і в яких межах суд повинен призначити покарання Абакумову?

211. П'ятнадцятирічний Катеринчик учинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 186 КК.

Чи можливе його звільнення від кримінальної відповідальності? Якщо так, то за яких підстав і умов? Які примусові заходи виховного характеру може застосувати суд до Катеринчика у разі його звільнення від кримінальної відповідальності?

212. П'ятнадцятирічний Петросов був засуджений за ч. 2 ст. 185 КК до позбавлення волі на строк 3 роки і за ч. 1 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 7 років, а за сукупністю злочинів – на 8 років позбавлення волі.

Через який час він може бути умовно-достроково звільнений від відбування покарання і за яких умов?

213. Шістнадцятирічний Петров був засуджений за умисне вбивство за ч. 1 ст. 115 КК до позбавлення волі на строк 8 років. Після фактичного відбування 4 років він був умовно-

достроково звільнений від відбування покарання, а через 2 роки вчинив грабіж (ч. 2 ст. 186 КК).

Як повинен поступити суд і за якими правилами він повинен призначити покарання Петрову?

214. П'ятнадцятирічний Сердюк був визнаний винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК і засуджений до 7 років позбавлення волі. Він повністю відбув покарання і звільнився з місця позбавлення волі у 22 роки.

Чи можливе дострокове зняття судимості з Сердюка? Якщо так, то за яких підстав?

С п и с о к д о д а т к о в о ї л і т е р а т у р и

Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні. – К.: Атіка. – 2004. – 240 с.

Застосування кримінальних заходів до неповнолітніх правопорушників (кол. авторів). – К.: Наук. думка. – 1974. – 78 с.

Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: постанова Пленуму Верховного Суду України від 16. 04 2004 р. № 5 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 5. – С. 4-8.

Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України від 15. 05. 2006 р. № 2 // Там же. – 2006. – № 7. – С. 11-16.

1. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Арешт – основний вид покарання, який призначається судом у межах від одного до шести місяців і відбувається засудженим у спеціальних установах виконання покарання – арештних домах. Військовослужбовці відбувають арешт на гауптвахті.

Виконавець (співвиконавець) – особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений КК.

Виконання законного наказу як обставина, що виключає злочинність діяння, – правомірне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам людини, суспільства або держави особою, зобов'язаною виконати цей наказ.

Виправданий ризик як обставина, що виключає злочинність діяння, – вчинення діяння (дії або бездіяльності), пов'язаного із заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам особи, суспільства або держави для досягнення значної суспільно корисної мети, якщо ця мета у даній обстановці не могла бути досягнута неризикованою дією (бездіяльністю) і вжиті особою запобіжні заходи давали достатні підстави розраховувати на запобігання шкоди правоохоронюваним інтересам.

Виправні роботи – основний вид покарання, згідно з яким на засудженого протягом строку, встановленого вирокком, покладається обов'язок працювати за місцем його роботи, періодично з'являтися на реєстрацію до кримінально виконавчої інспекції, а також встановлюється заборона на звільнення з роботи за власним бажанням і на виїзд за межі України без дозволу кримінально-виконавчої інспекції. З усієї суми заробітку засудженого до виправних робіт примусово здійснюються щомісячні відрахування в доход держави в межах від десяти до двадцяти відсотків.

Готування до злочину – підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину.

Громадські роботи – основний вид покарання, який полягає у виконанні засудженим протягом строку, встановленого вироком суду, у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид та характер яких визначають органи місцевого самоврядування (наприклад, прибирання вулиць, благоустрій території, ремонт доріг, будинків, споруд, комунікацій тощо).

Дійове каяття – такі дії особи, які свідчать про щирий осуд вчиненого нею злочину і про прагнення усунути його наслідки.

Добровільна відмова – остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця.

Добровільна відмова при співучасті – своєчасне усунення особою за своєю волею особистої участі в злочині внаслідок прийнятого нею остаточного рішення при усвідомленні можливості доведення цього злочину іншими співучасниками до кінця.

Довічне позбавлення волі – найбільш суворий вид основного покарання, згідно з яким засуджений ізолюється від суспільства шляхом примусового поміщення його до спеціальної кримінально-виконавчої установи без зазначення у вирокі конкретного строку тримання там.

Екссес виконавця – вчинення виконавцем таких злочинних дій, що не охоплювалися ні прямим, ні непрямым умислом інших співучасників.

Загальна частина кримінального права – містить норми, що визначають завдання, принципи й основні інститути кримінального права. Вони закріплюють підставу кримінальної відповідальності, чинність кримінального закону у часі й просторі, поняття злочину і його види, осудність і неосудність, форми вини, співучасть, покарання і його види, порядок застосування окремих видів покарання, правила їх призначення, регулюють інститути, пов'язані зі звільненням від кримінальної відповідальності й покарання, погашенням і зняттям судимості, особливості відповідальності неповнолітніх тощо.

Загальний рецидив – рецидив, що утворюється різнорідними злочинами.

Загальні засади призначення покарання – система встановлених законом і обов'язкових для суду вихідних вимог (відправних правил), із яких має виходити суд при визначенні підстав, порядку та меж призначення покарання і якими він повинен керуватися, обираючи міру покарання по кожній окремій кримінальній справі і щодо кожної конкретної особи, якій це покарання призначається.

Заздалегідь не обіцяне придбання чи збут майна, здобутого злочинним шляхом – заздалегідь не обіцяна активна діяльність особи, що виявляється у купівлі або іншій оплатній передачі майна, здобутого злочинним шляхом, або зберіганні такого майна.

Заздалегідь не обіцяне приховування злочину – заздалегідь не обіцяна активна діяльність особи по приховуванню злочинця, засобів і знарядь вчинення злочину, його слідів або предметів, здобутих злочинним шляхом.

Закінчений злочин – діяння, яке містить всі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК.

Закон про кримінальну відповідальність – письмовий нормативно-правовий акт, що приймається Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом і містить правові приписи, які встановлюють підставу і принципи кримінальної відповідальності, визначають, які суспільно небезпечні діяння є злочинами, які покарання належить застосовувати до осіб, винних у їх вчиненні, формулюють інші кримінально-правові наслідки вчинення злочину.

Замах на злочин – вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Замах на злочин є закінченим, якщо особа виконала всі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до

кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі.

Замах на злочин є незакінченим, якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким – звільнення засудженого від подальшого відбування призначеного йому вироком суду одного виду покарання шляхом заміни невідбутої частини цього покарання іншим, більш м'яким видом покарання.

Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, – відмова держави від подальшого виконання покарання щодо вказаних категорій засуджених за умови, що вони доведуть своє виправлення і чесно виконають материнський обов'язок.

Звільнення від відбування покарання у зв'язку з закінченням строків давності виконання обвинувального вироку – відмова держави від виконання призначеного особі покарання у тих випадках, коли воно не було виконане впродовж певного строку з дня набрання вироком законної сили.

Звільнення від кримінальної відповідальності – реалізація державою в особі суду свого повноваження, відповідно до якого вона відмовляється при наявності підстав, передбачених КК, від державного осуду особи, що вчинила злочин, а також від покладання на неї обмежень особистого, майнового або іншого характеру, передбачених законом за вчинення даного злочину.

Звільнення від покарання – відмова держави від застосування покарання до особи, яка обвинувальним вироком суду була визнана винною у вчиненні злочину.

Звільнення від покарання у зв'язку з амністією – відмова держави від застосування до особи, яка вчинила злочин, призначеного їй судом покарання або відмова держави від подальшого виконання покарання щодо такої особи.

Звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності – відмова держави від призначення покарання особі, яка вчинила злочин невеликої або сере-

дньої тяжкості і яку з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Звільнення від покарання у зв'язку з помилуванням – відмова держави в особі Президента України від подальшого виконання щодо засудженої особи призначеного їй судом покарання.

Злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення.

Злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

Злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи.

Злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою.

Злочин з похідними наслідками (злочин з віддаленими наслідками, злочин, що кваліфікується за наслідками) – одиничний злочин, який має в об'єктивній стороні одне діяння, яке тягне за собою два наслідки, що настають послідовно один за одним, і при цьому перший із наслідків спричиняє другий. Крім того, такі злочини, як правило, мають змішану форму вини.

Злочин невеликої тяжкості – злочин, за який передба-

чене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання.

Злочин середньої тяжкості – злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Злочини з матеріальним складом – при конструюванні об'єктивної сторони котрих законодавець як обов'язкову ознаку передбачає певні суспільно небезпечні наслідки.

Злочини з усіченим складом – в яких момент закінчення злочину самим законом переноситься на стадію готування або на стадію замаху.

Злочини з формальним складом – такі, що не включають до себе суспільно небезпечні наслідки, як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони, а тому злочин вважається закінченим з моменту вчинення зазначеного у законі діяння.

Злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Зняття судимості – припинення судимості постановою суду.

Ідеальна сукупність злочинів – сукупність злочинів, при якій всі злочини, що її складають, особа вчиняє одним діянням.

Іспитовий строк – певний проміжок часу, протягом якого здійснюється контроль за засудженим і останній під загрозою реального відбування призначеного покарання зобов'язаний виконувати покладені на нього обов'язки та інші умови випробування.

Кваліфікація злочинів – точне встановлення відповідності вчиненого винним суспільно небезпечного діяння складу конкретного злочину, закріпленого в кримінальному законі.

Кількісний ексцес – виконавець, почавши вчиняти злочин, що був задуманий співучасниками, вчиняє дії однорідного характеру, але більш тяжкі.

Класифікація злочинів – розподіл їх на групи в залежності від того чи іншого критерію.

Конкуренція статей КК – наявність двох чи більше

статей Особливої частини КК, які з різним ступенем деталізації описують одне й те ж злочинне діяння і встановлюють за нього різну за ступенем суворості кримінальну відповідальність.

Конфіскація майна – примусове безоплатне вилучення у власність держави всього або частини майна, що є власністю засудженого.

Крайня необхідність – вимушене заподіяння особою шкоди правоохоронюваним інтересам з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в даній обстановці не могла бути усунута іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернута.

Кримінальна відповідальність – передбачені КК обмеження прав і свобод особи, яка вчинила злочин, що індивідуалізуються в обвинувальному вирокі суду і здійснюються спеціальними органами виконавчої влади держави.

Кримінальне право як галузь права – система юридичних норм (законів), прийнятих Верховною Радою України, що встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є злочинами і які покарання підлягають застосуванню до осіб, що їх вчинили.

Малозначне діяння – таке діяння, яке не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяло і не могло заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Множинність злочинів – вчинення однією особою особисто або у співучасті двох або більше самостійних закінчених або незакінчених злочинів.

Не пенітенціарний рецидив – коли новий умисний злочин вчиняється особою, яка за раніше вчинений злочин відбуває або відбула покарання, менш суворе, ніж позбавлення волі.

Невдале підбурювання або пособництво – коли можливий (передбачуваний, потенційний) виконавець відхиляє пропозицію вчинити злочин (брати участь у вчиненні злочину), що може виходити від підбурювача, пособника чи навіть організатора.

Незакінчений злочин – умисне, суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), яке не містить усіх ознак складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої части-

ни КК, у зв'язку з тим, що злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного.

Необхідна оборона – правомірний захист правоохоронуваних інтересів особи, суспільства або держави від суспільно небезпечного посягання, викликаний необхідністю його негайного відвернення або припинення шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, що відповідає безпеці посягання й обстановці захисту.

Об'єкт злочину – те, на що завжди посягає злочин і чому він завжди заподіює певну шкоду. Це є ті суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом.

Об'єктивна сторона злочину – зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину.

Обмеження волі – основний вид покарання, яке полягає в триманні засудженого в кримінально-виконавчій установі відкритого типу – виправному центрі без ізоляції від суспільства, але в умовах здійснення за ним нагляду та обов'язкового залучення до праці.

Обставини, що виключають злочинність діяння, – передбачені КК та іншими нормативно-правовими актами зовнішньо подібні зі злочинами суспільно корисні (соціально прийнятні) та правомірні вчинки, що виключають підставу кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну правоохоронуваним інтересам.

Обставини, які пом'якшують і обтяжують покарання, – встановлені судом за конкретною справою об'єктивні та суб'єктивні чинники, що не є ознаками конкретного складу злочину і не впливають на його кваліфікацію, проте знижують чи підвищують суспільну небезпечність вчиненого діяння і (або) особи винного і тим самим впливають на пом'якшення чи посилення покарання.

Одиничний злочин – діяння, яке містить ознаки тільки одного (єдиного) передбаченого законом про кримінальну від-

повідальність самостійного складу злочину. В кожній статті (або частині статті) Особливої частини КК описуються ознаки окремих одиничних закінчених злочинів.

Ознаки суб'єктивної сторони як елемента складу злочину, вина, мотив і мета злочину.

Організатор – особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Особлива частина кримінального права – містить норми, що описують конкретні види злочинів та конкретні межі покарання, які можуть бути призначені за вчинення певних злочинів. Ці норми і зосереджені в Особливій частині КК України.

Особливо тяжкий злочин – злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Пенітенціарний рецидив – має місце там, де новий умисний злочин вчиняється особою, яка за раніше вчинений умисний злочин відбуває або відбула покарання у виді позбавлення волі.

Перевищення меж необхідної оборони – умисне заподіяння посягаючому тяжкої шкоди (смерті або тяжких тілесних ушкоджень), явно неспіврозмірної з небезпечністю посягання або явно невідповідної обстановці захисту.

Підбурювач – особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину.

Підстава кримінальної відповідальності – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.

Повторність злочинів – такий вид множинності злочинів, коли особа вчиняє два чи більше одиничних злочини, що передбачені, як правило, однією й тією ж статтею Особливої частини КК незалежно від засудження за окремі з них.

Повторність однорідних злочинів – вчинення особою

двох чи більше злочинів, що посягають на тотожні чи схожі об'єкти кримінально-правової охорони, вчиняються з однією і тією ж формою вини і щодо яких у КК є спеціальне застереження про те, що їх вчинення один після одного слід вважати повторним.

Повторність тотожних злочинів – вчинення особою двох чи більше одиничних злочинів, які містять ознаки одного й того ж складу злочину.

Повторність, не пов'язана із засудженням особи за раніше вчинений злочин (так звана “фактична повторність”) – має місце там, де особа вчинила декілька тотожних або (у випадках, спеціально передбачених КК) однорідних злочинів, за жоден з яких вона ще не була засуджена.

Повторність, пов'язана із засудженням особи за раніше вчинений злочин, – має місце там, де особа, яка вже була засуджена за злочин, протягом строку відбування покарання або погашення судимості вчинила новий тотожний або однорідний злочин.

Погашення судимості – автоматичне її припинення, при встановленні певних, передбачених законом, умов.

Позбавлення волі на певний строк – основний вид покарання, яке встановлюється в межах від одного до п'ятнадцяти років і згідно з яким засуджений ізолюється від суспільства шляхом поміщення його в спеціальну кримінально-виконавчу установу на строк, встановлений вироком суду.

Покарання – захід державного примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Пособник – особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню злочину.

Потурання виражається в тому, що особа, яка зобов'язана

була і могла перешкодити вчиненню злочину, такому злочину не перешкоджає, і злочин відбувається.

Правомірне затримання злочинця потерпілими або іншими особами – насильницькі дії, спрямовані на короткострокове позбавлення волі особи, яка вчинила злочин з метою доставлення її органам влади, якщо такі дії викликалися необхідністю затримання і відповідали небезпечності вчиненого посягання й обставовці затримання злочинця.

Примусовими заходами медичного характеру є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, в спеціальний лікувальний заклад.

Принципи кримінального права – основні, провідні засади, які закріплені в нормах права і визначають побудову всієї галузі права, окремих її інститутів, правотворчу і правозастосовну діяльність.

Причетність до злочину – дія чи бездіяльність, яка хоча і пов'язана з вчиненням злочину, але не є співучастю в ньому.

Провокація злочину – ситуація, коли особа підбурює (провокує) виконавця або інших співучасників на вчинення злочину з метою його подальшого викриття.

Продовжуваний злочин – одиничний злочин, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Проста форма співучасті (в літературі цю форму співучасті називають “співвиконавство” чи “співвинність”) має місце там, де всі співучасники є виконавцями (співвиконавцями) злочину.

Простий (одноразовий) рецидив – рецидив, при якому новий умисний злочин вчиняється особою, яка має одну судимість за раніше скоєний умисний злочин.

Прості одиничні злочини – злочини, які характеризуються відносною нескладністю законодавчого визначення їх об'єктивної та суб'єктивної сторін.

Реальна сукупність злочинів – сукупність злочинів, за

якою кожен злочин, що її складає, особа вчиняє окремим самостійним діянням.

Рецидив злочинів – вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин.

Система покарань – встановлений кримінальним законом і обов’язковий для суду вичерпний перелік покарань, розташованих у певному порядку за ступенем їх суворості.

Склад злочину – сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об’єктивних і суб’єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне.

Складна форма співучасті – співучасть із розподілом ролей. Полягає в тому, що співучасники виконують різнорідні ролі.

Складний (багаторазовий) рецидив – вчинення нового умисного злочину особою, яка має дві чи більше судимості за раніше вчинені умисні злочини.

Складний (складений) злочин – одиничний злочин, який складається з двох чи більше злочинних діянь, кожне з яких, якщо розглядати їх ізольовано, являють собою самостійні одиничні злочини, але які (в силу їх органічної єдності, типовості, поширеності одночасного вчинення тощо) об’єднані законодавцем в окремий одиничний злочин, передбачений однією статтею (частиною статті) Особливої частини КК.

Службові обмеження для військовослужбовців – основний вид покарання, який призначається в межах від шести місяців до двох років і при застосуванні якого засуджений не може бути підвищений за посадою і у військовому званні; строк покарання не зараховується йому в строк вислуги років для присвоєння чергового військового звання; протягом строку покарання із усієї суми грошового забезпечення засудженого здійснюються відрахування в доход держави в межах від десяти до двадцяти відсотків.

Спеціальний рецидив – рецидив, що утворюється тожними чи однорідними злочинами.

Співучасть у злочині – умисна спільна участь декількох суб’єктів злочину у вчиненні умисного злочину.

Стадії злочину – передбачені в КК України суспільно небезпечні етапи його здійснення, які істотно різняться між собою ступенем реалізації злочинного наміру, тобто характером діяння (дії або бездіяльності) і моментом його закінчення (припинення), а тим самим і ступенем тяжкості вчиненого особою діяння.

Суб'єкт злочину – фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього кодексу, може наставати кримінальна відповідальність.

Суб'єктивна сторона – внутрішня сторона злочину, яка включає ті психічні процеси, що характеризують свідомість і волю особи в момент вчинення злочину.

Сукупністю вироків визнається ситуація, за якої засуджений після постановлення вироку, але до повного відбування призначеного цим вирокком покарання, вчиняє новий злочин.

Сукупність злочинів – вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК, за жоден з яких її не було засуджено. При цьому не враховуються злочини, за які особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом.

Триваючий злочин – одиничний злочин, який, почавшись дією чи бездіяльністю особи, характеризується безперервним здійсненням складу певного злочину.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військово-службовців – основний вид покарання, що застосовується лише до військовослужбовців строкової служби і полягає у примусовому доправленні засудженого на строк від шести місяців до двох років в особливу військову частину – дисциплінарний батальйон, який призначений для відбування покарання військовослужбовцями, що вчинили злочини під час проходження ними дійсної (строкової) військової служби.

Тяжкий злочин – злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання – звільнення особи від подальшого відбування призначеного їй судом покарання, яке фактично вже нею відбувається,

за умови не вчинення нового злочину протягом строку, який залишився до моменту закінчення відбування покарання.

Ускладнені одиничні злочини – злочини, які порівняно з простими злочинами ускладнені додатковими об'єктивними чи суб'єктивними ознаками, які надають їм зовнішньої подібності з множинністю злочинів.

Фізичний примус (наси́льство) – протиправний фізичний вплив на людину (наприклад, застосування фізичної сили, нанесення удару, побоїв, тілесних ушкоджень, введення в організм різноманітних препаратів і т.п.) з метою примусити її вчинити злочин (наприклад, не перешкоджати проникненню в сховище, видати чуже майно і т.ін.).

Штраф – покарання, яке полягає у грошовому стягненні, що накладається судом у випадках і межах, встановлених в Особливій частині КК.

Якісний ексцес має місце там, де виконавець вчиняє неоднорідний, зовсім інший, ніж був задуманий співучасниками, злочин на додаток до того, що було погоджено із співучасниками.

6. ПОТОЧНИЙ (МОДУЛЬНИЙ) ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

ОПИС ПРЕДМЕТА КУРСУ

Курс	Напрямок освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 6,5</p> <p>Модулів: 3</p> <p>Змістових модулів: 6</p> <p>Загальна кількість годин: 238</p> <p>Тижневих годин: 4-6</p>	<p>6.0601 “Право”</p> <p>7.060101 “Спеціаліст”</p>	<p>Обов’язкова:</p> <p>Модуль I Лекції: 84</p> <p>Практичні заняття та колоквиуми: 64</p> <p>Модуль II Індивідуальна робота: 20</p> <p>Модуль III Самостійна робота: 70</p> <p>Вид контролю: поточний модульний контроль, семестровий залік, курсовий іспит</p>

Навчальна дисципліна “Кримінальне право України (Загальна частина)” складається із 6 змістових модулів (ЗМ).

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОТОЧНОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань студентів з кримінального права України (Загальна частина) здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Загальним об'єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини навчальної програми з дисципліни “Кримінальне право України”, засвоєння якої відповідно перевіряється під час ПМК.

Завданням ПМК є перевірка розуміння та засвоєння матеріалу змістовного модулю, здатності осмислити зміст теми чи розділу, уміння застосовувати отримані знання загальної частини кримінального права при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами поточного модульного контролю знань студентів є успішність на практичних заняттях, колоквіумах, вивчення окремих тем, які не викладаються в лекційному курсі, та виконання модульних контрольних завдань.

Оцінювання результатів ПМК здійснюється викладачем наприкінці вивчення кожного змістового модулю.

Критеріями оцінювання ПМК є:

а) систематичність, активність та успішність роботи студента на лекціях, практичних заняттях, колоквіумах, самостійне опрацювання тем – від 0 до 5 балів;

б) оцінка за модульну контрольну роботу (у тому числі у формі тестів) – від 0 до 5 балів.

Виконання модульних контрольних завдань може проводитися у формі тестування. Конкретний перелік тестів, порядок і час їх складання, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на практичних заняттях та колоквіумах.

Підсумковий бал за результатами ПМК оформляється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Кожен модуль оцінюється у 5 балів. Результати ПМК знань студентів вносяться до відомості обліку поточної успішності та є основою для визначення загальної успішності студента і враховуються (при необхідності) при виставленні балів за підсумковий контроль знань (ПКЗ).

Загальна кількість балів за ПМК складає 30 балів.

У разі невиконання завдань ПМК з об'єктивних причин студенти мають право за дозволом декана (викладача) скласти їх до останнього практичного заняття. Час та порядок складання визначає кафедра.

7. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Відповідно до “Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців” індивідуальна робота студентів з Загальної частини кримінального права України може включати до себе:

- участь у роботі студентського наукового гуртка (проблемної групи) з Кримінального права України,
- написання курсових робіт, рефератів, наукових статей, доповідей та їх презентацію;
- роботу над тезами доповіді, згідно з участю у студентській науково-практичній конференції,
- узагальнення судової практики за певними темами;
- бібліографічний опис літератури;
- коментування статей КК України та інші форми роботи.

Вибір студентом видів індивідуальної роботи здійснюється за власними інтересами та попереднім узгодженням з викладачем. Завдання для індивідуальної роботи можна отримати на кафедрі на початку навчального року.

Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи здійснює куратор, який закріплюється кафедрою за студентською навчальною групою. Результати оцінюються не пізніше ніж за 15 днів до початку екзаменаційної сесії, під час якої необхідно скласти курс “Кримінальне право України. Загальна частина.” За індивідуальну роботу є можливість отримати максимально 20 балів.

8. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

1. Поняття кримінального права, його система та ознаки.
2. Поняття кримінальної відповідальності, її підстава.
3. Поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознаки і значення.
4. Структура (будова) закону про кримінальну відповідальність.
5. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі.
6. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі.
7. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених на території України.
8. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених громадянами України або особами без громадянства за межами України.
9. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо злочинів, вчинених іноземцями або особами без громадянства за межами України.
10. Видача особи, яка обвинувачується у вчинені злочину, та особи, яка засуджена за вчинення злочину.
11. Поняття та ознаки злочину.
12. Ч.2 ст. 11 КК України: умови застосування та значення для поняття злочину.
13. Класифікація злочинів за їх тяжкістю. Її значення.
14. Поняття складу злочину, його значення.
15. Співвідношення понять злочину і складу злочину.
16. Поняття об'єкта злочину. Його значення.
17. Предмет злочину, його поняття та значення. Відмінність предмета злочину від об'єкта злочину.
18. Поняття та значення об'єктивної сторони злочину, її ознаки.
19. Поняття дії та бездіяльності як ознак об'єктивної сторони злочину.

20. Суспільно небезпечні наслідки як ознака об'єктивної сторони: їх поняття, види та значення.
21. Причинний зв'язок в кримінальному праві, його ознаки та значення.
22. Спосіб, засоби, обстановка, місце, час вчинення злочину як факультативні ознаки об'єктивної сторони.
23. Поняття суб'єкта злочину. Його ознаки та види.
24. Поняття неосудності, її критерії та правові наслідки визнання особи неосудною.
25. Поняття та значення обмеженої осудності.
26. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені у стані сп'яніння та її обґрунтування.
27. Спеціальний суб'єкт злочину.
28. Поняття суб'єктивної сторони злочину, її ознаки та значення.
29. Поняття вини за кримінальним правом, її значення.
30. Прямий умисел: його інтелектуальні та вольові ознаки.
31. Непрямий умисел: поняття та ознаки.
32. Відмежування непрямого умислу від прямого.
33. Злочинна самовпевненість: поняття, інтелектуальні та вольові ознаки.
34. Відмежування злочинної самовпевненості від непрямого умислу.
35. Злочинна недбалість, її критерії.
36. Випадок (казус), його відмежування від злочинної недбалості.
37. Змішана (подвійна, складна) форма вини, її значення.
38. Мотив і мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони складу злочину.
39. Юридична помилка, її види і значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність.
40. Поняття фактичної помилки, її види і значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність.

41. Закінчений злочин: поняття та види.
42. Поняття, ознаки замаху на злочин. Види замаху.
43. Добровільна відмова при незакінченому злочині, її поняття та ознаки.
44. Дійове каяття. Його відмінність від добровільної відмови.
45. Поняття і значення співучасті в злочині, її об'єктивні і суб'єктивні ознаки.
46. Види співучасників.
47. Форми співучасті за кримінальним правом.
48. Кримінальна відповідальність співучасників.
49. Особливості добровільної відмови співучасників.
50. Невдале підбурювання і пособництво.
51. Поняття причетності до злочину, її види. Відмежування причетності від співучасті.
52. Триваючі, продовжувані, складні (складені) злочини як види одиничного злочину.
53. Повторність злочинів і її види, значення.
54. Поняття і види сукупності злочинів.
55. Поняття рецидиву, його значення, види.
56. Необхідна оборона, як обставина, що виключає злочинність діяння: поняття, підстави та ознаки.
57. Перевищення меж необхідної оборони: поняття, ознаки, правові наслідки.
58. Уявна оборона: її поняття, ознаки та правові наслідки.
59. Поняття крайньої необхідності, як обставини, що виключає злочинність діяння: її підстава та ознаки.
60. Затримання особи, що вчинила злочин, як обставини, що виключає злочинність діяння.
61. Фізичний або психічний примус, як обставина, що виключає злочинність діяння.
62. Виконання наказу або розпорядження як обставина, що виключає злочинність діяння: поняття, підстави
63. Діяння, пов'язане з ризиком як обставина, що виключає злочинність діяння: поняття, підстави, ознаки.

64. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.
65. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: правові підстави, порядок, правові наслідки.
66. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з закінченням строків давності.
67. Поняття та ознаки покарання за кримінальним законом.
68. Мета покарання за кримінальним правом. Види мети.
69. Поняття, ознаки і значення системи покарань за кримінальним правом України.
70. Основні і додаткові покарання. Особливості їх призначення.
71. Штраф як вид покарання.
72. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид покарання.
73. Громадські роботи як вид покарання.
74. Виправні роботи як вид покарання.
75. Арешт як вид покарання.
76. Обмеження волі як вид покарання.
77. Позбавлення волі на певний строк як вид покарання.
78. Довічне позбавлення волі як вид покарання.
79. Загальні засади призначення покарання, їх значення.
80. Обставини, що пом'якшують покарання, їх значення.
81. Обставини, що обтяжують покарання, їх значення.
82. Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті.
83. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.
84. Призначення покарання за сукупністю злочинів.
85. Призначення покарання за сукупністю вироків.
86. Звільнення від відбування покарання з випробуванням: поняття, підстава та умови звільнення.

87. Правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням.
88. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: підстави та умови його застосування.
89. Правові наслідки умовно-дострокового звільнення від покарання.
90. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням: умови її застосування, підстави, правові наслідки заміни.
91. Звільнення від покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.
92. Судимість: поняття та значення. Правові наслідки судимості.
93. Погашення судимості: умови та правові наслідки.
94. Зняття судимості: умови та правові наслідки.
95. Особливості кримінальної відповідальності і покарання неповнолітніх.

9. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Підсумкове оцінювання рівня знань студентів з Загальної частини кримінального права України здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК), індивідуальної роботи студентів та підсумкового контролю знань студентів (ПКЗ) за 100-бальною шкалою. Завдання поточного модульного контролю (ПМК) та індивідуальної роботи студентів оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів; завдання, що виносяться на ПКЗ – від 0 до 50 балів.

Підсумковий контроль знань із Загальної частини кримінального права України проводиться у формі іспиту з вузлових питань, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані знання з юридичною практикою.

Конкретний перелік питань та завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання екзаменаційних завдань, порядок і час їх складання визначаються кафедрою і доводяться до студентів на початку навчального року. До екзаменаційного білета включаються, як правило, три питання з Загальної частини Кримінального права України.

До відомості обліку підсумкової успішності заносяться сумарні результати в балах ПМК, індивідуальної роботи студентів та ПКЗ.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється в залікову книжку за шкалою, як показано нижче (див. с. 140, 141).

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ПРИСВОЮВАНИХ СТУДЕНТАМ

Модуль I (поточне тестування)						Мо- дуль II (інди- відуа- льна робо- та)	Під- сум- ко- вий іспит	Сума
ЗМ1*	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5	ЗМ6			
5	5	5	5	5	5	20	50	100

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ОТРИМАНІ СТУДЕНТАМИ ЗА УМОВИ ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Модуль II (індивідуальна робота)	Кількість балів	Сума
1. Наукова доповідь	20	20
2. Курсова робота	10-15	10-15
3. Реферат	2-10	2-10
4. Індивідуальне завдання	1-10	1-10

ЗМ* – змістовий модуль.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	За національною системою	За системою НЮАУ
A	Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	Добре – в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок		75-79
D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35-59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1-34

З М І С Т

1. Вступ.....	3	
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, колоквіумів, самостійної та індивідуальної роботи.....	5	
3. Програма навчальної дисципліни “Кримінальне право України” (Загальна частина).....	8	
4. Плани, завдання, методичні рекомендації до практичних занять, колоквіумів та самостійної роботи.....	17	
I. Теми 1, 2	Поняття, система, ознаки кримі- нального права. Кримінальна від- повідальність та її підстави.....	20
II. Теми 3,4.	Закон про кримінальну відпові- дальність. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі.....	22
III. Тема 5.	Поняття злочину.....	29
IV. Теми 6, 7.	Склад злочину, об’єкт злочину.....	34
V. Тема 8.	Об’єктивна сторона злочину.....	35
VI. Тема 9.	Суб’єкт злочину.....	43
VII. Тема 10.	Суб’єктивна сторона злочину.....	49
VIII. Тема 11.	Стадії вчинення злочину.....	58
IX. Тема 12.	Співучасть у злочині.....	65
X. Тема 13.	Повторність, сукупність та реци- див злочинів.....	76
XI. Тема 14.	Обставини, що виключають злочинність діяння.....	78
XI. Тема 15.	Звільнення від кримінальної відповідальності.....	84
XII. Теми 16, 17	Поняття покарання, його ознаки. Класифікація видів покарань.....	89

XIII. Тема 18.	Призначення покарання.....	92
XIV. Тема 19.	Звільнення від покарання та його відбування.....	99
XV. Тема 20.	Судимість.....	107
XVI. Тема 21.	Особливості кримінальної відпові- дальності та покарання неповно- літніх.....	111
21.1.	Особливості звільнення неповно- літніх від кримінальної відповідаль- ності.....	111
21.2.	Види покарань, які застосовуються до неповнолітнього, та особливості їх призначення.....	112
21.3.	Особливості звільнення неповно- літніх від покарання та його відбу- вання.....	112
21.4.	Погашення та зняття судимості щодо неповнолітніх осіб.....	113
5.	Словник основних термінів.....	117
6.	Поточний (модульний) та підсумковий контроль знань студентів.....	131
7.	Індивідуальна робота студентів.....	133
8.	Програмні питання.....	134
9.	Критерії оцінки успішності студентів з навчальної дисципліни	139

Навчальне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ”
(Загальна частина)
відповідно до вимог ECTS
для студентів II курсу**

У к л а д а ч і: БОРИСОВ Вячеслав Іванович,
ВОЛОДИНА Оксана Володимирівна,
ГІЗИМЧУК Сергій Вячеславович,
ГРОДЕЦЬКИЙ Юрій Васильович,
ДЕМИДОВА Людмила Миколаївна,
ЄВДОКИМОВА Олена Володимирівна,
ЗАЙЦЕВ Олексій Володимирович,
ЗІНЧЕНКО Ірина Олександрівна
КУРАШ Яна Михайлівна,
ЛОМАКО Володимир Андрійович,
ПАНОВ Микола Іванович,
ПАЩЕНКО Олександр Олександрович,
ПОНОМАРЕНКО Юрій Анатолійович,
РАДУТНИЙ Олександр Едуардович,
ТЮТЮГІН Володимир Ілліч,
Ус Ольга Володимирівна,
ШЕВЧЕНКО Євген Валерійович.

Відповідальний за випуск *В.Я. Тацій*

Редактор *В.В. Арнаутова*
Комп'ютерна верстка *Л.П. Лавриненко*

Підписано до друку 05.08.2010. Формат 60×84¹/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Умови, друк. арк. 9,1. Об лік.-вид. арк. 5,6.
Вид. № 524. Тираж 1000 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 559 від 09.08.2001 р.

Надруковано в друкарні СПДФО Білетченко
тел. 8(057) 758-35-98